

RIKSDAGENS PROTOKOLL.

1943.

Andra kammaren.

Nr 28.

Måndagen den 18 oktober.

Kl. 10.45 f. m.

§ 1.

Upplästes följande till kammaren ankomna Kungl. Maj:ts brev:

Vi GUSTAF, med Guds nåde, Sveriges, Götes och Vendes Konung, tillbjuda Eder, ledamöter av riksdagens andra kammare, Vår ynnest och nådiga benägenhet med Gud Allsmäktig!

Med djup tacksamhet för Försynens nåd meddela Vi Eder härigenom den glädjande underrättelsen, att Hennes Kungl. Höghet Hertiginnan av Västerbotten den 3 augusti 1943 klockan 22.05 lyckligen blivit förlöst med en prinsessa, som kommer att i det heliga dopet erhålla namnen Christina Louise Helena och kallas Christina.

Förvissade, att I med Oss och Vårt Kungl. Hus delen glädjen över denna lyckliga tilldragelse, förbliva Vi Eder med all Kungl. nåd och ynnest städse välbevågne. Solliden den 5 augusti 1943.

GUSTAF.

/ Edgar Rosander.

Uppläsningen härav åhördes av kammarens ledamöter stående.

Härefter yttrade herr **förste vice talmannen**: Herr talman! Jag anhåller, att kammaren i anledning av det upplästa kungl. brevet måtte uppdraga åt talmannen att till Hans Maj:t Konungen, Deras Kungl. Högheter Kronprinsen och Kronprinsessan samt de höga föräldrarna framföra kammarens lyckönskningar med anledning av den glädjande tilldragelsen.

Vad herr förste vice talmannen sålunda hemställt blev av kammaren bifallet; och beslöt kammaren tillika att lägga det upplästa brevet till handlingarna.

§ 2.

Upplästes följande till kammaren inkomna protokoll:

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 2 oktober 1943.

Till justitiedepartementet hade den 4 augusti 1943 från länsstyrelsen i Värmlands län inkommit fullmakt för lantbrukaren *Axel Nilsson*, Sandviken, Trankil, vilken vid ny röstsammanräkning blivit utsedd såsom ledamot av riksdagens andra kammare i stället för avgående ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Andra kammarens protokoll 1943. Nr 28.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet:
C. G. Bruno.

Protokoll, hållet inför statsrådet och chefen för justitiedepartementet den 7 oktober 1943.

Till justitiedepartementet hade den 1 oktober 1943 från länsstyrelsen i Gotlands län inkommit fullmakt för *Herman Engström* i Slite, vilken vid ny röstsammanräkning blivit utsedd såsom ledamot av riksdagens andra kammare i stället för avgången ledamot av samma kammare.

Vid granskning av fullmakten, som företogs inför chefen för justitiedepartementet samt vidare av vederbörande fullmäktige i riksbanken och riksgäldskontoret, framställdes mot fullmakten icke någon anmärkning.

Protokoll över vad sålunda förekommit skulle jämte den granskade fullmakten överlämnas till andra kammaren.

I ämbetet:
C. G. Bruno.

Vid dessa protokoll voro fogade de däri omförmälda fullmakterna för lantbrukaren *Axel Nilsson*, *Sandviken*, *Trankil* och *Herman Engström* i Slite att vara ledamöter av riksdagens andra kammare för tiden till den 1 januari 1945.

Kammaren, som lade protokollen till handlingarna, förklarade herrar *Nilsson* i *Sandviken* och *Engström* behöriga till riksdagsmannakallets utövande.

Herr talmannen meddelade härefter, att herrar *Nilsson* i *Sandviken* och *Engström* intagit sina platser i kammaren.

§ 3.

Upplästes följande till kammaren inkomna läkarintyg:

Att riksdagsmannen, herr *Birger Anderson*, *Mejstad*, *Lofta socken*, sedan den 10 juli 1943 vårdas för benbrott och att han på grund därav är tillsvidare förhindrad deltaga i riksdagsarbetet, intygas.

Västervik 30 september 1943.

Erik Michaelsson,
lasarettsläkare.

Härmed intygas på begäran att fru *Hildur Maria Alvé*n, f. 1886, adress *Brunngatan 36*, *Borlänge*, varit intagen å *Falu lasarett*s kirurgiska avdelning 29 september—5 oktober 1943 för lindrig hjärnskakning, brott på vänster överkåksben samt brott å vänster underarm. Fru *Alvé*n är ännu ej fullt återställd och bör under åtminstone ytterligare 3 veckor undvika ansträngande arbete i varje form. Hon har tillrättis fullständig vila i hemmet.

Falun den 15 oktober 1943.

Göran Gibson,
leg. läk.

Härmed intygas att riksdagsman *Ewald Lindmark*, *Drängsmarksby*, på grund av sjukdom — *ramoll. cerebri* — är oförmögen till allt arbete under resten av innevarande år.

Skellefteå den 2 oktober 1943.

L. Abramson.

Kammaren beviljade, med bifall till därom skriftligen gjorda framställningar, herr *Anderson* i *Mejstad* och herr *Lindmark* ledighet från riksdagsgöromålen

tills vidare från och med den 18 oktober samt fru Alvéén sådan ledighet under tiden den 18 oktober—den 5 november 1943.

Herr talmannen meddelade, att herr Mattsson, som vid kammarens sammanträde den 28 juni med läkarintyg styrkt sig från och med samma dag tills vidare vara förhindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

Herr talmannen meddelade vidare, att herr Barnekow, som med läkarintyg styrkt sig från och med den 15 juni tills vidare vara förhindrad att delta i riksdagsgöromålen, denna dag åter intagit sin plats i kammaren.

§ 4.

Herr statsrådet *Pehrsson-Bramstorp* avlämnade Kungl. Maj:ts propositioner och skrivelse:

nr 344, angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44;

nr 328, angående ändring i villkoren för vissa tomtupplåtelser;

nr 329, angående överlåtelse av visst område till Fredrika kommun i Västerbottens län;

nr 330, angående befrielse från betalningsskyldighet till kronan på grund av virkesköp;

nr 331, angående beviljande av bidrag ur domänfonden till föreningen för växtförädling av skogsträd;

nr 332, angående statsbidrag till social hemhjälpverksamhet;

nr 333, angående inrättande av statens geotekniska institut m. m.;

nr 334, angående förvärv för statens järnvägars räkning av aktierna i svenska rederiaktiebolaget Öresund m. m.;

nr 335, angående godkännande av avtal i fråga om vissa markbyten mellan statens järnvägar och Borås stad m. m.;

nr 336, angående överlåtelse till Stockholms stad av visst område å Ladugårdsgärdet;

nr 337, angående försäljning av en postverket tillhörig fastighet i Stockholm;

nr 338, angående försäljning av ett statens järnvägar tillhörigt markområde i Morastrands köping;

nr 339, angående statsbidrag till daghem och lekskolor m. m.;

nr 340, angående godkännande av utvidgad byggnadsplan för svenska träforskningsinstitutet;

nr 341, angående statsverkets övertagande av staden Strömstads förpliktelser beträffande innehavare av befattningar, vilka vid upphörande av rådhusrätten i samma stad komma att indragas;

nr 342, angående bidrag till utlandssvenskarnas förening;

nr 343, angående reglering av räntan å lån från statens utlåningsfonder;

nr 345, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen den 28 september 1928 (nr 379), m. m.;

nr 346, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom m. m.;

nr 347, med förslag till lag om polisens ställning under krig;

nr 348, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 1 mars 1940 (nr 119) om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m.;

nr 349, med förslag till förordning om tillfällig nedsättning av skatten för vissa automobiler;

nr 350, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 14 juni 1940 (nr 478) om nöjesskatt;

nr 351, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 13 december 1940 (nr 1000) om allmän omsättningsskatt, m. m.;

nr 352, med förslag till lag om ändring i utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344);

nr 353, med förslag till vissa ändringar i den till allmänna tjänstepensionsreglementet hörande pensionsåldersförteckningen, m. m.;

nr 354, angående den militära väderlekstjänstens organisation;

nr 355, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall medgiva skattskyldig rätt att vid taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt m. m. åtnjuta avdrag för gåva, avsedd för internationellt hjälparbete;

nr 356, angående anslag för befrämjande av frivillig skyddsympning mot difteri;

nr 357, angående muntligt meddelande till riksdagen;

nr 358, angående vissa ersättningar åt arbetare vid Salsåkers sågverk m. fl.;

nr 359, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 16 oktober 1914 (nr 349) om tillsyn å fartyg;

nr 360, med förslag rörande höjning av övertidsersättningen till statstjänstemän;

nr 361, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 21 juni 1940 (nr 540) om krigsskadeersättning;

nr 362, med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 20 juni 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, m. m.;

nr 363, angående försäkring av vissa tjänstepliktiga män, födda år 1924, för olycksfall i arbete m. m.;

nr 364, angående finansstatistikens effektivisering;

nr 365, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1943/44; och

nr 366, angående inrättande av en statens organisationsnämnd, m. m.

Kungl. Maj:ts skrivelse nr 357 upplästes och lades till handlingarna.

Härefter yttrade **herr talmannen**: Jag ber att få meddela, att det sammanträde, som skall hållas enligt Kungl. Maj:ts skrivelse till riksdagen, däri förordnats, att hans excellens herr statsministern skall i kammaren inom lyckta dörrar framföra meddelande av sådan beskaffenhet, som i § 56 riksdagsordningen avses, kommer att hållas i dag kl. 11 f. m.

De avlämnade propositionerna bordlades.

§ 5.

Föredrogs och lades till handlingarna en från justitiedepartementet till kammaren överlämnad avskrift av ett från samma departement utfärdat bevis därom, att Kungl. Maj:t genom beslut den 27 augusti 1943 godkänt släktnamnet Rubbestad för ledamoten av kammaren Axel Ludvig Hansson från Ödeborgs församling i Älvsborgs län.

§ 6.

Justerades ett protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 10.59 f. m.

In fidem
Sune Norrman.

Onsdagen den 20 oktober.

Kl. 11 f. m.

§ 1.

Föredrogs ett från första kammaren överlämnat protokollsutdrag, nr 626, innefattande inbjudan till andra kammaren att förena sig med första kammaren i dess denna dag fattade beslut, att ett särskilt utskott, bestående av 24 ledamöter, 12 från vardera kammaren, skulle tillsättas för behandling av ej mindre Kungl. Maj:ts proposition, nr 346, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom m. m. än även de ytterligare framställningar, som kunde komma att av Kungl. Maj:t eller i enskilda motioner göras i detta ämne eller andra i omedelbart samband därmed stående frågor; och beslöt kammaren antaga berörda inbjudan.

Herr talmannen lämnade härafter på begäran ordet till

Herr **förste vice talmannen**, som yttrade: Herr talman! Jag tillåter mig föreslå, att kammaren måtte besluta att till detta särskilda utskott välja lika många suppleanter som antalet suppleanter i statsutskottet eller således aderton.

Denna hemställan bifölls.

På förslag av herr talmannen, som förklarade sig hava om tiden för valen samrätt med första kammarens talman, beslöt kammaren att vid plenum lördagen den 23 i denna månad förrätta val av ledamöter och suppleanter i det tredje särskilda utskott, som enligt kamrarnas samstämmiga beslut skulle tillsättas.

§ 2.

Föredrogs för remiss till utskott Kungl. Maj:ts proposition, nr 344, angående utgifter å tilläggsstat I till riksstaten för budgetåret 1943/44.

*Remiss av
Kungl. Maj:ts
proposition
nr 344.*

Därvid anförde:

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! Två episoder ha den sista tiden särskilt sysselsatt den allmänna diskussionen. De kunna nämnas med namnen Lekvattnet och Skarpnäck. Många frågor ha framställts, många anklagelser likaså. Just nu besvarar hans excellens statsministern en interpellation i första kammaren om dessa ting. Då det är att vänta, att även i den debatt, som väl nu kommer till stånd i denna kammare, samma fråga kommer att beröras, har jag ansett det lämpligt att nu framlägga det material, som interpellationssvaret i första kammaren bygger på, och att därtill knyta några reflexioner.

Först skall jag ge en redogörelse för de bestämmelser om behandlingen av krigförande länders flygplan, som gällt under den tid som det hittillsvarande kriget pågått.

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

Kungl. Maj:t utfärdade år 1938 i kommandoväg vissa bestämmelser om åtgärder beträffande krigförande makts militära luftfartyg och krigförande tillhörande civila luftfartyg under krig mellan främmande makter, varunder Sverige är neutralt. I bestämmelserna skiljes mellan militära och civila luftfartyg. Om krigförande makts militära luftfartyg (utom ambulansluftfartyg) på grund av haveri eller annan anledning går ned eller kommer in på svenskt territorium, skall det jämte besättning kvarhållas och avväpnas. Visst undantag gäller dock beträffande flygplan, som medföras ombord på örlogsfartyg. Går civilt luftfartyg utan att vara berättigat därtill ned på svenskt territorium, skall polis- eller militärmyndighet med erforderliga medel hindra dess färd, varjämte allmän åklagare skall underrättas. Beträffande civilt luftfartyg, som på grund av nöd går ned på svenskt territorium, gäller dock endast, att det skall kvarhållas. Kvarhållet luftfartyg skall bevakas, och personal, som kvarhållits eller avväpnats, interneras. Slutligen må anmärkas, att rapport om kvarhållande, avväpning och internering ofördröjligen skall avges till försvarsstaben.

Jag fäster uppmärksamheten vid att beträffande civila flygfartyg avse bestämmelserna endast sådana, som nedgå utan att därtill vara berättigade. En kungörelse av den 1 september 1939 reglerar förhållandena vid av Kungl. Maj:t medgiven regelbunden lufttrafik. Med vederbörligt tillstånd har under kriget pågått reguljär linjetrafik mellan Sverige och åtskilliga andra länder. Denna civilflygning, inklusive den engelska kurirplanstrafiken, sker under iakttagande av de villkor och bestämmelser, som luftfartsmyndigheten i samråd med chefen för försvarsstaben har att föreskriva.

I samband med utfärdandet av 1938 års bestämmelser förordnade Kungl. Maj:t, att bestämmelser, som därutöver erfordrades för verksamheten vid de i neutralitetsvakten ingående stridskrafterna, skulle utfärdas av överbefälhavaren. Efter krigsutbrottet 1939 ha sådana kompletterande bestämmelser meddelats vid ett flertal tillfällen, i vissa fall av överbefälhavaren men i flertalet fall av ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben på uppdrag av överbefälhavaren. Jag redogör i det följande endast för de bestämmelser, som ha betydelse i förevarande avseende.

Den 4 maj 1940 utfärdade ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben mera ingående anvisningar för militär trupps ingripande vid utländska flygplans nödlandning inom svenskt territorium. Enligt dessa skulle militär trupp, som befann sig i närheten av nödlandningsplats, ofördröjligen och utan att invänta order från högre chef taga det nödlandade planet och dess besättning i förvar. Flygplanets besättning skulle omedelbart avväpnas, fråntagas kartor, anteckningsböcker etc., ställas under bevakning och avlägsnas från planet. Besättningen fick under inga villkor tillåtas återvända till planets närhet. Den främste militäre chefen skulle omedelbart sätta ut bevakning. Ingen fick tillåtas vidröra den omhändertagna materielen eller komma i dess omedelbara närhet, förrän polispersonal eller militär personal, som avdelats för undersökning av materielen, anlönt. Slutligen föreskrevs att rapport om det inträffade skall snarast inges till närmast högre chef och till platsens polismyndighet.

Den 14 november 1940 meddelade ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben ytterligare bestämmelser i ämnet. I dessa erinrades militärområdesbefälhavare om sin skyldighet att omedelbart rapportera till försvarsstaben om främmande flygplans landning och att, där så var möjligt, snarast vidtaga åtgärder för att förhindra att flygplanet obehörigen utnyttjades eller att effekter eller delar obehörigen avlägsnades från planet. Föreskrifter lämnades jämväl i fråga om de flygmilitära myndigheternas uppgifter beträffande den fortsatta behandlingen av materielen.

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

De bestämmelser, för vilka jag här redogjort, förblevo oförändrade till tiden för rysk-tyska krigets utbrott i juni 1941.

Inom parentes vill jag anmärka, att 1938 års generalorder aldrig varit föremål för ändring under denna tid.

Sedan svenska regeringen medgivit rätt för tyska flygplan av icke militär natur, s. k. kurirflygplan, att i enlighet med vissa grunder tills vidare inflyga över, landa å och avgå från svenskt territorium, utfärdade ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben den 29 juni 1941 närmare bestämmelser rörande kurirplanstrafiken. I dessa föreskrevs, att eventuellt nödlandade tyska kurirplan skulle behandlas såsom civila plan, vilka erhållit tillstånd att överflyga eller nedgå på svenskt territorium. Bestämmelserna av den 14 november 1940 skulle icke tillämpas. Flygplanen fingo icke visiteras och icke hindras att åter starta. Bestämmelser meddelades vidare rörande flygrutter, mellanlandningsplatser m. m.

Sedan efter förhandlingar mellan svenska och tyska myndigheter träffats närmare överenskommelse rörande kurirplanstrafiken, utfärdade ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben den 9 augusti 1941 ny order härom, vilken, såvitt avser behandlingen av nödlandade kurirplan, var likalydande med bestämmelserna av den 29 juni samma år. Samtidigt upphävdes sistnämnda bestämmelser.

I en order av den 19 december 1941 förordnade ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben därefter, med ändring av förenämnda den 14 november 1940 utfärdade bestämmelser, att vederbörande militäre chef skulle avvakta order från försvarsstabens luftförsvarsavdelning angående åtgärder med nödlandat flygplan, dess besättning och utrustning. Flygplanet skulle tills order ingått bevakas i orört skick.

Den 10 april 1943 utfärdade överbefälhavaren de nu gällande bestämmelserna rörande omhändertagande av främmande flygplan. I samband därmed upphävdes samtliga här nämnda av ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben utfärdade bestämmelser, i den mån de ej tidigare upphört att gälla. De av överbefälhavaren utfärdade bestämmelserna avse omhändertagande av främmande flygplan — militära, civila och kurirplan — vilka nödlandat eller nedtvingats på svenskt område, och innebära i huvudsak följande. Militär personal, hemvärns- eller polispersonal, som befinner sig i närheten, skall ofördröjligen omhänderta det nödlandade flygplanet, dess besättning och passagerare. Besättning och passagerare jämte deras bagage skola omedelbart avlägsnas från planet, ställas under bevakning och visiteras. Därvid skola vapen, kartor, anteckningsböcker, handlingar och fotografimateriel tagas i förvar. Visitation av person, som enligt innehaft pass är kurir, eller av hans i denna egenskap medförda bagage får dock icke ske, innan order därom meddelats från högkvarteret. Besättning och passagerare få icke under några förhållanden stanna kvar i flygplanets närhet eller träda i kontakt med någon utomstående vare sig direkt eller per telefon. Bevakning av planet skall omedelbart utsättas. Telefonrapport skall ofördröjligen ingivas direkt till högkvarteret, varjämte rapport avgives till närmast högre militäre chef och till polismyndigheten.

Slutligen har överbefälhavaren i en den 12 april 1943 utfärdad order meddelat vissa bestämmelser rörande den fortsatta behandlingen av främmande flygplan jämte besättning och passagerare m. m. Enligt dessa bestämmelser åligger det militärbefälhavare respektive marindistriktschef att till försvarsstaben insända vissa handlingar, att ansvara för den omhändertagna personalens inkvartering och bevakning, att på vidare order från högkvarteret vidarebefordra personalen till interneringsläger och överlämna flygplanet till repre-

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)
sentant från flygvapnet samt att ställa handräckning till förfogande för fortsatt bevakning av flygplanet och för bärgning. Chefen för flygvapnet åligger att låta överflytta flygplanet till lämplig uppställningsplats m. m.

Det återstår nu endast att redogöra för de två högkvartersorder, som blevo särskilt aktuella i Skarpnäcksaffären.

I en den 29 juni 1941 utfärdad order till militärområdesbefälhavaren i östra militärområdet, militärbefälhavaren på Gotland och vissa luftbevakningscentraler meddelades, att tyska flygplan, som skadades, hade erhållit tillstånd att nödlända på svenskt territorium, i första hand på vissa angivna platser. Denna order hade närmast karaktär av orientering.

Påföljande dag, den 30 juni 1941, utfärdade överbefälhavaren order till chefen för fjärde arméfördelningen och militärbefälhavaren på Gotland. I dessa anfördes, att under det pågående kriget mellan Tyskland och Ryssland nödländning av främmande krigsflygplan icke vore osannolik längs ostkusten. Bestämmelser meddelades rörande bevakning m. m., varjämte erinrades, att de förut nämnda, den 14 november 1940 utfärdade bestämmelserna skulle lända till efter rättelse med vissa undantag, som sakna betydelse i detta sammanhang. Betydelsen av snabb rapportering beträffande nödländade flygplan påpekades.

Av redogörelsen framgår, att 1938 års bestämmelser äro — som sig bör — mycket restriktiva. De göra skillnad i huvudsak endast mellan militära och civila flygplan och förutsätta för båda dessa slag av flygplan, att plan, som gått ned, skall kvarhållas och — vad beträffar militära plan — jämte besättning avväpnas. Dessa bestämmelser avse väl att märka icke civila flygplan, som med tillstånd flyga över Sverige. Kurirplan omnämnas icke i bestämmelserna. I och med kurirplansöverenskommelsen sommaren 1941, vilken innebar rätt för enstaka tyska flygplan av icke militär natur att i enlighet med vissa grunder tills vidare inflyga över, landa å och avgå från svenskt territorium, kunde 1938 års bestämmelser icke utan vidare tillämpas å dessa. Därför tillkommo ordena av den 29 juni och den 9 augusti 1941, enligt vilka dylika flygplan skulle behandlas som civila plan, vilka erhållit tillstånd att överflyga eller nedgå på svenskt territorium och enligt vilka dessa plan icke finge visiteras eller hindras att åter starta. Dessa order, som alltså innefatta tillämpningsföreskrifter till kurirplansöverenskommelsen, utfärdades av ställföreträdande chefen för försvarsstaben på uppdrag av överbefälhavaren och efter samråd med utrikesdepartementet.

Att dessa order icke underställdes mig är i full överensstämmelse med gällande arbetsfördelning. Utfärdandet av dylika order åligger överbefälhavaren, som givetvis rörande de delar, som beröra utrikespolitiska frågor, rådför sig med utrikesdepartementet. Det bör observeras, att utrikesdepartementet icke blott är en avdelning av Kungl. Maj:ts kansli utan dessutom ett centralt ämbetsverk.

Vid ordenas utfärdande fanns anledning räkna med en lojal tillämpning från andra partens sida av kurirplansöverenskommelsen. Visitering eller kontroll i övrigt av kurirplan, som gått ned, ansågs därför icke behövlig. Senare erfarenheter — jag tänker närmast på affären med det nödländade kurirplanet i Lekvattnet — ha bringat saken i ett delvis annat läge och föranlett åtgärder från svensk sida, bl. a. utfärdandet av den nu gällande högkvartersordern av den 10 april 1943. Genom denna order har i praktiken, såsom av den lämnade redogörelsen framgått, en återgång skett till de ursprungligen gällande, restriktiva bestämmelserna med de ändringar, som föranletts av att med bestämmelserna införlivats begreppet kurirplan. Av vikt är att lägga märke till att sistnämnda flygplan lika litet som andra flygplan få starta

Remiss av Kongl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

utan order från högre myndighet och att visitation skall ske, vad angår kurir dock endast efter order från högkvarteret.

Jag skall nu mot bakgrunden av den lämnade redogörelsen beröra affären med det vid Lekvattnet den 24 februari 1943 nödlandade tyska kurirplanet.

Den 24 mars 1943 besvarade jag i denna kammare en interpellation i ämnet och lämnade därvid en redogörelse, som byggde på den då föreliggande utredningen i denna fråga. Denna utredning hade måst verkställas samtidigt med att vissa till Värmland förlagda stabstjänstövningar pågingo, vilket avsevärt försvårade utredningsarbetet. Ett snabbt besvarande av interpellationen hade med hänsyn till de från dag till dag växande proportioner frågan fått i den allmänna diskussionen befunnits vara synnerligen angeläget, även om därigenom icke alla detaljer kunde bli så uttömmande belysta som önskvärt varit. I mitt svar framhöll jag, att alla omdömen givetvis voro preliminära i avbidan på frågans utredning vid krigsrätt men att det syntes vara angeläget att redan då framlägga det material, som fanns att för ögonblicket tillgå. Krigsrättsförhandlingarna gävo också vid handen, att vissa skiljaktigheter förefunnos mellan den tidigare föreliggande utredningen och det verkliga händelseförloppet, vilka divergenser föranledde mig att på grundval av krigsrättens protokoll införskaffa förklaringar genom försvarsstabens försorg. På dessa frågor, som icke äro av betydelse för frågan om för behandling av främmande flygplan gällande bestämmelser, skall jag icke ingå. Jag vill endast framhålla de svårigheter, som kunna föreligga att förena intresset av ett snabbt besked i en uppmärksam fråga med önskvärdheten av att till grund för detsamma lägga en så fullständig utredning som möjligt. Det väsentliga är, att dessa skiljaktigheter icke kunnat nämnvärt påverka de slutsatser, i vilka mitt interpellationssvar då utmynnade.

I detta sammanhang är av intresse i vad mån de ifrågavarande ordena påverkat händelseförloppet i Lekvattensaffären. Dessa order torde härvidlag ha saknat betydelse. Den ansvarige kompanichefen hade — något som jag i mitt interpellationssvar upplyste om och som genom krigsrättsförhandlingarna bekräftats — icke kännedom om vare sig 1938 eller 1941 års bestämmelser utan förklarade sig handla i enlighet med vissa anvisningar av militärbefälhavaren och eget omdöme. Jag kan nu meddela, att dessa anvisningar utgjorde ett återgivande av de förut nämnda den 28 oktober 1940 utfärdade bestämmelserna och att anvisningarna i huvudsak endast innehöllo skyldighet att lämna förhandsmeddelande till försvarsstaben rörande flygplantyp, flygplansbeteckning, besättningens antal och namn, flygplanets startplats, uppdragets art och dylikt. Dessutom föreskrevs emellertid, att böcker och handlingar skulle tillvaratagas och insändas till militärbefälsstaben och besättningen hindras förstöra handlingar eller antända flygplanet. Någon skillnad mellan kurirplan och annat flygplan gjorde anvisningarna icke.

I mitt interpellationssvar gick jag icke närmare in på bestämmelserna rörande omhändertagande av nödlandade flygplan. Jag riktade emellertid erinran mot att givna bestämmelser icke utlämnats till vederbörande förband, vilket föranlett, att tvekan hos platsbefälet kommit att föreligga beträffande det rätta förfarandet. Med detta uttalande åsyftade jag endast 1938 och 1940 års regler. I samband med den utredning från V. militärområdet, som låg till grund för interpellationssvaret, hade nämligen uppgift från chefen för försvarsstabens luftförsvarsavdelning — från vilken upplysningar infordrats — icke lämnats om att sistnämnda regler genom ordena den 29/6 och 9/8 1941 modifierats i vad de avsågo kurirplan. Anledningen till detta förbiseende var, att avdelningschefen under förutnämnda övning icke ägde tillgång till försvarsstabens arkiv.

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

Jag fick den 3 april 1943 genom försvarsstaben anmälan om förbiseendet. Jag begagnar tillfället att här rätta ett minnesfel, som jag låtit komma mig till last. I den kommuniké, jag nyligen utsände rörande den promemoria om behandlingen av främmande flygplan, vilken figurerat i pressen, omnämnde jag, att jag fick kännedom om denna order i samband med Skarpnäcksaffären. Jag hade, som det senare vid närmare undersökning visat sig, ungefär tre veckor tidigare fått en anmälan om saken. Denna divergens påverkar emellertid på intet sätt kommunikéns innehåll eller vad här anföres. Vid denna tidpunkt fann jag icke anledning föreligga att bringa förhållandet till offentligheten med hänsyn till att de i interpellationen lämnade uppgifterna varit preliminära. Jag ville avvakta krigsrättens utredning för att på grundval av denna bedöma behovet av ett tillrättaläggande. Emellertid fick jag ej tillfälle att taga del av krigsrättsprotokollen före riksdagens åtskiljande i somras, men avsåg att vid höstsessionen taga upp frågan med interpellanten. Denne har emellertid nu på annat sätt aktualiserat frågan, vilket omedelbart föranlett mig att meddela rätta förhållandet. Från vissa håll har gjorts gällande, att detta bort för ett riktigt bedömande av kompanichefens handlingssätt ske tidigare. Emellertid må framhållas, att varken jag i mitt interpellationssvar eller krigsrätten i sitt utslag ansett sig kunna lasta kompanichefen för det inträffade. I detta sammanhang må understrykas, att de regler, som av mig i interpellationssvaret avsågos, icke lämna rum för tvekan rörande förfarandet vid omhändertagande av nödländade utländska flygplan. Däremot måste jag framhålla, att de sommaren 1941 utfärdade högkvarterensorderna icke voro uttömmande, vilket framgår därav, att de saknade upplysningar om i vad mån tidigare föreskrifter fortfarande skulle gälla. Eppenbart är t. ex. att 1941 års bestämmelser icke reglerade behandlingen av beväpnade utländska krigsmän.

Ingen kan mer än jag beklaga, att interpellationssvaret den 24 mars inte blev uttömmande. Att detta skedde, berodde icke på någon avsikt att smussla eller att undandölja sanningen. Det berodde på en olyckshändelse, orsakad av ogynnsamma omständigheter. Att jag personligen icke kände till ordern om kurirplanen från sommaren 1941 är naturligt. Försvarsministern kan icke taga del av de tusentals order, som under årens lopp utgivits från högkvarteret. Denna order var militärt sett icke märkvärdigare än många andra. Och för dess utrikespolitiska innehåll svarade utrikesdepartementet. När ordern icke fanns i det införskaffade materialet, saknade jag den helt naturligt icke. Att jag icke fick den är förklarligt.

Jag vill här passa på att göra en gensaga mot det tal, som förts på sina håll i pressen om att jag med avsikt skulle blivit förd bakom ljuset av försvarsstaben och utrikesdepartementet. Det var en fullkomligt naturlig rutinsak, att högkvarteret utfärdade dessa order, och det finns icke någon anledning varför jag skulle behöva taga del av dem.

Jag återkommer till att det icke var oförklarligt, att jag icke fick del av denna order i samband med interpellationssvaret den 24 mars. Sedan månader hade den stora stabstjänstgöringen planlagts, och just som utredningsmaterialet skulle införskaffas, pågick den både natt och dag. Den som skulle skaffa materialet, tjänstgjorde på en viktig post i övningen samtidigt, vartill kommer, att han personligen icke deltagit i orderns tillkomst 1941. När därtill kommer, att jag personligen känner vederbörande som en skicklig och pliktrogen officer, kan jag icke annat än hänföra det skedda till olyckshändelsers konto. Någon anledning att smussla fanns dessutom icke. Kurirplansöverenskommelsen var känd i stora drag av allmänheten och ingående av riksdagens ledamöter, som informerats därom vid slutet sammanträde den 28 oktober 1941.

I mitt interpellationssvar den 24 mars fann jag anmärkningsvärt, att veder-

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

börande beredskapsförband icke blivit delgivet gällande order. Orsaken härtill kunde jag icke då angiva. Numera torde det vara klart, att den fråga och med den 1 oktober 1942 nyuppsatta V. militärbefälsstabens icke vid tidpunkten för Lekvattnetsaffären hunnit få sin ordergivning att fungera oklanderligt. Även detta är beklagligt men dock förklarligt. Sedan numera dessa brister blivit botade, finnes ingen anledning att syssla vidare med denna sak. Så mycket kan dessutom sägas, att i Lekvattnetsaffären ha inga högt uppsatta militärpersoner, »som behöva skyddas», varit engagerade.

I någon tidning har antytts, att jag borde be den i Lekvattnet den gången tjänstgörande kompanichefen om ursäkt. För vad? Jag fann i mitt interpellationssvar ingen anledning att klandra honom. Krigsrätten frikände. Det enda klander, som riktats mot honom, har förekommit i vissa tidningar. Det går väl långt, när man begär, att jag skall be om ursäkt för tidningars förlöpningsar.

Till sist skulle jag vilja varna för att lägga för stor vikt vid de felaktigheter, som förekommo i interpellationssvaret av den 24 mars. Ju mera man skärper kravet på ofelbarhet i alla uppgifter, desto mera kommer svaren att fördröjas. Ingen vågar komma med uppgifter, som inte äro hundraprocentigt kontrollerade.

Jag övergår härefter till frågan om tillkomsten av den särskilda instruktion för Skarpnäcks flygfält, som väckt så mycken uppmärksamhet. Denna instruktion avser »behandlingen av på flygfältet eventuellt landande flygplan och dessas besättning». Instruktionen, som icke är dagtecknad och som antärfats i ett mindre antal exemplar, innehåller bl. a. följande bestämmelser:

»3. *Kurirplan.* Utländska kurirplan äro hänvisade till landning å Bromma flygfält. Skulle kurirplan landa på Skarpnäck, skall planet och dess besättning omhändertagas. Visitationen av planet eller besättningen får ej ske förrän på vidare order. — — —

4. *Utländska stridsplan* med undantag för tyska skola hindras att åter starta. Besättning och plan sättas under noggrann bevakning. — — —

5. *Tyska stridsplan* äga rätt att landa å flygfältet för nödlandning. Om dylika plan efter verkställd reparation åter kunna starta, medges detta. — — — —»

Punkterna 4 och 5 innehålla som synes anmärkningsvärda föreskrifter, som kunnat medföra bristande likformig behandling av främmande makters stridsflygplan. Då instruktionens tillkomst varit oviss, har frågan varit föremål för omfattande undersökningar genom försvarsstabens. Sedan till stabens förfogande ställts en av Kungl. Maj:t särskilt förordnad utredningsman synes klarhet ha vunnits rörande tillkomsten av denna flygfältsinstruktion — som jag vill hoppas — ensam i sitt slag. Utredningen har beträffande orderns tillkomst givit vid handen i stort sett följande:

Från både finskt och tyskt håll framställdes i samband med tysk-ryska krigsutbrottet i juni 1941 det önskemålet, att man i Sverige icke skulle nedskjuta finska eller tyska flygplan, som i samband med krigshändelserna i fall av nöd eller på grund av felorientering komme att inflyga över svenskt område. Under de förhandlingar, som följde i detta ämne, avgåvos från finsk och tysk sida uttryckliga försäkringar om att, såvida det icke gällde nöd eller felorientering, några överflygningar av svenskt territorium (med undantag för den överenskomna kurirflygtrafiken) icke skulle förekomma. Med hänsyn härtill utfärdades till det svenska luftvärsnet instruktioner om att finska och tyska flygplan icke skulle beskötas med verkningsseld utan endast avvisas genom avgivande av skarpa varningsskott. Inom parentes bör anmärkas, att denna order icke längre gäller, vilket tidigare offentligt meddelats. Då man med hänsyn till nämnda omständigheter måste räkna med att skadade krigs-

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

flygplan i viss utsträckning skulle inkomma på svenskt territorium och man ansåg det angeläget, att de icke landade var som helst, hänvisades planen att i första hand nödlanda på vissa angivna flygplatser. För att hålla dessa med tillräcklig bemanning, utfärdades förutnämnda order från försvarsstaben den 29 juni 1941 angående nödlandning av skadade tyska flygplan. Denna, som var otillfredsställande formulerad, ersattes påföljande dag av en ny order. I denna angavs icke uttryckligen, att den ersatte föregående dags order. Detta hade till följd att, när ordern skulle delgivas inom östra militärområdet, vilket skedde genom en militärområdesorder av den 1 juli 1941, en sammanställning gjordes av båda ordena från försvarsstaben. Denna militärområdesorder hade i de relevanta delarna följande lydelse:

»1. Nödlandning av främmande krigsflygplan.

Under det nu pågående kriget mellan Tyskland och Sovjetunionen är nödlandning av främmande krigsflygplan icke osannolik längs ostkusten. Tyska flygplan, som skadats, hava erhållit tillstånd att nödlanda på svenskt territorium i första hand på någon av flygplatserna — — —»

I ordern angavs vidare, att de delar av förutnämnda order av den 14 november 1940, som rörde omhändertagande av flygplan, fortfarande skulle gälla.

Enligt den av Kungl. Maj:t tillkallade utredningsmannen får flygfältsinstruktionens författare antagas ha tolkat militärområdesordern på det sätt, att nödlandningsrätten även innefattade rätt att starta och att, eftersom särskilda bestämmelser givits endast för tyska plan, motsatsen skulle gälla beträffande andra utländska krigsflygplan. Såsom utredningsmannen framhållit, föreligger här en grov misstolkning, vilket är så mycket påtagligare som hänvisning gjorts till bestämmelser om flygplanens omhändertagande.

Den sålunda givna förklaringen synes trolig. Till ansvar har vederbörande krigsrätt dömt en landstormskapten. Då emellertid domen ännu icke vunnit laga kraft och torde komma att överklagas, kan intet sägas rörande ansvarsfrågans slutliga bedömande.

Denna order får i vad avser punkterna 4 och 5 betraktas som en isolerad företeelse, som föranletts av ett misstag. Beträffande behandlingen av främmande stridsflygplan gälla och hava under hela kriget gällt 1938 års av Kungl. Maj:t i kommandoväg meddelade bestämmelser. I vad avser punkten 3 finnes täckning i givna order, och denna punkt ger heller icke anledning till erinran.

Förutom Skarönäcksinstruktionen har helt nyligen i pressen såsom anmärkningsvärda publicerats en »P. M. över behandling av nödlandade främmande flygplan», daterad den 4 april 1943, av följande lydelse i relevanta delar:

»A. Tyska kurirflygplan.

-
- 2) Flygplanen få icke visiteras eller hindras att åter starta.
 - 3) Om någon avlägsnar sig från planet skall han omhändertagas.
-

B. Övriga flygplan.

2) Bevaka flygplanet, så att intet tages därifrån och intet förstöres, varken av besättningen eller av andra.

3) Omhändertag och visitera besättningen, för den till lämplig plats under bevakning samt ordna bevakning där.

Även har nyligen publicerats följande order från chefen för fjärde arméfördelningen, utfärdad den 11 augusti 1941, enligt vilken eventuellt nödlandade tyska kurirplan skulle behandlas såsom civila flygplan, vilka erhållit tillstånd att överflyga eller nedgå på svenskt territorium. Bestämmelserna i

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

företnämnda order av den 14 november 1940 skulle icke tillämpas. Flygplanen finge icke visiteras och icke hindras att åter starta.

Beträffande dessa instruktioner behöver icke sägas annat än att de, såsom framgår av redogörelsen i det föregående, överensstämma med givna order. Dock är givetvis rubriken B. Övriga flygplan för vid. Med detta kan icke ha avsetts andra än militära plan. Numera ha de ersatts genom de den 10 april 1943 meddelade nya bestämmelserna i ämnet. Att promemorian av den 4 april 1943 utfärdades hade förmodligen sin grund i en önskan att klargöra de gällande reglerna. Att, såsom skett i pressen, kalla denna senare promemoria för en Skarpnäcksorder nr 2, är ingenting annat än en långt driven begrepps-förvirring.

Den ordergivning från högre håll, som ligger bakom Skarpnäcksordern, har sina brister. De på varandra följande meddelandena från försvarsstaben medförde oklarhet. Militärrområdesordern blev en beklaglig sammanblandning av försvarsstabens skrivelser. Som försvar kan anföras, att detta hände under sommaren 1941, i ett mycket pressat beredskapsläge. Stora krav ställdes på myndigheterna. Snabba beslut voro nödvändiga och misstag förklarliga. Någon anledning till särskilt ingripande föreligger enligt min mening icke, så mycket mera som de här avsedda ordena icke äro sådana, att de i något avseende ge täckning för Skarpnäcksorderns anmärkningsvärda punkter. Beträffande denna order får domstolsbehandlingen avvaktas. I denna saknar såväl regeringen som militära myndigheter befogenhet att ingripa.

Till sist några ord om den förtroendekris, som enligt uppgift uppstått kring denna sak. I den mån den rör mig personligen skall jag inte uttala mig, härom tillkommer det andra att döma. Men när det gäller försvarets befäl, enkannerligen det högre militärbefälet, vill jag göra några påpekanden. I vissa kretsar synes härska den uppfattningen, att bland detta militärbefäl dölja sig s. k. femtekolonnare; med beskäftig iver söker man bevis härför. På oärligt vis bekomna hemliga order bringas utan vidare till offentligheten i strid med gällande bestämmelser. Det anskaffade materialet pressas till det yttersta, det göres komprometterande förklaringar, det rätta sammanhanget förvränges och betecknas som smussel i avsikt att skydda de brottsliga, ljusskygga elementen.

I kärlek och politik äro alla medel tillåtna, brukar man säga. Att de meningsriktningar som äro motståndare till den av statsmakterna förda utrikespolitiken tillgripa dessa metoder är förklarligt, men att även anhängare av denna politik låta locka sig med på denna väg är beklagligt. Är det inte skäl att stanna och tänka efter: Kan inte den omständigheten att det trots alla ansträngningar icke lyckats att avslöja våra femtekolonnare bland det högre militärbefälet i själva verket bero på, att några sådana icke finnas? Jag har sagt det många gånger, att vårt befäl med få undantag är lojalt och plikttroget mot landets lagliga ordning. Jag upprepar vad jag även förut sagt: I vår militära ledning finns ingen, som icke kommer att med all energi fullfölja sin uppgift att medverka i landets försvar, hur och när de svenska statsmakterna så påfordra. Om det finnes någon misstro mot den militära ledningen i vårt land, så upphäves den bäst och rättvisast genom att vi ge den vårt förtroende. Det är den värd.

Jag vågar säga detta även med risk att man kommer att ta det som intäkt för påståendet, att jag är generalernas handgångne man, men jag tröstar mig med att den åsikten säkert inte har någon anhängare bland generalerna själva.

Herr von Friesen: Herr talman! Tiderna äro ju en smula ovanliga, och det gör att riksdagens arbetsformer också avvika en smula från de sedvanliga. Jag säger detta som inledning till mitt anförande, som i första hand icke kom-

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

mer att syssla med det vi nu hört från regeringsbanken, utan jag tillåter mig, herr talman, att med ett par ord först beröra det anförande som för två dagar sedan hölls i denna kammare inför lyckta dörrar av hans excellens herr statsministern.

Jag beklagar att det var omöjligt att omedelbart *offentligt* deklarerat ett instämmande helt och fullt i de synpunkter som där framfördes, och det är därför jag begagnar tillfället att nu säga, att den utrikespolitik som *i denna stund* föres från svensk sida omfattas med fullaste förtroende även av dem, som tidigare mycket skarpt kritiserat vissa eftergifter åt den ena av de krigförande parterna.

Upphävandet av transiteringen har känts som en befrielse från en i längden outhärdlig börda. Det är inte mer än tillbörligt, när man krävt ett upphävande av densamma och dessa åtgärder nu äro fullt genomförda, att man därefter också ger regeringen sitt erkännande för den kurs som nu föres. — Regeringens aktion till förmån för danska medborgare av judisk börd har varit dess hittills bästa och mest framgångsrika bidrag till stärkandet av den nordiska solidariteten. Vi hoppas också att våra nya gäster skola trivas under sitt nödtvungna uppehåll i Sverige. För Danmarks skull äro vi förvissade om att möjligheter snart skola beredas dem att återvända till sitt land, som givit världen så lysande prov på ståndaktighet.

Herr talman! Även om det många gånger förefaller som väl stora ord, mycket av detta som under denna långa och delvis påfrestande beredskap yttrats — så är det väl inte mer än tillbörligt att det även ifrån riksdagens sida säges, att frihetstanken efter genomgångna prövningar är fastare förankrad än någonsin hos de nordiska folken och att vi hoppas att vart och ett av Nordens av kriget berörda folk snart skall återvända till sin fredliga gärning efter att ha försvarat sin frihet, vart och ett på sitt eget sätt.

Sveriges avsikt att intill slutet av det pågående kriget försvara sina gränser mot angrepp, från vilket håll de än må komma, hindrar inte att en vaksam kritik av vissa rätt oroande företeelser inom landet äger rum.

Jag skall, herr talman, fortfarande på detta något ovanliga sätt, be att också få övergå till behandling av det anförande som hölls av herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet, var han nu för ögonblicket befinner sig. Jag vill uttala den förhoppningen, att den i dag lämnade redogörelsen skall från regeringens håll vara det sista, det slutligt utformade inlägget i den ganska säregna debatt som förts. Det har varit alldeles omöjligt, när man suttit i sin bänk och hört herr statsrådets förklaring, som delvis avgavs på det sätt som tyvärr är rätt vanligt när från regeringsbanken meddelas vissa fakta, nämligen med snälltågsfart, att i detalj kunna följa med. Det är emellertid inte omöjligt att redan nu dra vissa slutsatser av det inlägg som herr statsrådet här gjort.

Vad beträffar de allmänna politiska konsekvenserna av det inträffade är det väl regeringen i allmänhet och statsrådet och chefen för försvarsdepartementet i synnerhet, som i detta ögonblick har att dra de erforderliga slutsatserna. Vad *riksdagen* beträffar borde den ha ett naturligt intresse av att i lugn och ro vidta sin granskning av alla akter i målet. Det finns ju möjligheter: riksdagen har sitt eget organ för granskning av dylika ting, och det finns alltid möjlighet för detta att nu eller senare vidta den noggranna prövning som säkerligen blir ofrånkomlig för att utröna vad de omnämnda symptomen i form av minnesfel och andra felaktigheter hänföra sig till, om de bero på en viss överansträngning inom Kungl. Maj:ts kansli eller om de äro beroende på åldersförändringar inom det ena eller andra ämbetsverket eller organet för utövande av den verkställande makten. Vad presskritiken beträffar är den som alltid i

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

ett fritt land välkommen, men de råd, som där på sina håll ges, behöva naturligtvis inte beaktas mera än de som till äventyrs lämnas av enskilda ledamöter av riksdagen.

Vad det här gäller, och på den punkten råder fortfarande oklarhet, trots herr statsrådets inlägg, är att skydda inte bara landets rätt och frihet utan också den enskilde medborgarens. Det skulle ha varit mig kärkommet att i detta sammanhang anknyta till ett ganska animerat meningsutbyte som jag hade med statsministern och som kammarens ledamöter säkerligen erinra sig från slutet av vårsessionen. Det gällde också då frågan om den enskilde oförvitlige medborgarens anspråk på rättsskydd. Det blir också de viktigaste slutsatserna som måste dragas av Lekvattens- och Skarpnäcksaffärerna. Det duger inte att stillatigande åse hur personer i *underordnad ställning*, märk väl inte endast det högre militärbefälet, få löpa gatlopp i pressen, när nu den högsta ledningen inom krigsmakten — det är oklart vilken denna högsta ledning egentligen är, och den saken får väl också utredas; allt detta tillhör ju varken det nuvarande eller, som vi hoppas, det kommande, utan det förflutna — är medveten om vederbörandes oskuld men ändå inte gör något. Det räcker inte, att dessa personer av domstol helt ha friats från ansvar eller också ådömts straff för förseelser, som åtminstone skenbart förefalla obetydliga. Det är lika omöjligt att försvara detta handlingssätt med att arméns ära eller landets säkerhet krävde tystnad, även sedan sanningen börjat krypa fram, som det var för den militära och politiska ledningen i sekelskiftets Frankrike att i längden försvara åtgärderna mot kapten Dreyfus, då man visste att han var oskyldig.

Det är detta, herr talman, jag skulle vilja ha sagt personligen till herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet. Här har nämligen begåtts en orätt mot åtminstone vissa underordnade i Lekvattensaffären. De fingo, som det har sagts, löpa gatlopp i pressen utan att det från högsta ledningen sades ifrån att de voro oskyldiga. Sedan har ju, för att åter använda det kända uttrycket, sanningen börjat krypa fram och de ha så småningom, även om det har gått långsamt, fått den rehabilitering som de förtjäna. Sanningen har för övrigt inte bara börjat *krypa* fram, den har börjat *marschera*, med, som man får hoppas, samma takt som försvarsministerns och allas vår utomordentliga armé för närvarande gör inom landet.

Herr **Vougt**: Herr talman! Det är visst herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet som någon gång har uttalat, att den svenska neutralitetspolitiken har sina skönhetsfläckar. Det hade kanske varit för mycket att vänta efter alla dessa år, om — för att använda en billig vits — dess sköld varit alldeles ren som nyfallen snö. Ur den redogörelse för den i pressen mycket omskrivna historien om ordergivningen rörande kurirflygplanen, som herr statsrådet nyss har lämnat, kan man möjligen också läsa ut, att om det därvidlag uppstått några fläckar, så är det nu så många krafter i färd med att gnugga bort dem, att de fortsätta att breda ut sig, som motspänstiga fläckar ibland ha för sed. Andra krafter äro emellertid också i politiskt syfte sysselsatta med att framkalla fläckar, som synbarligen inte sättas dit i förskönings-syfte.

När jag begärde ordet för dagens överläggning, herr talman, var min tanke närmast att ge upptakten till en allmän debatt, eftersom jag vet, att en sådan rätt länge har efterlysts, och eftersom jag har antagit att åtskilliga av kammarens ledamöter kunna ha något på hjärtat både i anknytning till de nu framlagda propositionerna, som vi dock haft mycket ringa tid på oss att läsa, och av mera allmän räckvidd.

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet har tagit upp en politisk fråga, som plötsligt kastats fram i förgrunden, och det är säkerligen bra att den kommit till behandling redan i dag. Vad som tycks mig tydligt ha framgått är, att anmärkningsvärda brister ha förekommit i kommunikationerna mellan olika instanser, när det gällt icke oviktiga ting. Här har förekommit en ovanlig serie misstag och missförstånd. Herr statsrådet har själv be-tecknat ordergivningen som bristfällig. För egen del har han emellertid fram-hållit, att de uppgifter som han lämnade i denna kammare, när Lekvattens-historien i våras var aktuell, byggde på de informationer som han då förfogade över. Hans vedersakare i pressen mena, att han bort underrätta riksdagen, när det visade sig, att de uppgifter han byggt på icke voro fullständiga. Jag tar fasta på, att herr statsrådet har för avsikt att vid den nu påbörjade höstsessio-nen meddela riksdagen vad han inhämtat. Det väsentliga i hela saken tycks vara, att det från regeringshåll aldrig varit avsikten att göra någon skillnad mellan kurirflygplan, beroende på vilken nationalitet de tillhörde.

Denna debatt får kanske en litet egendomlig karaktär beroende på att någon interpellation eller fråga till statsrådet icke framställts i den sak, varmed de-batten började. För min del tänker jag, medan andra eventuella vedersakare till försvarsministern slipa sina svärd, begagna tillfället understryka en del synpunkter, och då tar jag i första hand en som förefaller mig stå i rätt na-turligt sammanhang med vad som hittills avhandlats, nämligen följande: Om det lyckats Sverige att bevara sin fred och sin frihet under fyra långa svåra år, låt oss då mot slutet, om vi verkligen befinna oss i slutskedet, akta oss för att duka under för den krigströtthet, som kan finnas också inom ett neutralt land, en krigströtthet, som icke är mindre farlig än i ett krigförande land. I ett krigförande land medför viljeanspänningen att vinna kriget alltid en upp-stramning, som motverkar den tilltagande tröttheten. I vårt neutrala land har denna eggelse ersatts av kraftansträngningen i försvarsberedskapen och upp-slutningen kring strävandet att bevara fred och frihet. Men om dessa driv-fjädrar slappna, kan det gå illa. Detta säger jag, herr talman, icke för att moralisera, vilket det ärende, som försvarsministern nyss berört, annars kanske skulle kunna giva anledning till, utan snarare för att ställa en fråga: Finns det verkligen icke i vår svenska politik vissa utgångspunkter givna för en ak-tiv neutralitetspolitik i krigets slutskede, i stånd att vinna anslutning även från deras sida, som eljest gärna lyssna till talet från de krigförandes läger om neutraliteten som något förnedrande? Svaret på den frågan kan i någon mån sökas i det knippe propositioner, som nu ligger på riksdagens bord. Där finnes bl. a. förslag till beredskapsanslaget på 100 miljoner kronor för aktivt hjälparbete, särskilt med tanke på våra nordiska broderfolk. De planer, som regeringen här skisserar, komma förvisso att vinna anslutning från alla håll. Jag kan också kanske nämna den invalidutväxling, som de senaste dagarna iscensatts. Slutligen har det också varit möjligt för det fria Sverige, att på den sista tiden bli i tillfälle bereda en fristad åt en ny skara jagade männi-skor utöver den stora mängd, som förut redan tagit sin tillflykt till vårt land.

Innan jag går över till dessa tragiska förhållanden, som framkallat en ny flyktingström, vill jag nämna några ord om vår utrikespolitik i allmänhet. Men jag skall dessförinnan också göra en kort parentes beträffande ett par inrikespolitiska frågor. Jag skall då inskränka mig till att peka på det gläd-jande faktum, att prisstoppspolitikerna lyckats så pass bra, som den gjort. Det är nu ett år sedan bromsarna sattes in på allvar i fråga om prisutvecklingen, och som alltid, då farten bryskt stoppas upp, skedde det icke utan gnissel. När vi sammanträdde i fjol vid den här tiden, var det säkerligen många, som hyste allvarliga tvivel på möjligheten att genomföra en stabilisering av priserna. Vi

Remiss av Kongl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

kunna nu konstatera, att det verkligen lyckats. Detta innebär också, att den grund bevarats, på vilken lönepolitiken byggts upp. Det kan icke ha förbigått någon, att det bland de breda arbetarmassorna råder en starkt tilltagande otålighet med den återhållsamma lönepolitik, som måst föras under kriget. En stabilisering av prisnivån har varit en oundgänglig förutsättning för att denna politik skulle kunna fortsätta. Utan ett krafttag för att hejda prisstegringen hade det varit ogörligt att av lönearbetarna kräva fortsatt solidaritet. Det är icke bara glädjande, herr talman, att vår ekonomiska politik lyckats i stort sett så väl. Detta måste också betraktas som en betydande tillgång under de svåra tider, som kunna följa, innan storkriget nått sitt slut och under de svåra brytningar, som kunna väntas under efterkrigstiden. Jag skall inte här upptaga tiden med efterkrigstidens problem, men jag vill understryka, att folkmeningen alltmer samlar sig kring bestämda krav på regering och riksdag att icke underlåta någonting för att bereda en smidig övergång. Det förslag till allmän beredskapsstat, som framlagts, hälsas därför med allmän tillfredsställelse. Det framgår av vad finansministern i denna proposition anför, att utredningsarbetet framförts så långt att vissa praktiska åtgärder kunnat vidtagas, bland annat tillsättandet av en särskild kommission. Jag tror, att detta är ett riktigt steg. Vad regeringen gör på detta område, är icke endast nödvändigt för att den skall kunna bevara greppet över de uppgifter, som inom något eller några år kunna bli dess viktigaste. Det är också ett uttryck för en önskan att samla opinionen kring en verklig kraftinsats. Det är viktigt att folket känner, att på detta område ingenting försummas. Det är en nationell styrka, om enhet kan vinnas också kring dessa ting i krigets slutskede. Nu vet jag väl att meningarna gå isär om vägen till den fulla sysselsättningen, som uttrycket lyder, men det är säkert ändå betydelsefullt att samstämmigheten om målet markeras utåt.

Om jag därefter, herr talman, övergår till att beröra vår utrikespolitik, får jag kanske först anteckna det, som jag tyckte, oförbehållsamma erkännande åt vår utrikespolitik, sådan den nu formar sig, som nyss från denna plats uttalades av herr von Friesen. Jag är icke säker på, när jag hör den rösten från Göteborg, att det tyder på en allmän omsvängning, men den är i alla fall någonting, som med tillfredsställelse kan konstateras. Det finns en tendens att bagatellisera vad vår egen politik betytt och att tillskriva främmande omständigheter hela förtjänsten för att det tryck, som vilat över vårt land, minskats. Det finns i Sverige en del häcklare, som beständigt låta påskina, att Sveriges självständighetspolitik i sina olika yttringar allenast är en funktion av förändringarna på krigsfronterna. Självfallet äro dessa förändringar av stor betydelse. Det vore dumt att påstå motsatsen. Hur hårt och pressande trycket allt sedan 1940 vilat över vårt land, därom vittnar inte endast den militära upprustningen, som vi måst företaga, utan också den oavlåtliga försvarskamp mot allehanda anspråk på att påtvinga även oss en främmande och förhatlig hegemoni, som måst föras på det andliga planet. Men likväl är det sant, att Sverige icke kunnat stå fritt åt olika håll, som det nu gör, om det icke haft en inre styrka, som burit upp dess politik. Säkerligen skulle icke heller de förändrade förhållandena ute i världen ha tillåtit oss att avlyfta besvärande åtaganden, om det icke varit så att vi själva vore starkare, då vi befriade oss från dem, än då vi nödgades godtaga dem.

Sedan riksdagen sist var samlad har transiteringsavtalet med Tyskland upphört att gälla. Det innebar icke någon överraskning för riksdagens ledamöter, eftersom regeringens avsikt att uppsäga avtalet i slutet av juni behandlades i vederbörlig ordning, och även bekantgjordes för de stora riksdagsgrupperna.

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

När avtalet uppsades, kändes detta för svenska folket som en befrielse från en tung belastning. Även om avtalets rent materiella betydelse överskattats, hade dessa transporter kommit att påverka den norska opinionen i en för det framtida nordiska samarbetet ogynnsam riktning. Det var naturligtvis också besvärande för Sveriges förhållande till andra makter.

Av den redogörelse, som riksdagen mottog vid måndagens sammanträde inom lyckta dörrar och som redan i korthet berörts av herr von Friesen, kan för övrigt också sägas ha framgått, att några mera hotfulla moln, som kunna tänkas söka sig urladdning åt vårt håll, icke för närvarande torna upp sig vid krigets blodiga horisont. Våra möjligheter att upprätthålla handelsförbindelserna åt olika håll ha under den gångna tiden varit anmärkningsvärt goda och ha väl tillvaratagits. I vår omedelbara närhet ha emellertid händelser timat, som djupt skakat opinionen i vårt land. Med oförminskad tapperhet kämpar det norska folket mot inkräktarna, och nya dödsdomar, på sistone även sådana, som fällts över oskyldiga, vilka tagits som gisslan för vad andra gjort, vittna om stridens oförsonlighet. Härtill ha nu också kommit händelserna i Danmark. Den tyska ockupationsmakten har fått erfara, att bakom den tidigare lugna danska ytan levde en lika stark motståndsvilja som i något annat besatt land, och att varje överträdelse av givna utfästelser måste driva utvecklingen närmare mot bristningspunkten. Höstens händelser ha skingrat alla tvivel ute i världen om det danska folkets verkliga inställning. Hos deras nordiska grannar har dock aldrig något sådant tvivel varit förhållande. Vi ha aldrig frestats att se något mindervärdigt i den försiktiga politik, varmed danskarna, sedan okkupationen blivit ett faktum, strävat att bevara så mycket som möjligt av de samhällsformer och kulturella samhällsvärden, som vunnits genom seklers mödor och framsteg. Danskarnas kärlek till friheten ha vi aldrig satt i fråga, men vi förstå också mycket väl de impulser, som drivit fram ett annat läge. Vi beundra den så gott som hundra procentiga enighet, med vilken det danska folket nu kämpar sig igenom den tid, som ännu återstår innan frihetens timma slår. Starkast av allt upprör oss emellertid det meningslösa och grymma slag, som riktats mot den del av Danmarks befolkning, som på grund av sitt blod drabbats av förintelseukasen den 1 oktober. Det är ju så, herr talman, att dessa förföljelser mot judarna endast äro en yttring av en hämndaktion, som rullat fram över större delen av vår världsdelen under de senaste tio åren. Men det har ej gått att döva reaktionsförmågan. Och särskilt starkt har det gripit oss, då jedeförföljelserna iscensatts i Norge och Danmark, icke bara därför att dessa länder äro oss så nära, utan också därför att vi veta, att de känslor och åskådningar, från vilka förföljelserna stamma, äro djupt främmande för, ja, oförenliga med dessa folks hela livssyn. Då den hemska förföljelsen gått fram över Danmark, ter den sig så mycket mera meningslös och avskyvärd, som den drabbat en del av befolkningen, som vuxit in i nationen mera än vad judarna gjort på många andra håll och som genom historien givit sådana rika bidrag till dansk kultur.

Då Sveriges regering inför jedeförföljelserna i Danmark framförde en protest i Berlin, hade den hela det svenska folket bakom sig. Den kraftiga reaktionen i vårt land, visade också, att det icke var ett tomt ord, då vederbörande i Tyskland underrättades om de allvarliga återverkningar, som måste emottas i Sverige. Då regeringen erbjöd de förföljda en fristad här, var det en handling, som ute i världen framkallade ett genljud, varöver varje svensk glädes. Ännu mer glädjande har det varit, då omständigheterna fogat det så, att det fria Sveriges erbjudande inte blivit helt värdelöst.

Det är tilldragelserna i Danmark, herr talman, som under senare tiden överkuggat det mesta som hänt för övrigt. Att krigsläget under sommaren under-

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 341. (Forts.)

gått en kraftig förskjutning har icke bragt till sin lösning något av de nordiska problemen. Det är säkerligen också medvetandet härav som gjort, att diskussionen om de nordiska problemen mojnät av något. Det är sannerligen icke några tider för mer eller mindre militärromantiska spekulationer, inte heller för några akademiska tal- och skrivövningar av det slag, som vi tidigare bjudits på. Det nordiska problemet knyter sig alltså till denna ödesfråga: Kunna vi efter detta krig räkna med fyra nordiska kärnländer — jag bortser då för tillfället från Island — som icke bara äro fria stater i formell mening, utan som också ha sin politiska självständighet så i behåll, att en nordisk gemenskap kan fotas på deras anslutning? Jag behöver icke fördölja att oron i Sverige just nu gäller främst Finland. Denna oro har blivit särskilt stark på senare tiden på grund av den ovisshet, som råder beträffande stormakternas riktlinjer för den kommande freden. Är avsikten att bygga den på intressesfärer eller på ett mellanfolkligt samarbete med den fulla nationella självständigheten också för de små folken som grund? Mycket tyder på att någon enighet icke uppnåtts om det sistnämnda alternativet, ja, att en sådan lösning kanske ligger långt borta.

Möjligen är det rent av på tiden att från vår sida göres ett allvarligt försök att sätta in den nordiska frågan i dess internationella sammanhang. Vad oss själva beträffar har opinionen alltmera stadgat sig. Åtminstone bland de svenska arbetarna finns det en stark skepsis mot den uppläggning av det nordiska problemet, som lämnades till exempel häromåret i en känd skrift, som frammanade bilden av ett starkt militariserat Norden, vilket likt ett jätte-stort piggsvin — en förstoring av den berömda svenska igelkotten — vände sina taggar åt alla håll, kapabelt att hålla stånd emot en hel värld. Denna tanke är så tillvida naturlig och riktig, som ett huvudsyfte med en fastare sammanslutning i Norden måste vara att skapa en så stark enhet, att den kan hålla stånd mot påfrestningar av samma slag, som vi upplevat under detta krig. Men det finnas hos det svenska folket en sund insikt om det illusoriska i den trygghet, som man söker vinna enbart med militära maktmedel. Särskilt från arbetarhåll komma förvisso kraven på framtidens svenska politik att ställas så: Vi äro villiga att medverka till en nordisk politik så långt krafterna räcka, men vi fordra samtidigt att från svensk och norsk sida ingenting försummas för att tillvarataga möjligheterna till en internationell ordning för att trygga freden.

Men det finns också ett annat skäl att nu handskas varsamt med idébildningen kring ett ensidigt militärt nordiskt program. Det är den avoghet mot tanken på ett nordiskt block, som under diskussionen stormakterna emellan har anmälts. Jag vet naturligtvis icke, vilken tillförlitlighet ett sådant yttrande kan ha, men vi ha fått höra framställas som en grundsats från sovjetrysk sida, att man efter kriget icke kan tolerera någon blockbildning och då ej heller något nordiskt block. Det vore beklagligt, om svenska debattinlägg bidraga till att framkalla en dylik reaktion. Skulle så vara förhållandet, är det angeläget att en dylik föreställning om möjligt korrigeras. Det lär endast kunna ske genom att vi med ökad styrka understryka den nordiska beredvilligheten att utan baktankar vänskapligt samverka med alla stater, stora eller små, som för egen del respektera vår frihet. Här ligger kanske också en positiv svensk uppgift i den nordiska framtidens tjänst.

Den internationella atmosfären är nu, herr talman, skäligen tung och laddad av oro. Medan vissheten om att kriget snart skall vara slut mångenstädes är lika stark som övertygelsen om hur det skall sluta, äro framtidslinjerna ytterst oklara. Militärt vapenbrödraskap har visat sig inte innebära någon garanti för politisk enighet om framtiden. För de mindre staterna öpp-

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

nar detta hotfulla perspektiv med många skiftande möjligheter. Men det är och förblir vår förhoppning att ändå till sist också de stora makterna skola finna, att endast en fred byggd på rättvisa, respekt för den nationella självständigheten och en beslutsam vilja att låta alla folk efter sina förutsättningar medverka till det helas bästa, är av bestående värde också för stormakterna själva.

Till sist skall jag be, herr talman, att få betyga, att, då regeringen oförtröttat och målmedvetet fortsätter sin strävan att hålla vårt land utanför kriget, den har bakom sig den grupp, jag företräder här. Från vissa håll hör man sägas, att enigheten härom icke skulle vara lika stor numera som tidigare. Jag tillåter mig att på det allra bestämdaste bestrida detta. Ingen tanke är för gemene man mera absolut främmande, än att Sverige, efter dessa långa, av uppoffringar och möda fyllda år, efter de obehagliga medgivanden vi i vissa lägen måst göra och efter att tyngande åtaganden lastats av, skulle glida in i kriget. Lika hopplöst stridande mot verkligheten vore det, om man någonstans trodde sig kunna locka eller tubba oss till något slags symboliskt ställningstagande. Det vore ett stort misstag, om man trodde att något annat neutralt lands eventuella föredömen innebure den allra minsta frestelse för oss att följa efter. De, som av fruktan för neutralitetens efterverkningar i form av segerarnas onåd söka få fram en stämning i den riktningen, tala ett språk som är djupt osvenskt. Ingenting skulle för vårt folk te sig mera förnedrande än ett försök att vinna bevägenhet genom ett insmickrande uppträdande nu i sista stund. Vi ha hela tiden vetat att vår neutralitet skulle betraktas med mindre vänliga blickar av krigets slutliga segerherrar, vilka de än bleve. Men kanske finnes det anledning tro, att farhågorna därvidlag äro något överdrivna.

Det kan synas onödigt, herr talman, att så starkt understryka detta, men det kan kanske icke sägas starkt nog eller ofta nog. Jag tänker då inte bara på det eventuellt lyssnande utlandet. Det är minst lika nödvändigt, att det inom vårt folk råder full klarhet därom, att de demokratiska partierna stå enigt samlade kring den självständighetskurs, som vi en gång utstakat. Man bör också inse, att vi icke underskatta de risker, som nya kastningar och nya vändningar i detta överraskningarnas krig kunna framkalla för vårt land. Medan två av våra nordiska grannländer marteras av en främmande erövrare och medan slutkampen för friheten, politiskt eller militärt, kommer närmare för vår tredje granne, måste våra soldater veta, att den dag kan gry när som helst, då de måste kallas ut för att ge det dyrbaraste av alla offer. För att detta skall kunna krävas av dem och för att av vårt folk i övrigt skall kunna begäras, att det ger sitt av de gemensamma mödorna, får man ingenstädes tro, att någon i ansvarig ställning driver en lättsinnig lek med landets frihet och fred.

I detta anförande instämde herrar *Gustafsson* i Bogla, *Forsberg*, *Andersson* i Tungalsta, *Andersson* i Eskilstuna, *Lundstedt*, *Falk*, *Persson* i Växjö och *Hoppe*, fru *Johansson*, herrar *Holm*, *Witzell*, *Hällgren* och *Isacsson*, fru *Andersson*, herrar *Nilsson* i Landskrona och *Andersson* i Malmö, fru *Björck*, herr *Ekdahl*, fru *Nordgren*, herrar *Landgren*, *Levin*, *Olofsson* i Höganäs och *Andersson* i Falkenberg, fröken *Öberg*, herrar *Sundberg*, *Svensson* i Alingsås, *Ericsson* i Kinna, *Andersson* i Hyssna, *Mårtensson*, *Andersson* i Mölndal och *Olsson* i Mellerud, fru *Linderoth-Andersson*, herrar *Hallén*, *Nordström*, *Fält*, *Lindahl*, *Pettersson* i Degerfors, *Brandt*, *Jansson* i Hällefors, *Hallberg*, *Ericsson* i Sörsjön, *Karlsson* i Grängesberg, *Pettersson* i Hällbacken, *Allard* och *Lindholm*, fröken *Nygren*,

Remiss av Kongl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

herrar *Jonsson* i Fjåle och *Jonsson* i Haverö, fru *Skoglund-Lindblom*, herrar *Akerström*, *Grym*, *Jansson* i Kalix, *Gavelin*, *Skoglund* i Umeå och *Kilbom*, fru *Gustafson*, fru *Ekendahl*, herrar *Jonsson* i Skutskär och *Larsson* i Julita, fru *Svedberg* samt herr *Hedqvist*.

Herr Paulsen: Herr talman! Jag har begärt ordet för att säga ett par ord om jordbrukets prisförhållanden.

Enligt min mening är priset på oljeväxter alldeles för högt både i och för sig och i jämförelse med andra jordbruksalster. Låt mig taga ett enda exempel för att visa, hur därmed förhåller sig. Priset på vete är satt till 26 öre per kg. Priset på raps är 1 krona per kg. I den bygd, där jag hör hemma, brukar man få ungefär 2,000 kg vete per tunnland och likaså 2,000 kg raps per tunnland. Förvandlat i pengar blir det 520 kronor för vetet, medan det blir 2,000 kronor för rapsen eller lika mycket eller mera än ett tunnland jord kostar t. o. m. i Skånes bästa bygder. Vad leder nu detta till för resultat? Jo till det resultatet, att oljeväxtodlingen ökas, under det att brödsädesodlingen minskas.

Nu mena kanhända kammarens ledamöter — åtminstone en stor del av dem — att detta skall väl icke en bonde klaga över. Han bör väl vara glad över att man i stor utsträckning slår sig på oljeväxtodling och tjänar grovt med pengar. Men det ligger icke så till. Ty oljeväxtodling lämpar sig icke för de mindre jordbruken. Det är endast de stora och de medelstora jordbruken, som med fördel kunna odla oljeväxter, och detta beror dels på att de små och de mindre jordbruken icke kunna få dem tröskade, dels och framför allt på att de icke kunna undvara halmen. De behöva halmen som foder till sina kreatur, ty i regel ha de dubbelt så stor kreatursstock per jordbruksenhet som de större jordbruken.

Jag kan försäkra kammarens ledamöter, att det är icke endast jag, som har denna uppfattning. Gå och fråga jordbrukarna i min bygd, och de skola i stora skaror försäkra samma sak. Varhelst några jordbrukare komma tillsammans, talas det om detta, och man undrar över att regeringen har kunnat komma till en prissättning, som är så fullkomligt rosenrasande.

Här i kammaren talas det ofta högt och mycket om jordbrukets kompensatio. Jordbruket är så väl kompenserat i jämförelse med andra näringsgrenar, brukar det heta. Man talar som om jordbruket i detta land vore en enda stor enhet. Man glömmer, att det är uppdelat i massor av enheter, i stora och små, i mindre och medelstora jordbruk. Under det att de stora och medelstora jordbruken få en sådan kompensatio som man nästan skäms för att veta om, få de små och de mindre jordbrukarna nöja sig med att titta på, hur de andra förtjäna pengar. Om man undantager mjölkproduktionen, vankas det ingen kompensatio för de små och mindre jordbrukens del.

Det är för att säga detta och för att regeringen — jag ser, att jordbruksministern är här närvarande — icke skall glömma bort denna sak, när den nästa gång skall göra prissättning på jordbruksprodukterna, som jag tagit till orda i dag.

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp:** Herr talman! I anledning av den siste ärade talarens yttrande vill jag säga, att hans framställning icke är riktig. Visserligen är priset på innevarande års höstraps 1 krona per kg, men riksdagen fastställde i våras ett pris av 80 öre per kg.

När livsmedelskommissionen framlagt sina prisberäkningar, har den gjort det med tanke på att få fram en tillfredsställande kvantitet oljeväxter, som jämte övriga råvaror kan tillgodose föreliggande behov med hänsyn till fettförsörjningen. Inom livsmedelskommissionen rådde betänklighet mot att fast-

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

ställa priset lägre än 85 öre per kg men ansåg Kungl. Maj:t att 80 öre vore tillräckligt för att erforderlig areal skulle bli insädd hösten 1943. Erfarenheten hade nämligen givit vid handen, att skördekvantiteten per hektar varit mycket större än de sakkunniga beräknade första gången problemet lades fram. Den kalkylen varpå prissättningen grundades första gången innebar, att en normal genomsnittsskörd av höstraps kunde beräknas till 1,200 à 1,400 kg per har. Herr Paulsen nämnde, att det fanns de som erhöilo 2,000 kg per tunnland. Något sådant har jag icke hört, däremot 1,500 à 1,600 kg torkad raps — man skall ju icke räkna med den våta rapsen. Med hänsyn till en sådan kvantitet ansåg regeringen vid sin prövning av saken i våras, att man kunde sänka priset till 80 öre per kg. Då vi resonerade om detta, framhöll livsmedelskommissionen angelägenheten av att vi fingo en så stor odling som möjligt med hänsyn till den stoppade lejdtrafiken och de allt mindre kvantiteter oljor som vi fingo in för margarintillverkningen. Det är självfallet, att jag icke vågade pressa priset alltför långt under förra årets pris. Vi visste den gången icke, om eller när lejdboatrafiken skulle komma i gång igen, och om vi skulle få utsikt att åter få in vissa kvantiteter olja och foderkakor. Årets beslut innebär ju en sänkning av 20 % av priset på höstraps och 11 % av priset på vårraps gentemot 1942 års beslut och en sänkning från första början av 39 à 40 % av priset på vitsenap samt på höstraps 26 %.

Då jag drog slutsatserna av skörderesultaten under de sista åren var mitt resonemang det, att man skulle kunna ytterligare sänka priset på höstrapsen. Det invändes då fullt riktigt från sakkunnigt håll, att vi måste söka få fram den produktion, som ger den största oljekvantiteten. Höstrapsen ger något över 40 % olja, vårrapsen 35 à 40 % olja och vitsenapen 25 à 30 % olja. Man har även vid denna produktion att räkna med vad man får i fråga om oljekraftfoder. Då ger naturligtvis vitsenapen en större kvantitet oljekraftfoder, eftersom den ger mindre kvantitet olja. Vi ha nödgats köpa oljekraftfoder utifrån till 80 à 100 kronor per 100 kg. Detta höga pris är beroende av svåra transportförhållanden och därmed höga frakter inte minst från den europeiska kontinenten. Angelägenheten att upprätthålla oljeväxtodlingen har varit att av denna få såväl matfett som äggviterikt foder. Tack vare tillgången på oljekraftfoder har det dess bättre lyckats oss att vidmakthålla mjölkproduktionen, så att vi med övriga åtgärder som vidtagits, t. ex. i fråga om minskningen av fetthalten i mjölken m. m., lyckats undgå en ransonering av konsumtionsmjölken.

Nu skulle jag också vilja säga till herr Paulsen, att det naturligtvis icke är alldeles riktigt, att det uteslutande är de större jordbrukarna, som kunna odla oljeväxter. Det är ju så, att man på sina håll har realiserat sina kreatursbesättningar, och vederbörande bli naturligtvis då mindre beroende av stråfodret, antingen det nu är ett mindre eller ett större jordbruk. Huruvida det är ur försörjningssynpunkt riktigt lämnar jag därhän, men sakkunskapen menar, att om man i en kristid kan producera större mängd smörfett per arealenhet genom att odla oljeväxter än om man producerar smörfett på annat sätt, är det fördelaktigt. Följaktligen har såväl den ene som den andre, vilken realiserat sin kreatursbesättning, kunnat åstadkomma en större produktion av oljeväxter genom reduktion av nötkreatursbeståndet.

Vi skola emellertid komma ihåg en annan sak. Lyckas det kanske detta året efter en särdeles god vinter att få fram en stor kvantitet, kan det hända att det icke går ett kommande år efter en strängare vinter. Även om det blir en relativt god skörd av den kvantitet, som övervintrar, kan det bli en stor del av arealen, där fröna icke övervintra. Jag kan som exempel nämna första årets höstraps. Det var 40 % av den kvantitet, som såddes på hösten, som icke övervintrade, och följaktligen måste man så annat. För att som exempel taga ett

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

nära besläktat växtslag kan jag nämna, att vi sista våren hade mycket små kvantiteter av kålrotsfrön just därför att dessa frön under de två föregående vintrarna utvintrat, d. v. s. frusit bort. Man måste sålunda räkna med den skörd, som blir under loppet av några år.

Jag vill icke härmed ha sagt, att icke 1 krona per kg är ett högt pris, men det grundar sig bland annat på de undersökningar som gjordes rörande oljeväxtodlingen under förra världskriget. Då kostade rapsen 2 kronor per kg, men detta pris var satt med hänsyn till den kvantitet, som kunde produceras den tiden. Sedan måste vi naturligtvis också räkna med omkostnaderna för konstgödsel, särskilt kvävetillförseln. För en tillfredsställande skörd av oljevaxter krävas ungefär 600 kg kväve per hektar.

Jag erkänner, att priset 1 krona är för högt, men därför sänktes det av årets riksdag på förslag av Kungl. Maj:t. Men jag ansåg mig icke böra gå längre, ty kommissionen räknade med såsom önskvärt, att man fick 30,000 à 35,000 hektar oljevaxter eller helst 50,000 hektar. Sedan har lejdboatrafiken kommit i gång, och vi ha fått in vissa kvantiteter margarinråvaror. Men vi veta icke, om lejdboatrafiken kan fortsätta. Följaktligen få vi vara glada åt att det tecknats om jag icke missminner mig ungefär 14,000 hektar höstraps för sådd denna höst. Man har emellertid ställt upp det villkoret, att ingen får betalt efter det fastställda priset, som icke odlar minst samma areal höstvete. Det går sålunda icke att slopa veteodlingen för att slå sig på den mera lukrativa odlingen av höstraps.

Herr **Paulsen** erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Statsrådet betvivlade riktigheten av min uppgift, att skörderesultatet i min hembygd var ungefär 2,000 kg per tunnland. Jag vill råda statsrådet att vända sig till dem som taga emot tröskningsrapporterna. Då får han veta vem som har rätt, han eller jag. Jag vet, att i mina bygder är det vanliga resultatet innevarande år 2,000 kg per tunnland.

Vad sedan priset beträffar, så har statsrådet rätt i att det sänkts till 80 öre. Men den sänkningen är alldeles för liten. Det bör icke vara högre pris på den varan än på brödsäden — möjligen så mycket som halmen kan vara värd, ty rapshalmen kan inte användas. Därutöver bör det icke vara någon skillnad.

Statsrådet säger, att det gäller att upprätthålla mjölmängden. Ja, det är sant, men vilka få en extra tilldelning av oljekraftfoder om icke de som odla oljevaxter — långt framför andra. Det är också en sak att tänka på. Man skall icke tro, att de, som icke odla oljevaxter, icke också behöva extra tilldelning. De få bara efter beräkning av den mjölmängd de haft under sista året.

Vidare menar statsrådet, att de som realisera kreatursbesättningarna — oberoende av om de ha en stor eller liten egendom — kunna odla oljevaxter. Ja, det är naturligtvis riktigt. Men jag har icke observerat någon av dem som ha små och mindre jordbruk, i varje fall i mina bygder, som realiserat sin kreatursbesättning. Det är bara sådana större jordbrukare, som icke vilja ha besväret att ha mjölkerskor, ryktare o. s. v., som realisera sina besättningar för att odla mera oljevaxter. Sedan köpa dessa, som icke odla annat än oljevaxter, fodersäden av jordbrukarna för 20 öre per kg, medan de själva få 1 krona per kg för sin produkt.

Härefter anförde:

Chefen för jordbruksdepartementet, herr statsrådet **Pehrsson-Bramstorp**: Herr talman! Jag betvivlar inte alls herr Paulsens uppgift, att det i enstaka fall kan bli sådana skörderesultat, men herr Paulsen kan studera livsmedelskom-

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

missionens rapport om föregående års oljeväxtodling, så får herr Paulsen ett helt annat genomsnittresultat. För genomsnittresultatet av oljeväxtodlingen förra året finns en redogörelse i den i våras avlämnade propositionen. Där framhöll jag, att jag var angelägen att sätta ned priset därför att jag ansåg det vara för stor disproportion, men jag vågade inte gå längre. Det hade varit lämpligt om herr Paulsen i våras hade yrkat på ett lägre pris än vad som blev beslutat av riksdagen. Jag vågade inte ta ansvaret för en ytterligare prissänkning med hänsyn till vad livsmedelskommissionen anfört.

Vad sedan beträffar realisation av kreatursbesättningar så är det på det sättet, att det finns många både mindre och större jordbrukare, som slagit ut sina besättningar därför att de inte varit reaktionsfria, och de ha kunnat gå över till oljeväxtodling i stor utsträckning. Att de inte köpa nya kreatur förrän priserna stabiliserat sig är fullt förklarligt och riktigt. De handla ekonomiskt förståndigt, när de med sin oljeväxtodling kunna tillföra landet ur försörjningssynpunkt värdefulla kvantiteter.

Herr **Skoglund** i Doverstorp: Herr talman! Dagens debatt fick ju en särskild upptakt genom att försvarsministern tog till orda i vad vi bruka benämna Skarpnäcks- och Lekvattnetsaffärerna. Jag hörde mycket noggrant på försvarsministerns anförande. Jag kan dock inte frigöra mig från, utan har alltjämt kvar ett intryck att det rått en beklaglig osäkerhet i ordergivningen och att det varit hälsosamt om högsta försvarsledningen tidigare hade sökt avhjälpa denna. I övrigt instämmer jag helt i försvarsministerns uttalande, att vi icke skola orda så mycket om smussel och liknande, och att vi böra visa vår officerskår förtroende. Jag skulle också vilja tillägga, att det borde nog varit möjligt för försvarsministern och högsta försvarsledningen, att tidigare än nu skett lämna de upplysningar, som i dag ha lämnats. Jag är dock villig efter detta att säga, att jag tror att denna fråga kanske fått större proportioner än den förtjänar, och vi ha ingen anledning att i fortsättningen göra den ännu mera framträdande. Det kan inte vara till fördel för landet utåt, och jag tror inte vi ha någon glädje av det här hemma heller.

När jag begärde ordet, herr talman, så var det huvudsakligen för att göra några reflexioner med utgångspunkt från proposition nr 365, d. v. s. allmän beredskapsstat och bidrag till internationellt återuppbyggnadsarbete.

Vad propositionens första del beträffar är den en redogörelse för de tidigare av riksdagen godtagna fredsutredningarnas allmänna läge. Enligt denna äro de igångsatta utredningarna — vilka äro av beredskapsnatur — uppdelade på inte mindre än 12 stycken olika institutioner. Själva ramen, kan man säga, för detta drogs ju upp vid de förhandlingar, som tidigt i våras ägde rum i finansdepartementet under finansministerns ledning. Hittills har endast ett av de berörda utredningsorganen, nämligen 1942 års jordbruksutredning, kommit med en första inventering över lämpliga arbetsobjekt under en arbetslöshetsperiod. Mot detta utredningsarbete och dess planering har jag inga invändningar att göra utan hoppas att vi därigenom skola få fram ett värdefullt grundmaterial, som sedan kan bearbetas av det särskilda organ, som 1942 års riksdag hemställde att Kungl. Maj:t vid lämplig tidpunkt skulle tillsätta. Mycket beror sedan givetvis på vilka direktiv detta särskilda utredningsorgan får av finansministern och också på hur det sammansättes. Jag tror liksom herr Vougt, att en allmän önskan finnes bland vårt folk att vi skola söka finna utvägar att övervinna de svårigheter på arbetsmarknaden, som kunna uppstå under en efterkrigstid. Sedan kunna ju olika meningar göra sig gällande om vägarna till arbete och varaktig försörjning och beträffande möjligheterna att nå en förbättrad livsföring. Det enda jag här skulle vilja

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

tillägga är, att vi böra talas vid om detta svårlösta samhällsproblem utan att göra oss skyldiga till alltför stora förenklingar.

Finansministern begär, att 10 miljoner kronor ställas till förfogande för inventering och detaljplanering av lämpliga arbeten. Han förutskickar, att det skall vara företag, om vilkas nödvändighet ingen tvekan råder. På den punkten ligger det ju nära till hands att fråga, om fullmakten på 10 miljoner kronor verkligen behövs, eller rättare sagt, om ett så stort belopp behöver anvisas just för detta ändamål. Jag förmodar att det blir utskottet som kommer att begära närmare upplysningar och närmare pröva detta.

Den senare delen av propositionen, bidrag till internationellt återuppbyggnadsarbete och uppförande för detta ändamål av 100 miljoner kronor på allmän beredskapsstat, är en för riksdagen ny fråga av mycket stor räckvidd. Följande uttalande av finansministern, som jag utgår ifrån att regeringen helt och fullt står för, betraktar jag som utgångspunkt. Finansministern säger: »Jag tror mig därvid kunna utgå från att det i Sverige föreligger en allmänt omfattad önskan att vårt land, som hittills lyckligen förskonats från krigets direkta härjningar, skall efter sin förmåga bidra vid den återuppbyggnad som blir nödvändig i anledning av förstörelsen under kriget. Denna vilja att hjälpa avser i första rummet våra nordiska grannländer. Att så är fallet torde vara naturligt framför allt med tanke på de band, som föreligga, men även i betraktande av Sveriges särskilda, av det geografiska läget betingade förutsättningar för hjälpeleveranser till grannländerna. Den här angivna grundinställningen innebär givetvis icke, att icke ett levande intresse finnes för svensk hjälp även till andra av kriget drabbade länder i Europa.»

Jag har tillåtit mig att ordagrant citera detta, därför att jag anser att det är en sammanfattning, som jag betraktar som mycket värdefull. *Jag tror det är en klok och riktig åtgärd att Sverige klart ger till känna att det önskar deltaga i återuppbyggnadsarbetet ute i Europa.* Det är i överensstämmelse med vårt folks uppfattning, att vi böra hjälpa lidande människor, och det är fullt i linje med det kärleksarbete, som Sveriges Röda Kors just nu medverkar till i Göteborg. Det är också i överensstämmelse med vår önskan om ett så snabbt återuppbyggande som möjligt av näringslivet i de krigshärjade länderna, något som är av stor betydelse för upptagandet av ett sunt handelsutbyte länderna emellan och som sett på längre sikt också måste vara till stor fördel för oss själva. Våra möjligheter att kunna deltaga i detta arbete utanför vårt lands gränser bero givetvis i hög grad på hur vi själva få det efter kriget, möjligheterna till export och import, en sak som vi nu inte kunna döma om.

Det är två punkter i propositionen som jag särskilt fäst mig vid och vill understryka. Den ena är när det klart anges, att vi i första hand vilja hjälpa våra nordiska grannländer, den andra när det talas om våra begränsade möjligheter till livsmedellexport av mera omfattande eller långvarig karaktär men där det bestämt utsäges, att vi böra vara beredda till en första hjälp. Propositionens formulering är följande: »Däremot torde redan nu planer böra uppgöras för engångsleveranser, avsedda att bereda en första hjälp.» Jag utgår ifrån att meningen är, att om något av våra närmaste grannfolk ställs inför en särdeles bekymmersam situation i försörjningshänseende i och med övergången till fredsförhållanden, så skola vi från Sveriges sida göra vad vi förmå till att ge ett första och rejält handtag. Hur Sveriges insats i återuppbyggnadsarbetet skall organiseras och administreras blir säkert föremål för åtskilliga överläggningar under behandlingen här i riksdagen. Vad jag i all korthet velat säga är, att den grupp i kammaren, som jag här närmast företräder, är djupt och allvarligt intresserad av frågan om Sveriges bidrag till internationellt återuppbyggnadsarbete.

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

Om herr talmannen tillåter vill jag också i detta sammanhang säga några ord som en kommentar till vad den svenska utrikesledningen åstadkommit sedan riksdagen senast var samlad. I förbigående må det tillåtas mig det inpasset, att utrikesnämnden har haft en lugn sommar och inte i onödan blivit besvärad av regeringen. Till de verkligen betydelsefulla handlingarna på det område, som jag här syftar på, hör utan tvekan avvecklingen av permittenttrafiken och vissa andra transporter över vårt land samt att lejdbåtarna väster ifrån kunnat klaras. Avvecklingen av permittenttrafiken har skett på ett sätt som jag tror medfört allmän tillfredsställelse och ökat förtroende för statsledningen. Vad man under försommaren befarade var att lejdbåttrafiken skulle bli av kort varaktighet. Så har inte skett, utan vårt land har tillförts för såväl försvaret som folkförsörjningen ytterst betydelsefulla varor. Det får nog betraktas som en stor framgång för utrikesministern.

Låt mig i detta sammanhang säga, att det förefaller som om den svenska neutraliteten icke i verkligheten är så misskänd av de krigförande som ibland vissa mindre grupper här hemma söka göra gällande. I slutskedet torde även de stora krigförande makterna finna, att det kan vara en tillgång om det också i denna del av Europa finnes en neutral makt som står någorlunda oförbrukad och att även denna makt kan ha en uppgift att fylla.

Till de av kriget orsakade händelserna, som framkallat både harm och jag vågar säga en allmän landssorg, hör ubåten Ulvens förolyckande och den tyska beskjutningen av svenska fiskebåtar. Vid båda dessa tillfällen gingo dyrbara svenska liv förlorade, och det som upprörde oss djupt var den meningslösa brutalitet, som kom till uttryck vid beskjutningen av fiskebåtarna. Regeringen förefaller icke ha fått något tillfredsställande svar på de framförda protesterna. Vi få förutsätta att allt som är möjligt göres för att åstadkomma ett bättre skydd för fiskarena under deras ansträngande och riskfyllda arbete.

Kampen ute i Europa berör ju i hög grad även vår framtid, och vi följa den med både ängslan och spänning. Det är dock förklarligt, om vad som sker i våra nordiska grannländer påverkar oss på ett alldeles särskilt sätt. Uppfattningen om vad som händer i Norge har från svensk sida så tydligt givits till känna, att i detta avseende kan inget missförstånd äga rum. Det som nu ytterligare kommer till är händelserna i Danmark. Den svenska regeringen kan säkert påräkna riksdagens odelade erkännande för sina åtgärder till förmån för de danska judarna. I detta sammanhang kan jag inte underlåta att säga, att det förefaller åtminstone mig som om åtskilliga tidningar handlat föga konsekvent när det gällt att hjälpa de danska flyktingarna. Samtidigt som de riktat de mest behjärtansvärda upprop till förmån för flyktingarna, ha de inte nekat sig något när det gällt att så utförligt som möjligt skildra flykten över Sundet och andra omständigheter, som borde kunna medföra ökade svårigheter för såväl flyktingarna själva som deras anhöriga på andra sidan Sundet. Jag anser att under sådana förhållanden som här varit rådande borde även tidningarna kunna ålägga sig litet mera återhållsamhet.

Krigets slutskede kan även för vår del bli ytterst spänningsmättat, och det kommer säkert att av den svenska statsledningen krävas både vaksamhet och uppmärksamhet för att svenska intressen inte skola trädas för nära. *Jag utgår ifrån att den svenska regeringen, när den tänker sig ett handlingsprogram framöver, söker befrämja våra vänskapliga och kommersiella förbindelser med alla främmande makter och att den, utöver våra egna säkerhetssynpunkter, har samtliga nordiska folks intressen som riktpunkt.* Herr Vougt gjorde det uttalandet, att han hoppades att vi även i framtiden skulle kunna räkna på fyra fria nordiska länder här uppe i Skandinavien. I denna önskan vilja vi alla

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

instämman. I den mån Sverige förmår och har möjlighet bör det på sätt som är framkomligt ge såväl Finland som Danmark och Norge sitt odelade stöd.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag skulle först vilja säga ett par ord om regeringens ekonomiska politik. Den står inför ett nytt eldprov inom några månader, när de nya arbetsavtalen skola fastställas. Ingen fråga berör arbetarklassen just nu mera än denna: hur skall avlöningen räcka till för det nödvändigaste? Arbetarklassen har trängts in i en återvändsgränd, dess reallön har pressats tillbaka till vad den var i mitten av 20-talet, och den ser framåt mot nästa avtalsuppgörelse utan större förhoppningar. Men den är missnöjd, den vill något annat. Jag tror icke jag överdriver, om jag säger, att gränsen för dess tålmod har nåtts.

I den debatt, som förts inom särskilt arbetarpressen om lönepolitikens uppgifter, har från socialdemokratiskt håll hävdats, att tron på möjligheten av en reallönförbättring för arbetarklassen just nu är tron på underverk. Och ändå har arbetarklassen tillsatt majoriteten i riksdagens båda kamrar! Den har den starkaste parlamentariska position, som arbetarklassen uppnått i något borgerligt land, och dess fackföreningsrörelse räknar över miljonen medlemmar.

Nej, det vore intet underverk att driva upp reallönerna. Den saken är möjlig, om bara viljan finnes. Men däremot måste det ju för arbetarklassens motståndare te sig som något av ett underverk, det som skett under detta krig. De känna kraftförhållandena och veta, vilka möjligheter arbetarklassen besitter. De ha sett, hur arbetarklassen i de västliga demokratierna trots kriget försvarat sina reallöner. Så ha de funnit, att det icke är arbetarklassens intressen utan deras intressen, som gjorts synonyma med samhällsintresset. De ha funnit, hur man med tal om inflationsfara sänkt arbetarklassens löner och å andra sidan höjt deras vinster. I stället för att se en arbetarklassens företrädare utforma riktlinjerna för landets ekonomiska politik ha de fått uppleva, att deras egen främste förtroendeman, arbetsgivarförbundet ständige lönestoppschef, gjorts till regeringens och landets lönestoppschef och fått uppdraget att utforma riktlinjerna för den ekonomiska politiken. I stället för att se den statliga organisation, som utformats under krisen, domineras av arbetarintressen, ha de funnit att direktörerna och godsägarna intaga en fullständigt dominerande ställning — det är tillräckligt att säga, att i kriskommissionerna av 41 representanter endast 7 kunna sägas representera arbetarorganisationerna.

Ett par uttalanden kunna också illustrera läget. Den nyss avgångne ledamoten av denna kammare disponent De Geer i Lesjöfors har i ett uttalande i ABF:s studiehandbok om efterkrigsproblemen framhållit — jag citerar:

»På de mest vidunderliga vägar och till fantastiska överpriser ha svenska produkter övervunnit krigets barriärer och avspärningar . . . Krigsåren kännetecknas av en enastående konsolidering, såväl tekniskt som finansiellt. Enorma kapital ha investerats . . . Under år 1942 ökade våra 48 största bolag sin bruttovinst med 110 miljoner kronor i jämförelse med 1941 . . .»

Herr De Geer har också några erkännande ord att säga om den mycket omdiskuterade beskattningen: »den del av näringslivet, som drivits i aktiebolagsform, och denna är inom industrin förhärskande, (har) erbjudits lättnader av stor betydelse. Att krigsårens skattepolitik befordrat industrins konsolidering och rationaliseringssträvanden kan icke förnekas.»

De Geer betonar även att den kritik, som riktats mot den förda skattepolitiken, »gäller icke dess skärpa». Mot detta auktoritativa vittnesbörd från en svensk storföretagare vill jag erinra om att landsorganisationens ordförande, herr Lindberg, i samma skrift har ett helt annat vittnesbörd att avge. Han förklarar exempelvis att »krigsårens ramavtal innebär en väsentlig försämring av

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)
arbetarnas reallön». Han konstaterar att »missnöjesyttringarna från vissa arbetargrupper varit ganska starka». Visserligen tröstar han sig med att skogsarbetarna och lantarbetarna icke pressats på samma sätt, men han medger samtidigt att detta inte är den fackliga politikens förtjänst utan beror av andra omständigheter, prissättningen, knapphet på arbetskraft o. s. v.

Dessa uttalanden äro ur arbetarklassens synpunkt en hård dom över den av statsmakterna genomförda ekonomiska politiken. De stämpla det tidigare talet om en rättvis fördelning av krisens bördor som pladder. De bekräfta att medan arbetarklassen fått bära krisbördorna ha kapitalisterna kunnat profitera på krisen, ja, att klyftan mellan rika och fattiga blivit ändå djupare och bredare under kriget.

Därför är det också oro ute i landet. När Sveriges största fackförening nyss i ett val desavuerat den av statsmakterna inspirerade ekonomiska politiken, är detta ett av många vittnesbörd. Herr Lindberg påpekar, att bland skogsarbetarna framträder en försvagning av organisationen. Men har inte detta samband med det förhållandet, att skogsarbetarna under kriget sökt sig från sådana skiften, där fackorganisationen upprättat kollektivavtal, till avtalslösa sådana, därför att dessa givit bättre betalt? Om det nu ute på arbetsmarknaden framträder en tydlig tendens att arbetarna söka sig från sådana arbetsplatser, där den fackliga ledningen kontrollerar att inga avsteg uppåt få göras i prissättningen, till okontrollerade sådana, så är förklaringen därtill också enkel. Om vi skulle haft en lag på detta område, så borde den med riksdagens nuvarande sammansättning ha haft den innebörden, att den tryggt en viss människovärdig minimilön, men vi ha i stället fått en lag som hotar en arbetsgivare med upp till 6 månaders fängelse, om han betalar sina arbetare högre lön än vad som anses gängse. Man må inte inbilla sig att detta kan ostraffat pågå en längre tid.

I England — för att göra ännu en parallell — har arbetarklassen trots kriget tillkämpat sig full lönekomensation och kvinnan har i lönehänseende likställt med mannen, när hon utför samma arbete. I Sverige är arbetarklassens reallön sänkt med minst 20 % och inom landsorganisationen skall man nu sätta i gång med en utredning om likalönsprincipen.

Allt detta illustrerar ganska bra den undfallande och dåliga kompromisspolitik som förts i vårt land. Vi vända oss icke emot kompromisser i och för sig, sådana kunna vara nödvändiga, men när kompromissen inte ens försvarar arbetarklassens erövrade positioner utan kastar densamma tillbaka, då är det inte längre kompromiss utan kapitulation.

Och här skulle jag vilja säga några ord om efterkrigsplaneringen. Riksdagen har förelagts en proposition med redogörelse för dels igångsatta utredningar om efterkrigsproblemen, dels också ett yrkande om 110 miljoner kronor, varav en del skall användas som exportkrediter för att stimulera det svenska näringslivet efter kriget. Jag antar, att regeringen får sitt förslag igenom, och jag har naturligtvis ingenting att invända däremot. Det är förresten anmärkningsvärt, att alla anhängare av ett s. k. fritt näringsliv i diskussionen om efterkrigsplaneringen utgå ifrån som självklart att det enskilda näringslivet inte kan lösa problemen utan att staten måste ingripa, organiserande, reglerande och finansierande. Man överlåter också generöst åt staten att svara för eventuella förluster på olika områden, liksom man överlåter försörjningsbördan av de arbetslösa och orkeslösa när det »fria näringslivet» inte längre har någon användning för dem. Det »fria näringslivet» — för att använda denna term — skall tillgodogöra sig vinsterna av systemet utan att behöva iklädas några förpliktelser. Så länge det kapitalistiska systemet funnits, ha dess följdföreteelser varit omskakande ekonomiska kriser och jättelika arbets-

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

löshetsarméer. Dess växande fonder av anhopade rikedomar ha haft sin motsvarighet i en konstant fondbildning av elände för de breda folklagren. Det är fullständigt klart — och detta kan man inte låta bli att ta hänsyn till när man skall befatta sig med efterkrigsplanering — att så länge det nuvarande systemet består måste man räkna med allt våldsammare ekonomiska kriser, allt större arbetslöshetsarméer och masselände.

Ur detta elände för de breda massorna ges ingen annan lösning än den som rekommenderas i det socialdemokratiska partiprogrammet. Jag citerar:

»Detta åter kan endast ske genom att upphäva den privatkapitalistiska äganderätten till produktionsmedlen och lägga dem under samhällets kontroll och besittning, samt genom att ersätta den nuvarande planlösa varuproduktionen med en socialistisk, efter samhällets verkliga behov planlagd, för välståndets höjande stegrad produktion.»

Mycket talar för att vi måste uppbygga efterkrigstidens Sverige i ett Europa som präglas av stora sociala och ekonomiska förändringar och i vissa fall omvälvningar. Detta utgår man exempelvis ifrån i den diskussion om efterkrigsproblemen som föres i de anglosaxiska länderna. Medan man i Sverige i allmänhet uppställer 1939 såsom den åtråvärda riktpunkten för den ekonomiska planeringen utgår man i de anglosaxiska länderna från att en återgång till 1939 års förhållanden är varken önskvärd eller möjlig.

Medan man i Sverige sjunger lovsånger till det privatkapitalistiska produktionssystemets ära, förklarar man t. o. m. i kapitalistiska kretsar i England och inom hela arbetarrörelsen att sysselsättningsproblemet och efterkrigsproblemet icke kan lösas på privatkapitalismens grundval utan att därför kräves ett förstatligt näringsliv.

Medan den engelska Nuffieldrapporten kräver att viktiga industrigrenar, särskilt de största konsumenterna av kapitalvaror, skola nationaliseras och drivas som statliga företag, kunde man i försvaret av en socialdemokratisk motion om efterkrigsproblemen vid årets riksdag framhålla att man inte avsåg att begränsa det privata näringslivets utrymme eller möjligheter i ekonomin. Det är ju typiskt för bleksiktigheten att man kom till höger om den liberale professor Ohlin i frågan.

Den schweiziska socialdemokratien uppställer — för att göra ytterligare en parallell — i sitt efterkrigsprogram för »det nya Schweiz» som en aktuell uppgift att förstatliga bankerna och försäkringsbolagen, storindustrin och de monopolistiska företagen överhuvud. Vore det icke på tiden att vi här i landet med arbetarmajoritet i riksdagen började inrikta diskussionen kring uppgifterna att minska den privatkapitalistiska sektorn av näringslivet genom ett förstatligande av bankerna och de monopolistiska företagen? Ingen kan väl gärna bestrida att detta vore en fullt motiverad efterkrigspolitik från arbetarklassens sida.

Här för man nu emellertid en kampanj kring sådana obegripliga, ja vettlösa slagord som »krigets produktionskraft åt fredens arbete», där man framställer krigets och krigsförberedelsernas förmåga att sysselsätta arbetskraft som föredöme och bevis på fredstidens möjligheter. För närvarande ha väl de flesta länder, framför allt krigsländerna, mindre produktion än under fredstiden — i vårt land är industriproduktionens volym 20 % mindre än 1939. Vi ha visserligen ingen betydande arbetslöshet, men vi ha ju hundratusentals och i krigförande länder tiotals miljoner arbetare i krig eller krigsberedskap. Därför är det alldeles förryckt att framställa krigets erfarenheter som vägledande för den ekonomiska efterkrigspolitiken.

Det finns två minimikrav som måste uppställas i ett riktigt efterkrigsprogram: det första är en varaktig fred, vars förutsättning är en sådan ekonomisk

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

ordning som likviderar konkurrensen om marknader och råvarukällor, krigens främsta orsaker, och för det andra en dräglig tillvaro utan hot om kriser, arbetslöshet och nöd. Men dessa frågor har man undvikit i den svenska efterkrigsdebatten. Och är det icke betecknande att man såsom medel för att skaffa sysselsättning spekulerar på exportkrediter och andra åtgärder för att främja konkurrenskraften på den internationella marknaden, medan de inre socialpolitiska åtgärderna röra sig om beredskapsarbeten m. m., d. v. s. man rör sig i förkrigstidens cirklar och kommer icke därur. Man utgår ifrån att arbetslöshet blir oundviklig och diskuterar bara hur man skall kunna begränsa dess verkningar.

Som ett inlägg i denna diskussion får man väl räkna signalerna från den s. k. socialvårdskommittén om vissa planer på en förbättrad sociallagstiftning. Om man vill genomföra sociala reformer och lägga upp arbetsanskaffningsprogram såsom detaljer i förberedelser för en annan produktionsordning så är detta bra. Men här handlar det faktiskt om ett socialt reformarbete för att slippa socialismen, och det är en annan sak. Det är icke konsumtionsvarornas fördelning som är den vitala frågan, ty den kan aldrig lösas på ett rimligt sätt under kapitalistiska förhållanden. Den stora frågan är att överföra produktionsmedlen i samhällets besittning såsom ett medel för att trygga en rättfärdig fördelning av konsumtionsvarorna.

Efter detta vill jag med några ord beröra några delvis utrikesbetonade spörsmål. Regeringen har ju nu rekonstruerats, ett försök till ansiktslyftning förmodar jag, och den omstridde K. G. Westman har fått avträda från scenen.

Ett erkännande ord må ges åt regeringen för att den till slut bringat skandalerna med den tyska transitotrafiken på våra järnvägar ur världen. Regeringens intervention till förmån för de olyckliga danska judarna är också värd allt pris. Jag konstaterar också med tillfredsställelse att transportförbudet har blivit museifärdigt. Jag må väl också säga utan att göra mig skyldig till alltför stor överdrift, att vi faktiskt återigen ha fått litet tryckfrihet här i landet.

Men å andra sidan inträffa då och då ting, som visa en fortsatt känslighet för sydliga luftdrag och påminner om den mörka tiden. Dit räknar jag förbuden mot antitysk film och teater. Låt vara att regeringen icke själv vill vidkännas sitt föregående — sådant framgår exempelvis av dess mycket upplysande förklaring till en teaterstängning, att den icke föranletts av påtryckning från utländskt håll. Den omedvetna självkritik som ligger däri visar hur det förgångnas skugga ännu följer regeringen.

Och dagens stora fråga — instruktionerna för flygfälten — är en sådan typisk gengångare från det förgångna. Lekvattnet och Skarpnäck äro två namn som kunde skrivas in i Sveriges historia både som minnen av förnedrande nederlag och nationell uppräckning. Ännu ett halvt år före Lekvattnetsaffären kunde ändå grövre ting försiggå utan att man här i landet rörde ett finger. Låt mig påminna om Äppelbo. Den kommunistiska pressen slog alarm, när det tyska s. k. kurirplanet den 8 oktober 1941 nödländade vid Äppelbo. Det hade kulsprutor ombord. Av de 14 revolverbeväpnade ombordvarande, därav en del högre officerare, sändes 12 omedelbart per svensk järnväg och bil till Norge. Svensk reparationspersonal sändes från Västerås och reparerade flygplanet, varefter de båda återstående tyskarna flögo planet till Norge. Regeringen kände alla detaljer, den ifrågasatte aldrig att de underordnade myndigheterna överskredo några instruktioner, det blev inga efterräkningar. Utrikesdepartementet meddelade t. o. m. i en särskild kommuniké att man hade konstaterat att alltsammans var i full ordning. Enligt utrikesdepartementet var det alltså

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

i full ordning att detta flygplan med kulpsprutor och revolverbeväpnad personal reparerades i Sverige och efter reparation sändes ut ur landet. Det blev intet vidare oväsen om saken, ty den kommunistiska pressens stämna var icke så hög då. Den hade bland annat transportförbudet som bekant. Men med Lekk-vattnetsaffären och särskilt Skarpnäcksordern var måttet rågat.

Det har faktiskt hänt en hel del när nu högern söker göra socialdemokraterna huvudansvariga för de tidigare eftergifterna. Det visar i vart fall att högern icke räknar med några segermöjligheter för nazismen — skulle det ha varit förhållandet så hade nog andra stått främst när det gäller attacken i dag. Vi glömma dock icke att högern tidigare gick i spetsen när det gällde anpassning till nazismen och dess krigspolitik. Det skall aldrig glömmas att högern genomdrivit en så reaktionär lagstiftning med fullmaktslagar i detta land, att en segerrik angripare endast med dessa fullmaktslagar kunnat införa en nazistisk ockupationsregim. Nu har vinden vänt sig.

Det är ganska lustigt att försvarsministern satts i gluggen av sina egna tidigare försvarare. Han var ju förr den starke mannen, den mest rundhänzte försvarsminister Sverige någonsin haft. Då tidigare försvarsministrar fingo snåla med några tiotal miljoner kronor rör sig herr Sköld med miljarder. Han är generalernas och amiralernas man. Han slår på stort, de slå på stort, och herr Sköld försvarar allt vad de gjort. Under hans hägn skapade man särskilda koncentrationsläger, maskerade som arbetskompanier, för den spanska demokratiens frivilliga svenska försvarare, samtidigt som återvändande nazistiska desertörer efter gästspelen i Waffen-SS befordrades.

Och så kommer plötsligt denna kampanj, där herr Sköld av sina tidigare beundrare och försvarsadvokater, exempelvis Social-Demokraten, framställes som en vilseförd stackare, ovetande om grundläggande instruktioner inom sitt fögderi, på grund därav vilseledande riksdagen, sig själv och folket, och som när han kommer till klarhet förmenas dölja sig bakom hemligstämpeln och anklagas för att utlämna underhuggare till straff, i förhoppning att hela saken skall glömmas. Ja så fula ting har det plötsligt börjat skrivas om den starke mannen.

Jag vet icke om denna trafik kommer att upphöra, såsom herr Skoglund uttryckt förhoppning om, efter herr Skölds deklamationer i dag. De voro ju åtminstone ganska upplysande. Om man ser till saken var det en omedveten självkritik som försvarsministern levererade. *Men han har med allt vad han sagt icke berört en så väsentlig sak som att denna s. k. kurirtrafik tydligen fortfarande användes för att frakta tyskt krigsfolk mellan de båda krigsskådeplatserna i Norge och Finland.*

Herr Sköld förklarar i dag att enligt överenskommelsen med Finland och Tyskland fingo dessa stridsflyg nödlända på särskilt anvisade flygfält — naturligtvis för att åter starta. Till yttermera visso erinrar han om bestämmelsen att verkningseld icke fick riktas mot tyska och finländska stridsflygplan.

Herr Sköld konstaterar därefter att den tillsatte utredningsmannens undersökning klarlagt att medgivande icke givits för stridsflygplan att åter starta.

Man behövde alltså en särskild utredning för att klargöra detta förhållande, att tyska stridsflygplan icke skulle få starta igen efter nödländning på svenska flygfält. Jag skulle då vilja fråga: kan han förklara, att, då den tyska militärmaskinen — ty det var ju en sådan som nödländade vid Äppelbo — tilläts att starta igen, utrikesdepartementet i en särskild kommunikésade, att allt var i sin ordning?

Herr Sköld säger, att han icke hade skyldighet att ta reda på den utfärdade ordern. Men, herr talman, detta är ju icke något försvar för att han

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

givit riksdagen felaktiga informationer om ordrens innehåll. När han därvidlag tillägger, att alla i detta fall känt till kurirplansreglerna — alltså alla utom han själv — har han så att säga sågat av den gren han suttit på i sitt försvar.

Vad sedan beträffar den felaktiga ordern och den felaktiga informationen till riksdagen liksom hans försäkran, att han icke lurats med avsikt av högkvarteret — fattas bara det! — må allt detta lämnas därhän, men hans uttalande att han avsett att informera interpellanten personligen vid lämpligt tillfälle, visar ju vilken ringa betydelse han fäster vid, att riksdagen blivit felinformerad. När han sedan ber riksdagen att icke fästa allt för stor vikt vid hans försummelse den 24 mars i år och till och med hotar med att interpellationssvar eljest skola fördröjas tills hans blir i stånd att ge exakta svar, så må vi ha förståelse för det tillstånd av beskjutningsskräck, vari han tydligen befinner sig.

Vilka fakta kan man nu efter försvarsministerns förklaring och efter de kommunicéer, som publicerats i frågan under de senaste veckorna, fastställa i denna sak?

Jo, för det första synes det vara ett faktum, att herr Sköld läste upp en felaktig, ja en icke gällande instruktion, när han för riksdagen klarade av den komprometterande Lekvattnetsskandalen.

För det andra synes det vara ett faktum, att herr Sköld nyligen förklarade sig den gången vara okunnig om den gällande instruktionen och att denna oberoende av honom, ja bakom hans rygg, upprättats av militära myndigheter i samförstånd med utrikesdepartementet.

För det tredje synes det vara ett faktum, att han vill förklara och försvara det oerhörda, att ansvariga tjänstemän icke lämnat regering och riksdag gällande instruktion, när begäran därom framställdt, utan en icke gällande, med att dessa tjänstemän varit så upptagna att de icke kunde ha tid att leta fram det riktiga, begärda dokumentet.

För det fjärde synes det vara även ett klart faktum, att herr Sköld, när sanningen kröp fram, icke vidtog åtgärder för att tillrättalägga sina tidigare felaktiga uppgifter till riksdagen. Det ser illa ut, herr Sköld.

En huvudfråga här är naturligtvis: *hade den tyska flygtrafiken tillerkänts särskilda förmåner och hade instruktionerna upprättats på grundval därav?* Det är känt för oss alla, att tyskarna tillerkänts särskilda förmåner. Även utrikesdepartementets kommunicéer vittna därom, ty utrikesdepartementet har gjort sig medansvarigt för den diskuterade instruktionen. Ja, det är ju tydligt, att i vårt land torde det icke ha varit många mer än försvarsministern, som varit okunniga om dessa förmåner för tyskarna. Jag utgår nämligen ifrån som självklart, att herr Sköld trodde vad han sade i sitt interpellationssvar i Lekvattnetsaffären. Men detta innebär å andra sidan, att Sveriges försvarsminister är en av de lätt räknade bortglömda människorna i detta land, som voro okunniga om väsentliga fakta rörande regeringens så kallade neutralitetspolitik samtidigt som han var chef för dem, som hade ansvaret att skydda neutraliteten. En sådan — förlåt jag använder uttrycket — oskuldsfull varelse borde väl begrunda Hamlets ord: »Gå i kloster Ofelia!»

I sin senaste kommunicé uppenbarar utrikesdepartementet hur finurligt man gått tillväga för att dölja den verkliga karaktären av den så kallade kurirplanstrafiken. Man införde en ny term för det engelska flyget Stockholm—London, kallade denna kurirflyg och kunde därmed i lugn och ro låta tyskarna genomföra sina militärtransporter mellan de båda krigsskådeplatserna Finland och Norge över svenskt territorium. När sedan efter en rad nödlandningar sanningen kröp fram, att dessa transporter voro av militär karaktär,

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

ja att flygplanen t. o. m. voro beväpnade och betjänades av den tyska krigsmaktens personal, var man så oskyldig som helst. Det främmande krigsfolket internerades icke, såsom neutralitetsreglerna föreskriva, det hjälptes istället av svenska militärer och svenska transportmedel till sina adressorter! Det inträffade är bedrägligt för regeringen och bedrägligt för Sverige. Men det ger en nyttig blyxtbelysning av den svenske tigerns, nedhyssjandets, dementerandets och mörkläggnings politik.

Herr utrikesministern har själv uttolkat detta som en konjunkturpolitik, då han framhållit, att man måste ta hänsyn till de militära förändringar av kraftförhållanden, som ägt rum i Europa. Men om man måste detta, är det då icke höjden att så kapitalt felbedöma läget, att man anpassar sig till förmån för den svagare? Detta borde framstå som en fruktansvärd tabbe för dem, som ställa opportunisten som sin politiks ledstjärna.

Jag framhöll redan för ett och ett halvt år sedan för denna kammare, att den svenska utrikespolitiken behärskas av tre komplex: ängslan och undfallenheten för Tyskland, finnaktivismen och rysskräcken. Jag sökte förklara eftergifterna med denna räddhåga och förutsatte att regeringen lika bra som jag insåg, att en tysk seger skulle vara liktydig med Sveriges undergång som självständigt land. Jag ansåg, att det fanns övertygade antinazister i regeringen liksom att den med något undantag önskade nederlag åt den part, som den hjälpt, och seger åt den part, som den efter fattig förmåga sökt stjälpa. Att detta var riktigt visade socialminister Möller, när han för någon tid sedan läste lusen av fascismen och dess främste, Mussolini, i ett offentligt föredrag. Det var avslöjanden, som gjorde gott och vägledde vårt folk om fascismens brottsliga innehåll och dess lika brottsliga ledare. Det var bara det felet att detta klagörande kom väl sent, när Mussolini redan var störtad och icke längre utgjorde ett så allvarligt problem. Hur mycket bättre hade det icke varit om dessa klagörande statsmännaord nått folket tidigare, när segern ännu följde fascismens fanor? Ja, jag betvivlar icke att den dagen skall Sveriges statsminister med många goda ord skälva fram sin indignation över systemet med gisslan, över tortyren och misshandeln i vårt grannlands fängelser, fast jag vågar icke hoppas, att det skall ske före det datum, då röda armén åtminstone befinner sig i Riga. Vilken uppskattning skall han icke då röna från de tidningsmän, som fått tidningar beslagtagna för skildringar av norska patrioters inferno i fängelserna! Slutsatsen av detta resonemang är, att man skall försvara friheten, när den är i fara och träda upp mot tyranniet och tyrannerna, medan de ännu ha makt att hota folken.

Sveriges regering ogillar säkert barbariet. Den har en chans att slå ett slag för humaniteten i dag. Jag vill peka på ett exempel, Sveriges behandling av de deserterande soldater, vilka flytt från fascismens krig och sökt sig en fristad i vårt land. Tidigare utlämnades sådana, tydligen av samma skäl, rädslan, som motiverat andra eftergifter. Men det är bekant, hur våldsamt det svenska rättsmedvetandet väcktes till liv, när den österrikiske trädgårdsmästaren levererades till tyskarna uppe i Haparanda. Icke ens herr Vougts bevingade ord »det blir billigast så för oss» kunde stilla oron, och man trodde ett tag, att regeringen på grund av denna kompakta opinion icke längre kränkte humanitetens bjudande plikt att ge asyl åt dem, som överskridit våra gränser därför att de icke längre vilja kämpa för en sak, som de kanske avsky och förakta.

Nu är det emellertid klarlagt, att om regeringen eventuellt tillägnat sig en generösare uppfattning i asylfrågan, så gäller detta i vart fall icke finländska desertörer. Det gjordes för en tid sedan hemställen till regeringen från de allie-

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

rade, att Sverige inte skulle bereda asylrätt åt av dem utpekade krigsförbrytare, Mussolini, Hitler m. fl. Den svenska regeringspressen trädde upp till försvar för »asylrätten» och i humanitetens, den internationella folkrättens och den nationella suveränitetens namn hävdade man Sveriges rätt att härbärgera och ge skydd åt dylika människor. Detta tydde ju på en så kompakt humanitetsdyrkan, att den verkade rent livsfarlig. För en tid sedan deserterade två finska bröder från den karelska fronten. De lyckades komma till Sverige och sökte upp sin moder, som är svensk medborgare. Där skulle de få skydd, trodde de. Men en svensk polis hämtade dem och fraktade dem till Haparanda för att utlämnas till de finländska myndigheterna. Deras brott var, att de icke ville slåss längre. De hade aldrig varit i klammeri med finländska myndigheterna. Innan de ännu hade skickats över gränsen riktade jag regeringens uppmärksamhet på saken, men fick beskedet att finländska desertörer som regel utlämnas och att myndigheterna i Norrbotten bara följde gällande instruktioner.

I varje land straffas, så vitt jag vet, desertering under krig med döden. Där undantag göres handlar det om människor, som icke ansetts vara tillräkneliga eller för vilka särskilda omständigheter ansetts föreligga. Nu har visserligen socialstyrelsen i en kommuniké förklarat, att den tror att man i Finland icke utdömer så hårda straff för desertering. Denna välvilliga uppskattning av det nuvarande Finland, som, efter att under hundra år icke haft dödsstraff i strafflagen, infört dödsstraffet för politiska och kriminella brott, hedrar naturligtvis socialstyrelsen. Men här är ju icke fråga om den oskyldiga socialstyrelsens vackra tro utan om Sveriges plikt såsom ett civiliserat land. Det inträffade är en skandal, så mycket större när regeringen var varskodd, men lät saken ha sin gång. Man har tydligen lovat finländska myndigheter att stå till tjänst som leverantör av krigströtta till bödeln eller vad det blir, och då få alla hänsyn vika, ja till och med den hänsyn, som man tycker borde tagas till det faktum, att de båda pojarna voro en svensk kvinnas söner och måste hämtas från sin moders hem.

Regeringen bör icke bara iakttaga humanitetens krav, utan vårt land kan icke, får icke göra skillnad på Tyskland och dess bundsförvanter. *Så länge Finland kämpar på Tysklands sida måste den svenska attityden vara strängt neutral.* Vår gräns går fortfarande vid Torneälven, och inte vid Systerbäck eller vid Stalinkanalen, där de finländska trupperna ännu stå.

En representant för riksdagens största parti, herr Vougt, gjorde tidigare i dag från denna talarstol det uttalandet, att de svenska soldaterna skulle göra sig beredda att offra liv och blod för det Finland, som i dag kämpar på Tysklands sida i detta krig. Jag skulle vilja råda herr Vougt att icke använda för starka ord. Han har under detta krig visat så stor anpassningsskicklighet, att han bör ha omdöme att även i denna fråga visa litet anpassning.

Till neutralitetskravet hör, att regeringen omedelbart stänger värvningsbyrå för Finland. Visserligen är utbytet av frivilliga, som vilja kämpa för den nazistiska nyordningen, ganska ringa, men byrån finns där såsom ett monument över att Sverige kränker neutralitetens förpliktelser.

Men om alltså den svenska utrikespolitiken måste ta hänsyn till neutralitetens krav, är icke detta liktydigt med att vårt folk skall stå likgiltigt inför den stora världskampen. Visserligen har herr Sköld tidigare försäkrat, att det är Sverige likgiltigt, vilken sida som vinner kriget, men det svenska folkets flertal har tagit ståndpunkt mot fascismen — nazismen och för frihetens front. Det synes mig, att regeringen har skyldighet att i sin politik, som syftar till att med bevarad självständighet hålla landet utanför kriget, också tillse, att de folk, som offra sig för frihetens sak, icke skola tro, att de svenska sympatierna äro på dess fienders sida i denna kamp. Ty de kämpa även för oss. Utan seger

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

för den sak, åt vilken de ge sina liv, blir även vårt efterkrigsplanerande ganska meningslöst.

Herr Severin i Stockholm: Herr talman! Det är mycket tillfredsställande, att försvarsministern anser sig kunna försäkra, att det inom det högre militärbefälet icke finns några som helst femtekolonnare. För mitt vidkommande har jag inga bevis för motsatsen, och jag har icke några skäl att betvivla riktigheten av försvarsministerns försäkran. Jag har personligen heller aldrig trott, att det skulle vara så dåligt ställt i försvarsmakten, att man skulle ha femtekolonnare i den högsta ledningen. Men om jag sålunda obetingat tror på försvarsministerns försäkran, så måste jag i stället så mycket starkare betvivla den högsta militära ledningens omdöme, och det kan vara lika farligt att ha en omdömeslös försvarsledning som en förrädisk.

Det är icke blott mängden av instruktioner och order i fråga om behandlingen av nödländade flygplan, som ger anledning till tvivel på ledningens omdöme. Att dessa order lidit av sådan oklarhet och sådana inre motsägelser, som givit upphov till så fatala missförstånd som den s. k. Skarpnäcksordern, är i och för sig äventyrligt nog, men även då ordena varit fullständigt klara ha de vittnat om den brist på omdöme och förståelse för vår neutralitetspolitik, att det måste betraktas som ganska lättsinnigt, att regeringen utan vidare låtit denna militärledning fortsätta att utfärda order i så viktiga angelägenheter.

Försvarsministern nämnde själv en av dessa order, som numera, om jag icke minns fel, genom ingripande av försvarsministern själv blivit ändrad. Jag avser den order, enligt vilken verkningsseld icke skulle få avgivas mot tyska och finska plan. En sådan order kunde ju omöjligt anses neutral. Det ligger ju i själva ordern, att verkningsseld däremot skulle få avgivas mot plan av annan nationalitet, t. ex. ryska eller engelska, och detta måste ju innebära, att de krigförande parterna utsattes för olika behandling av vårt land. Rent allmänt har utrikesministern formulerat neutralitetens innebörd så, att därmed avses, att de olika krigförande parterna skola behandlas lika. Det måste följaktligen anses vara ett upphävande av neutraliteten att utgiva en order, enligt vilken över vårt område inflygande plan skulle behandlas olika.

Instruktionerna om nödländade flygplan ha precis samma tendens. Tyska plan skulle icke visiteras och icke hindras att åter starta, men uppenbarligen skulle engelska och ryska plan och plan av annan nationalitet visiteras och även hindras att starta o. s. v. Nu har det visserligen sagts, att även engelska kurirplan ha nödländat och åter fått starta från svenska flygplatser. Man har sålunda på de olika flygplatserna icke så noggrant följt order. Men ordena, sådana de givits och äro publicerade, skulle ju egentligen icke ge flygplatsbefälhavaren rätt att medge start för andra plan än tyska. Jag vet icke om några dylika engelska kurirplan, som avsett att överflyga vårt land utan att landa, någonsin ha nödländat.

De engelska kurirplan, som komma hit, komma hit för att landa och återvända till England, medan tyskarna flyga över vårt land till Norge utan mellanlandning. Detta är skillnaden. Jag har icke sett ordalydelsen av den famösa order som utfärdades inom östra militärområdet och som i sin ordning gav anledning till det famösa missförståndet med Skarpnäcksordern med dess säregna utslag av formuleringskonst, men att den numera till fem dagars vaktarrest dömde kapten Kjellberg utan vidare kunde utbyta termen kurirplan mot stridsplan är i själva verket en ganska anmärkningsvärd historia. Här utfärdar den högsta militära ledningen en order, som innebär särskilda förmåner beträffande tyska kurirflygplan, och så tar en kapten utan vidare sig för

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

att ändra denna order så att samma förmåner tillkomma även tyska stridsplan. Jag kan icke förstå annat än att en sådan order helt enkelt innebär ett upphävande av den av Kungl. Maj:t 1938 utfärdade författningen om de för vår neutralitet gällande reglerna. I denna författning står nämligen uttryckligen, att icke något stridsplan, som av någon anledning landar på en flygplats i vårt land, åter får starta. Denna författning har aldrig upphävts och är sålunda allttjämt gällande. Men en landstormskapten ute på en flygplats kan utan vidare utfärda en mot en sålunda gällande av Kungl. Maj:t utfärdad författning stridande order. Uppenbarligen har vår neutralitet därigenom upphävts, och jag måste betrakta det som ett ganska äventyrligt förhållande att en landstormskapten vilken som helst kan förändra vårt lands ställning från att vara neutralt till att vara icke krigförande. Ty detta är ju vad som faktiskt skett. Nu har kapten Kjellbergs utbyte av uttrycket kurirplan mot stridsplan karakteriserats som vårdslöshet i tjänsten. Jag måste säga, att för mig låter det ändå som en saga, att någon av vårdslöshet kan göra en sådan förändring i en order; den är alltför viktig, alltför vittomfattande för att man skall kunna göra den av förbiseende. Har han gjort det av förbiseende, måste det ha berott på att själva andan har varit sådan, att det har ansetts naturligt, att dessa förmåner skulle tillkomma även tyska stridsplan. I och för sig skulle det kanske inte vara så märkvärdigt, om dylika föreställningar anammades av det lägre militärbefälet. Detta hände ju 1941, och detta år befunno vi oss ju i eftergiftspolitikens tid. Det gjordes då från allra högsta ort många olika slag av eftergifter, som på olika sätt berörde vår neutralitet. Men sedan dess ha ju väsentliga förändringar skett även i vårt läge och många av eftergifterna tagits tillbaka. Sedan dess har vår neutralitet återupprättats, och då är det ju så mycket egendomligare, att man ännu så sent som under april månad i år allttjämt fortsätter med samma tvivelaktiga neutralitetspolitik, som inaugurerades 1941. Jag skulle för mitt vidkommande vilja säga, att om det nu inte finns någon anledning att tvivla på det högre militärbefälet och dess plikttrohet, så föreligger det säkert anledning för regeringen att närmare undersöka de order, som utfärdas därifrån. Helt säkert skulle det vara befogat att verkställa en sådan förändring i fråga om uppgifterna för den ene eller den andre, att från högkvarteret eller högsta militärbefälet utfärdade order finge synas av regeringen själv eller någon regeringens förtroendemän, så att icke sådana äventyrligheter fortfarande skulle få passera som de nu inträffade. Jag tycker att det är alltför lättsinnigt, när det resoneras såsom i utrikesdepartementets kommuniké, där det omtalas hur order, som utfärdats av högsta militärbefälet, ha tillkommit genom samarbete mellan utrikesdepartementet och försvarsstaben. Sedan utrikesdepartementet har meddelat detta, tillägger det, att det givetvis inte är utrikesdepartementets sak, hur det lägre militärbefälet tolkar dessa order. Det kan hända, att det inte är utrikesdepartementets sak, om en kapten utan vidare tar och byter ut uttrycket kurirplan mot stridsplan i en instruktion, som skall gälla för en flygplats, men är det inte utrikesdepartementets sak måste det väl ovillkorligen vara regeringens sak, ty ytterst är det väl ändå den, som är ansvarig för den politik som bedrivs. En sådan order har ju en rent politisk karaktär. Det är inte en militärteknisk angelägenhet utan det är en politisk angelägenhet, och när det gäller en politisk angelägenhet av sådan oerhörd vikt och betydelse, som detta måste anses vara, tycker jag att det är skäligt att regeringen tar ordena under närmare insyn. Man kan ju aldrig veta, om inte trots vad som nu har förekommit dylika händelser upprepas. Faktiskt utgjorde den den 4 april utfärdade ordern en upprepning av en tidigare händelse, trots vad som förekommit i riksdagen beträffande Lekvattensintermezzot.

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

Sedan jag sagt detta skulle jag till slut vilja passa på att instämma med herr Vougt däri, att vi skola inte försöka att genom en ändring i vår politik skaffa oss en bättre ställning hos dem, som man väntar skola bli världskrigets segrare. Jag har inte varit någon vidare anhängare av något slag av anpassningspolitik, inte heller då den andra parten föreföll att bli segrare, och jag anser inte heller, att vi skulle skörda någon ära på att anpassa oss till den sida, som nu förefaller att bli segrare, men jag anser liksom jag hela tiden har ansett att vi skola försöka bedriva en strikt neutralitetspolitik, enligt vilken vi skulle behandla alla de krigförande parterna lika. Skall en sådan neutralitetspolitik verkligen bedrivas, är det uppenbarligen nödvändigt, att försvarsstabens ordergivning närmare synas i sömmarna av regeringen, innan ordena komma ut till de platser, där de skola efterlevas.

Under detta anförande hade herr förste vice talmannen övertagit ledningen av kammarens förhandlingar.

Hans excellens herr statsministern **Hansson**: Herr talman! Jag var inte i tillfälle att höra herr Severins hela anförande. Jag hörde emellertid alldeles tillräckligt av anförandet för att göra mig själv en stilla fråga, om inte vi här i riksdagen borde bilda en eller flera studiecirklar för att utreda de många till synes kniviga spörsmål, som vi här behandla. Herr Severin talade med en säkerhet, som tydde på att han noga genomträngt allt i denna sak. Ändå gjorde han på de enklaste punkter avgörande misstag.

Ett av herr Severins yttranden gick ut på att denne kapten vid Skarpnäck i sin ordergivning plötsligt förvandlat kurirplan till stridsplan. Jag vet inte, i vilken mån den redogörelse, som jag i dag lämnat i första kammaren, i dessa delar även återgivits i denna kammare. Ett studium av vad som förekommit visar emellertid genast, att herr Severin kapitalt misstagit sig på denna punkt. Den s. k. Skarpnäcksordern innehåller bl. a. två punkter. Den första punkten i ordern handlar om behandlingen av kurirplan. Man har förmodat, att dessa plan i regel skulle landa på Bromma flygfält, men om de landade på Skarpnäcks flygfält, skulle de enligt ordern behandlas på så sätt, att de inte finge visiteras och alltså inte heller beslagtagas. Detta står i fullaste överensstämmelse med de allmänna bestämmelser, som gälla för behandlingen av de tyska kurirplanen. Denna punkt i ordern handlar alltså endast om kurirplan. — Den andra punkten i ordern handlar om stridsplan. Det har sålunda i ordern gjorts en bestämd skillnad mellan kurirplan och stridsplan. Den andra punkten innebär, att tyska plan skulle få nödlända, vilket också har stöd i särskilda överenskommelser, som träffats år 1941. Av detta tillstånd att nödlända drar emellertid kaptenen den slutsatsen, att stridsplanen även ha tillstånd att återigen starta. Detta är hans misstag. Hans order i denna punkt har absolut inte något stöd i givna allmänna bestämmelser.

Jag har velat klargöra detta för att visa, hur till och med en så samvetsgrann man som herr Severin, som är så säker på att han trängt till botten i denna sak, före sitt ställningstagande i frågan antagligen underlåtit att taga reda på hur det hela förhöll sig.

Herr Severin hade vidare en utläggning om skillnaden mellan tyska och engelska kurirplan. Han angav alldeles riktigt, att det föreligger den skillnaden, att de tyska kurirplanen utan mellanlandning flyga från t. ex. Norge till Finland, under det att de engelska kurirplanen gå från England till Sverige och landa här i Sverige. Herr Severin var mycket nyfiken att få veta, varför det i ordena talats endast om tyska plan. Det förhåller sig i detta fall — varom även upplysts här i dag — på det sättet, att de engelska ku-

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

rirplanen hela tiden behandlats som civila plan och alltså fått åtnjuta alla de lättnader, som ett civilt plan kan erhålla. Det har inte förelegat någon anledning att på den punkten utfärda några särskilda bestämmelser. Om man överhuvud taget skulle hävda, att det varit någon skillnad i behandlingen av de båda ländernas kurirplan, skulle man väl kanske kunna säga, att behandlingen av de engelska kurirplanen, just på grund av att de behandlats enligt reglerna för civila plan, varit mildare än behandlingen av de tyska kurirplanen. — Även här föreligger alltså ett misstag från herr Severins sida. Det påstås, att jag läste något för fort, när jag i måndags föredrog min redogörelse här i kammaren. Den som följde med den uppläsningen särskilt vid en punkt, där jag med avsikt saktade ner farten, kommer emellertid ihåg, att jag även berörde de engelska kurirplanen. Om herr Severin hade hört på mitt anförande då och lagt på minnet vad jag då yttrade, hade han inte behövt att här offentligen framställa frågor, som redan blivit besvarade vid det slutna sammanträdet.

Att jag i detta sammanhang kom att tänka på behövligheten av en studie-cirkel berodde i någon mån även på det sätt, varpå man uppfattat den s. k. andra Skarpnäcksordern. Man har utan vidare utgått ifrån, att den indelning, som där göres i tyska kurirplan och andra plan, betydde, att man skulle behandla t. ex. andra kurirplan än tyska annorlunda än de tyska. Detta beror emellertid på att de engelska kurirplanen icke legat under militär ordergivning. Jag har tolkat denna order på det sättet, att vederbörande militär, när han rör sig med dessa två grupper av flygplan — tyska kurirplan och andra plan — med sistnämnda grupp icke avser annat än militära plan. För att denna order skulle ha varit fullt tydlig, skulle där rätteligen ha stått militära plan i stället för andra plan. Jag kan förstå, att otydligheten kommit fram genom att militären endast hade att röra sig med dessa två kategorier, tyska kurirplan och andra plan, ehuru militära sådana. Det föreligger här ingen motsägelse, och det har inte heller överhuvud taget skett någon olika behandling av olika länders flygplan. Det har varken teoretiskt eller praktiskt förekommit någon olika behandling av flygplan med hänsyn till deras nationalitet.

Herr Severin anser sig kanske böra bestrida detta med hänvisning till det resonemang, som han förde rörande beskjutningarna. Jag hade verkligen inte väntat, att denna fråga skulle komma upp igen, då jag trott, att vi tidigare här i riksdagen talat ut med varandra i den saken. Det förhöll sig på det sättet, att det på sin tid — vilket även framgick av redogörelsen i dag — gavs ut en order om att man inte skulle beskjuta finska och tyska flygplan, som på grund av striderna i öster kommo skadade in över vårt område. Redan dagen därpå ändrades den ordern till att avse alla främmande flygplan. — Man har även diskuterat verkningsseld och varningsseld. Jag har tidigare här i riksdagen — jag tror att det var någon gång 1942 — i samband med att överflygningarna över Bofors ägde rum, offentligen berört dessa ting och därvid konstaterat, att det härvidlag de facto inte förekommit någon olika behandling av olika länders flygplan. Sedermera har ju den ändringen av bestämmelserna skett, att vårt luftvärn numera tillgriper verkningsseld mot alla plan, som efter varningsskott inte omedelbart avlägsna sig. Jag hävdade den gången här i riksdagen den uppfattningen, att jag inte kunde finna något särskilt intresse av att ett plan, som av misstag kommit in över vårt område, sköts ned. Å andra sidan var jag emellertid beredd att tillstyrka, att man, om ett sådant plan inte åtlyder varningsskott, tillgriper skarpare metoder. Jag hade som sagt inte väntat mig, att denna fråga skulle tagas upp här i dag, då den redan utklarats och tillhör det förgångna.

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

Herr Severin greps emellertid plötsligt av förskräckelse över de möjligheter till avvikelser från neutraliteten, som kunnat föreligga i detta fall. Jag ser för min del inte någon anledning medge, att det här förekommit något, som skulle vara med vår neutralitet oförenligt.

Herr Severin förklarade slutligen, att man inte skulle anpassa sig efter krigslyckans växlingar. Man undrar dock ibland, om inte — trots att vederbörande inte vill anpassa sig — sättet att se på tingen, eller i varje fall sättet att tala om dem, ibland blir annorlunda hos en redaktör än hos en statssekreterare.

Herr **Svensson** i Ljungskile: Herr talman! Det har nog varit så under de sista åren, att alla de människor här i landet, som överhuvud taget intressera sig något för allmänna angelägenheter, ha haft ett intensivt intresse för allt som hört samman med mellanfolkliga uppgifter och därmed också naturligtvis i främsta hand vårt eget lands ställning när det gäller vårt förhållande till andra länder. Det är inte möjligt annat, när man lever med i och känner med i vad som försiggår. Jag skulle vilja säga för min personliga del, att jag har sällan varit så glad åt en framstöt från den svenska regeringen som när det gällde de danska judarna. Det klara humanitära språk och den hundraprocentiga beredvillighet att hjälpa, som därvid ådagalades från regeringens sida för hela vårt lands del och som sedan understrukits så oerhört kraftigt av svensk folkmening, har säkerligen utlöst mycken tillfredsställelse bland det svenska folket. Detsamma kan utan tvivel sägas om alla former av humanitära insatser, som ha gjorts, och utan tvivel kunna statsmakterna räkna på ett mycket kraftigt stöd och en mycket stor beredvillighet, även om det gäller långt gående åtgärder för att hjälpa till att lindra nöd och bygga upp vad som är sönderslaget.

När det gäller den svenska neutralitetspolitiken finnas ju som alla veta en del detaljer däri som varit omstridda, men den mest omstridda, permittentresorna, har ju nu avskaffats, och även därmed är säkerligen tillfredsställelsen mycket stor. Det är nog ingen som önskar, att vi skola vara särskilt anpassningsbara, men om vi nu ha avvikit ifrån en neutral kurs på grund av händelsernas tryck, så var det givetvis nödvändigt, att man var så anpassningsbar, att man återtog den neutrala kursen. Vi få hoppas att den fullföljes i alla riktningar. Helt allmänt tror jag man skulle kunna göra den reflexionen, att även om regeringens kurs i vissa fall har varit omstridd, så ha dock själva gärningarna utlöst mindre olustkänslor än det sätt, på vilket regeringen i vissa fall har försökt att förklara och försvara sitt handlande, när det har gällt en avvikelse på ett eller annat sätt ifrån den neutrala kursen. Jag tror att vad som förevarit på hela detta område i svensk politik är ett enda stort bevis på faran av sekretess i ett demokratiskt land. Det passar inte för oss, och det går sönder, när man försöker att dölja något för allmänheten.

När det gäller den sista frågan, som har diskuterats här i dag och som ibland kallats för Skarpnäcksfrågan, fastän det väl är litet mera eller kanske framför allt andra saker än Skarpnäcksordern som det gäller, skulle jag vilja som min mening uttala, att såsom frågan nu ligger till är den väl ingen utrikespolitisk fråga. Det är helt och hållet familjeangelägenheter som återstå att klara upp i det här sammanhanget. I den mån något gällt andra makter, är detta nu avvceklad. Det är möjligt, att det i rätt stor omfattning är en fråga om den militära ordergivningen. Jag har egentligen inte några förutsättningar att ge mig närmare in på den saken, men det allmänna intryck man får, när man försöker att taga del utav ett och annat i det här

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

sammanhanget, det är ju ovillkorligen, att det inte har varit bra såsom det har varit med den militära ordergivningen och med samarbetet mellan olika instanser. Jag får säga, att man har svårt att undvika att bli en smula fundersam, när man i dag hörde försvarsministern i sitt anförande såsom en förklaring till att platsbefälet vid Lekvattnet inte känt till gällande instruktioner anför, att den i oktober 1942 uppsatta femte militärområdestabens ordergivning inte hade bringats att fungera — välvilligt uttryckt — på fullt tillfredsställande sätt. Det är ju dock en tidrymd av fem, sex månader det här gäller, och nog blir man betänksam, ifall den uppsatta staben på denna tid inte får sin ordergivning att fungera perfekt. Så lång väntetid lära inte eventuella fiender ge oss att iordningställa dessa ting, om det en gång gäller.

Men vad det framför allt enligt mitt sätt att se rör sig om i detta sammanhang är frågan om demokratiska och parlamentariska arbetsformer. Försvarsministern lämnade den 24 mars i år ett svar på en interpellation i en liknande fråga. Detta svar grundades, som vi alla veta, på ofullständiga informationer. Men i svaret underströks på flera olika ställen, att om platsbefälet hade känt till gällande instruktioner, skulle hela saken ha utvecklats sig på ett annat sätt. När det gäller plutonchefens uppträdande beträffande avvapningen av tyskarna, säger herr statsrådet: »Hade emellertid plutonchefen haft kännedom om försvarsstabens förutnämnda bestämmelser rörande omhändertagande av utländska flygplan, skulle han icke behövt vara i tvekan om rätta förfarandet.» Om kompanichefen heter det: »Härmed är jag ånyo inne på det enligt min mening anmärkningsvärda förhållandet, att kompanichefen och hans underordnade icke ägde tillgång till eller kännedom om de genom försvarsstaben anbefallda bestämmelserna för omhändertagande av utländska flygplan. Hade dessa bestämmelser varit kända, torde med hänsyn till deras innehåll hela händelsen ha förlöpt utan de episoder, beträffande vilka tvekan nu kan råda.» Och i fråga om den bortkomna pistolen, då svenskarna visiterades men inte tyskarna, heter det: »Även i denna detalj har det förhållandet, att kännedom saknades om försvarsstabens förutnämnda bestämmelser, sin betydelse. Överhuvud taget borde skärpt uppmärksamhet ha, på sätt i dessa bestämmelser förutsattes, ägnats åt den medhavda utrustningen.» När försvarsministern sedan i sitt anförande sammanfattar vad han vill säga, är det två punkter, som strykas under, »nämligen dels att givna bestämmelser om omhändertagande av utländska flygplan icke utlämnats till vederbörande förband, vilket föranlett, att tvekan hos platsbefälet kommit att föreligga beträffande det rätta förfarandet, dels att inom militärbefälsstaben och försvarsstaben icke ägnades tillbörlig uppmärksamhet åt det förhållandet, att kulsprutor medfördes i det tyska planet». Under hela analysens gång i detta interpellationssvar återkommer herr statsrådet hela tiden till dessa försvarsstabsförfordningar, som platsbefälet inte kände till, och det understrykes, att om det hade känt till dessa, skulle det hela ha utvecklats sig på ett annat och riktigare sätt. Riksdagen och därmed allmänheten bibringades alltså den uppfattningen, att detta var det väsentliga felet. Sedan visade det sig ju, att de bestämmelser, som försvarsministern i varje fall syftade på i sitt svar, inte voro de bestämmelser, som då gällde, utan bestämmelser, som voro upphävida för nära två år sedan. Den 3 april i år fick försvarsministern upplysning om det rätta förhållandet, men från den 3 april och fram till hösten har försvarsministern inte lämnat riksdagen eller den svenska allmänheten någon uppgift om de fel, som här hade begåtts. De felaktiga upplysningarna fingo stå oemotsagda och fingo göra sig gällande i den allmänna debatten. De finge månad efter månad bidra till att befästa oriktiga uppfatt-

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

ningar ute bland den svenska allmänheten. Jag kan för min del inte finna, att det finnes eller åtminstone litintills givits någon godtagbar förklaring till detta förfarande. I sitt anförande i dag säger herr statsrådet på tal om den befälhavande officeren: »För vad skall jag be om ursäkt? De enda som klandrat honom äro vissa tidningar. Skall jag be om ursäkt för tidningarnas förlöpningar?» Det kan hända, att retoriken är bra, men förtroendeingivande är den inte, ifall man petar på det hela en liten smula. Låt oss säga att tidningarna dömt denne officer. Men vem var det som bidrog till att tidningarna månad efter månad kunde behålla denna uppfattning? Det var herr statsrådet själv, som uraktlät att lämna de fullständiga upplysningar, som behövdes för att den allmänna opinionen skulle kunna rätt bedöma officeren i fråga. Jag tror inte att det går att komma ifrån den saken, och ett försök ifrån herr statsrådets sida att på den punkten framställa sig såsom utan skuld, stärker icke förtroendet. Svenska folket i allmänhet reagerar nog inte på det sättet, att uppfattningen blir bättre genom sådana försök. Tvärtom, därigenom undergräves förtroendet.

När det sedan gäller förtroendet för våra officerare och vårt försvar i allmänhet skulle jag vilja stryka under vad jag sagt här i kammaren en gång förr. Jag tror inte, att den breda allmänheten är så beroende av vad som skrives i tidningarna och vad som säges här i riksdagen i det här fallet, som man ibland tycks föreställa sig här. Det finns ingenting, som den svenska allmänheten har en mera självständig uppfattning om än vårt försvarsväsen, detta helt enkelt därför att det väl knappast finnes någon familj eller åtminstone någon umgängeskrets i detta land, som inte har sett åtskilligt av detta försvar inifrån och därpå byggt tämligen bestämda uppfattningar, som äro ganska nyanserade. Jag tror att från allmänna demokratiska och parlamentariska synpunkter hade herr statsrådets ställning varit mycket starkare, om det oförbehållsamt hade sagts ifrån, att här har en försummelse begåtts. De flesta människor komma i alla fall att behålla den uppfattningen.

I fortsättningen skulle jag vilja beröra en helt annan sak. Det gäller vissa följdföreteelser till det beslut i jordbruksfrågan, som fattades här i riksdagen förra sommaren. I livsmedelskommissionens cirkulär nr 1524 ha, efter bemyndigande från Kungl. Maj:t, fastställts de grunder, efter vilka producentbidrag på mjölk skall utgå fram till den 30 juni i år. Dessa grunder överensstämna med det förslag, som framlades av Kungl. Maj:t i proposition nr 246, blott med den skillnaden, att arealgränsen sänkts från 40 till 25 hektar för dem som komma i åtnjutande av producentbidrag. Kungl. Maj:ts beslut innebär, att någon efterreglering av producentbidragen icke skall ifrågakomma. Härmed har man alltså fått slutgiltigt besked om vad riksdagens den 19 juni i år fattade beslut om producentbidraget i verkligheten betydde. Jag tror därför, herr talman, att det till bättnad för den fortsatta debatten på detta område kan vara befogat att till dagens protokoll foga några erinringar om vad som förekommit i denna fråga.

Det var ett stort antal ledamöter i riksdagen, från samtliga partier, som förra riksdagsperioden voro missnöjda med Kungl. Maj:ts förslag i detta stycke och ansågo, att det borde på ett eller annat sätt förbättras. Särskilt framhöll man från flera håll, att den s. k. efterregleringen borde bibehållas. Efter en principdebatt i utskottet skulle meningarna sammanjämkas. I det utlåtande, varom majoriteten samlades, heter det i denna del inledningsvis: »Utskottet finner det för sin del angeläget, att en sådan omläggning av producentbidragssystemet genomföres, att det mindre jordbruket erhåller ett bättre stöd än enligt nuvarande system.» Litet längre fram säger utskottet: »Enligt utskottets uppfattning bör det för lokala prisdifferentieringsbidrag reserverade

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

beloppet i varje fall icke understiga omkring 5,500,000 kronor. Till producentbidrag skulle i enlighet härmed alltså kunna ytterligare disponeras ett belopp av högst omkring 3,000,000 kronor.»

Beträffande efterregleringen heter det i betänkandet: »Enligt vad utskottet under hand inhämtat torde man emellertid inom kommissionen numera hysa den uppfattningen, att en förenklad efterreglering vore möjlig att genomföra utan större tekniska svårigheter även vid ett differentierat producentbidrag. — — — Som utskottet förut framhållit synas för producentbidragen böra disponeras högst omkring 3,000,000 kronor mer än enligt vad livsmedelskommissionen föreslagit. Det torde enligt utskottets uppfattning böra stå öppet för Kungl. Maj:t att inom den sålunda angivna utgiftsramen närmare utforma producentbidragssystemet på mest ändamålsenliga sätt.»

De flesta kammarledamöter, som intresserade sig för denna fråga, torde ha haft den uppfattningen, att utskottet verkligen förordat en med 3,000,000 kronor förbättrad småbrukarhjälp, ehuru Kungl. Maj:t skulle bestämma den tekniska utformningen. De kunde hämta stöd för denna uppfattning ur debatten. Sålunda yttrade herr Andersson i Löbbo, som var med och snickrade ihop utskottskompromissen, efter att ha omnämnt reservationen för missväxtbidrag: »Då är frågan: hur mycket skall man våga minska detta belopp på 8.6 miljoner kronor? Utskottet har för sin del kommit till att det skulle kunna minskas med ett belopp på i runt tal 3 miljoner kronor, varför därefter till lokala prisdifferentieringar skulle kvarstå 5.5 miljoner kronor.»

Herr Jonsson i Fjäle, som gick ifrån den socialdemokratiska motionen, som han själv hade underskrivit, och anslöt sig till utskottskompromissen, byggde detta byte av ståndpunkter på de utskottsuttalanden, som jag redan citerat, och yttrade vidare: »Med det skrivsätt som utskottet har tror jag icke, att Kungl. Maj:t kommer att använda det på annat sätt än som det är förutsatt i denna motion. Jag har därför kunnat ansluta mig till utskottets förslag.»

Mest bestämt uttalade sig herr Andersson i Tungelsta, som för övrigt var huvudmotionär och ursprungligen ville ha ändring i Kungl. Maj:ts förslag. Det heter bl. a. i hans anförande: »Även jag anser det emellertid önskvärt, att ett visst belopp står till Kungl. Maj:ts förfogande för lokala prisdifferentieringsbidrag, och jag kan därför ansluta mig till den motivering, som utskottet här förebragt och där det heter, att av dessa 8.6 miljoner kronor skulle 3 miljoner kronor disponeras för producentbidrag.» Herr Andersson förutsätter, att hela beloppet på 8.6 miljoner senare skulle kunna användas för producentbidrag under vissa omständigheter och yttrar vidare efter att ha lämnat frågan om det tekniska systemet öppen: »Jag tror att riksdagen kan överlämna till Kungl. Maj:t att avgöra, på vad sätt detta skall ske, i all synnerhet som utskottet här för sin del bestämt sagt ifrån, hur man anser att pengarna böra användas.»

Jag har här anført vad tre framstående socialdemokrater, som alla varit med om utskottsbehandlingen och känt till hela saken inifrån, yttrat om medelsanvändningen. Jag tror att det är ofrånkomligt, att dessa tre talares ståndpunkter och därtill knutna motiveringar varit avgörande för majoritetsbildningen omkring utskottets betänkande, vilket av många uppfattats som en kompromiss mellan olika ståndpunkter.

Som jag nämnde inledningsvis har Kungl. Maj:t varken modifierat det tekniska systemet på något sätt, trots att det rymmer en del uppenbara inbördes orättvisor, eller givit småbrukarna ett enda öre av de i debatten mångomtalade 3 miljoner kronorna. Utskottsutlåtandets så vitt jag förstår egentliga upphovsman, godsägare Liedberg, ansåg sig i debatten böra ge mig följande i ironisk form hållna tillrättavisning för att jag så halsstarrigt höll på den egna me-

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

ningen och inte ville ansluta mig till den fina samförståndslösning, som herr Liedberg ordnat med. Läxan fick följande utformning: »När jag hör en motionär med sådan iver och sådan trosvisshet gå in för ett förfäktande av den egna lilla kära motionens synpunkter som det enda riktiga och det enda för jordbruket och småbruket förmånliga, medan allting annat underkännes, kan jag inte neka till, att jag känner en smula tacksamhet över att inte själv ha en motion, som möjligen skulle kunna föranleda mig till liknande tankegångar.» Herr Liedberg själv var generös och samförståndsvillig. Han höll inte på de egna små kära ståndpunkterna. Småbrukarna finga som vanligt erfara en bred välvilja i herr Liedbergs tal — men några pengar finga de inte!

Jag hade från början den bestämda uppfattningen, att utskottsutlåtandet i denna del icke förpliktade till någonting och gav också uttryck däråt i kammaren. Därför ville jag inte heller vara med om utskottsmajoritetens kurragömmalek. För den skull behöver man inte som herr Liedberg tror vara förälskad i den egna motionen. Man behöver bara ha en smula sinne för klara linjer.

Sedan beslutet fattades i kammaren har en livlig debatt pågått i pressen, varvid dimbildningen på sina håll varit betydande. Då händelseutvecklingen nu har klarlagt de olika ståndpunkternas innebörd, har jag velat fästa kammarens uppmärksamhet härpå.

Sedan återstår det att fördela de 8.6 miljoner eller såsom det nu lär vara 9 miljoner kronor vilka stå till förfogande såsom lokala missväxtbidrag. Därom hade utskottet gjort följande märkliga uttalande: »Även dessa bidrag, som torde böra disponeras för producentbidragen, äro nämligen främst avsedda för mindre mjölkproducenter och närmast sådana som till följd av felslagen skörd eller andra orsaker äro i särskilt hög grad i behov av stöd.» Det passade väl från taktisk synpunkt att även här åberopa småbrukarna. Men hur tänker man gå tillväg för att främst gynna de små leverantörerna? Om man fördelar anslaget på alla mjölkleverantörer, gynnar man främst de större leverantörerna och närmast dem som lidit minst av torkan. Det troliga är väl, att detta uttalande när det gäller kommer att sakna varje reell innebörd.

Ett tredje område där erfarenheten från de mindre jordbrukarnas synpunkt är lika nedslående gäller tilldelningen av oljekraftfoder och kli. Då jag i denna fråga anmält en interpellation, skall jag emellertid icke nu taga kammarens tid i anspråk därmed. Jag vill endast för närvarande för egen del uttala den mening, att erfarenheten gång på gång visar, att om icke riksdagen slår vakt om småfolkets intressen ute på landsbygden så bli dessa intressen obehövade.

Herr **Olovson** i Västerås: Herr talman! Efter allt vad som under senaste dagarna framkommit och efter vad som i dag redan blivit sagt beträffande den åtskilligt förgrenade kurirplansaffären, har jag endast några korta erinringar att göra.

Det var jag som fick det vilseledande interpellationssvaret den 24 mars i år. Man bör kunna förstå, att den interpellant som avfärdas till och med ganska fränt med ett svar, som visat sig vara på en väsentlig punkt och även på andra punkter vilseledande, icke gärna kan känna sig alldeles tillfredsställd med att icke ens få avge en liten förklaring. Trots det att jag fick detta otillfredsställande svar, och att pressen runt om i landet med stöd av detta svar gjorde ganska oförsynta angrepp mot mig, skall ingen inbilla sig, att jag tillhör försvarsministerns vedersakare. Absolut icke! Jag har intill denna stund icke riktat något angrepp mot honom, och det skall vilja till bra mycket, innan jag kommer att göra det. Att kräva besked om vad som gäller i fråga om behandlingen av främmande flygplan kan ju i all rimlighets namn icke betecknas såsom ett angrepp. Det förefaller mig i stället vara ganska lojalt att begära det.

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

Nu erinrade försvarsministern i sitt tal om att tidningarna klandrade kurirplansaffären i Lekvattnet. Ja, det skall gudarna veta, att de gjorde. Men varför gjorde de det? Jo, de gjorde det, därför att de icke kände till ordena av den 29 juni resp. 9 augusti 1941. Varenda människa ute i landet utom ett fåtal invigda trodde ju, att platsbefälhavaren i Lekvattnet handlat i strid mot gällande order, vilket han emellertid uppenbarligen icke gjort, och på grund härav måste ju krigsrätten avkunna ett friande utslag. Under närmare två år, räknat från den 29 juni 1941, gällde en order om att tyska kurirplan icke skola visiteras eller hindras att åter starta. Detta har numera ådagalagts, men detta visste varken försvarsministern, riksdagen eller det svenska folket den dag, när Lekvattnetsaffären behandlades här i kammaren. Den kom icke fram i samband med händelserna i Lekvattnet. Ordern kom fram under förhandlingarna inför krigsrätten men hemlighölls. Ingen utomstående fick veta, att den existerade. Ordern kom också fram i fallet Skarpnäck, enligt vad det upplysts, men den förblev fortfarande hemlig, och riksdagsmännen fingo fortfarande informera sina väljare om att ingen order fanns om särbehandling av tyska kurirplan. I början av denna månad återgavs i facsimile i tidningen Västmanlands Folkblad en instruktion rörande behandlingen av nödländade främmande flygplan, utfärdad vid ett förband, liggande omkring 6 km från norska gränsen någonstans i Jämtland. Denna instruktion var daterad så sent som 4 april i år, alltså efter Lekvattnetsaffären. Uti ifrågavarande instruktion föreskrevs beträffande tyska kurirplan bland annat, att de icke få visiteras eller hindras att åter starta. I fråga om övriga flygplan föreskrevs, att besättningen skall omhändertagas och visiteras samt under bevakning föras till lämplig plats och där bevakas. Någon möjlighet för dessa flygplan att åter starta, sedan besättningen omhändertagits och ställts under bevakning, fanns naturligtvis icke.

Jag vill i anledning av försvarsministerns yttrande inför denna kammare och inför hela landet öppet förklara, att jag bär både det juridiska och moraliska ansvaret för denna instruktions publicering, men jag vill på samma gång framhålla, att jag icke vidtagit någon åtgärd av något slag för att få den i mina händer. Denna order gällde ju nu icke längre. Den upphörde nämligen att gälla, när den offentliga ordern av den 10 april tillkom. Då vi hade fått försäkran om att ingen särbehandling av tyska kurirplan förekom, måste jag bedöma denna order från förläggningen i Jämtland av den 4 april i år såsom falsk. Att publicera en order som med stöd av uppgifter i riksdagen måste bedömas vara falsk kan väl icke gärna ske i avsikt att skada försvaret. Jag motser därför med tillförsikt det klander som kan riktas mot mig eller de åtgärder som någon skulle vilja vidtaga.

Jag fick i slutet av försvarsministerns interpellationssvar av den 24 mars i år en mycket allvarlig admonition för att jag spritt oriktiga uppgifter om försvaret. Jag hoppas, att den admonitionen också var — preliminär! Den admonition jag fått i dag för att ha publicerat denna instruktion föreställer jag mig också tills vidare borde vara preliminär. Genom att denna instruktion blivit framlagd inträffade, att allt det som förut hade förtegnats och som varken riksdagen eller svenska folket hade någon kännedom om kom fram. Det är klart, att när det börjar komma fram instruktioner från olika håll i landet börjar man förr eller senare förmoda, att det väl ändå måste finnas någon order från högre ort som här ligger till grund för det hela, och det är den saken som vi fått besked om. Jag förmodar, att man bör ha rätt att söka efter sanningen i en så betydelsefull sak utan att behöva taga emot beskyllning för att man söker efter möjlighet att utpeka någon eller några såsom femtekolonnare. Jag har utpekats två män såsom femtekolonnare, men det har jag gjort i en av mig

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

undertecknad skrivelse till vederbörande myndighet. Jag har i detta sammanhang icke ens med en enda bokstav antytt, att det skulle ligga något förräderi bakom vad som här förekommit. Ifall sanningen om ordern av den 29 juni 1941 kommit fram i samband med interpellationen om Lekvattnetsaffären, hade hela denna sak redan då blivit utagerad och hade otvivelaktigt nu varit fullkomligt glömd. Då hade heller icke någon skugga kommit att falla på befälhavaren för förläggningen i Lekvattnet. Huru ansvaret för att försvarsministern, riksdagen och svenska folket höllos i okunnighet om att dessa order av den 29 juni resp. 9 augusti funnos, nu skall fördelas, lägger jag mig icke på något sätt i. Det ansvaret faller i varje fall icke på mig.

Herr **Svensson** i Grönvik: Herr talman! Jag har närmast begärt ordet för att framställa några reflexioner i anledning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 365, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1943/44. Enligt denna proposition ha vissa åtgärder planerats. Det är givetvis ingenting att i stort sett säga om propositionen såsom sådan, men det är några reflexioner, närmast av ekonomisk natur, jag vill framföra i anledning av densamma. Om man tar del av den förda diskussionen rörande de s. k. efterkrigsproblemen finner man, att statsrådet framhållit i denna proposition, att den avser dels frågan om penningpolitiken och dels frågan om att skapa sysselsättning åt dem som efter ett blivande fredsslut komma att bli arbetslösa. Herr Vougt nämnde något om att man väl kan vara av olika mening om vägarna för att komma fram till den fulla sysselsättningen såsom han uttryckte sig i dag. Han yttrade sig ingenting vidare om de olika vägarna, och jag skall heller icke gå in på den frågan. Om man emellertid reflekterar över det program som här skisserats upp, skall man självfallet finna, att de ekonomiska konsekvenserna måste bli rätt väsentliga. Då kan det icke hjälpas, att man fortsätter resonemanget om frågan, när man skall kunna komma fram till en balanserad budget. Detta är en fråga som enligt min mening borde ha fått plats framför andra frågor, när det gäller efterkrigsproblemen. Jag riktar fördenskull naturligtvis icke någon som helst kritik mot att man planerar arbeten för de arbetslösa. Det är snarare givetvis en förtjänst, att här arbeten iordningställas som möjliggöra sysselsättning i så stor utsträckning som möjligt. Om man emellertid tager del av det skisserade programmet, måste man stanna inför att det kommer att kosta mycket pengar, och jag är rädd för att nästan lika stora summor som visserligen icke i hela sin utsträckning under dessa krigsår utgått till militära anordningar sedermera komma att utgå för andra ändamål. Jag skall icke klandra den saken, men då förflyttas i varje fall den tidpunkt, då man skall kunna övergå till en balanserad budget. Jag kan icke hjälpa, att jag har gjort dessa reflexioner, och jag undrar, om det icke vore tid på att nu tänka efter, när den tidpunkten kan inträda och under vilka förhållanden det kan gå att upprätta en stat med balanserad budget.

Beträffande den första delen av propositionen, rörande planering av allmänna arbeten, har herr Skoglund i Doverstorp varit inne på den saken och då bl. a. yttrat, att det belopp som förslagsvis begärts skall ställas till Kungl. Maj:ts disposition, 10 miljoner kronor, kanske är i överkant, eftersom man icke närmare skisserat vartill dessa pengar skola användas. Det är anledning att ställa denna fråga just i samband med vad jag tidigare anförde. Vi kunna icke i längden hålla på med att finansiera budgeten med lånade medel, utan tiden bör vara inne för att vi så snart som möjligt åtminstone förbereda oss på att övergå till en balanserad budget. Om man tar del av riksgäldskontorets uppgifter kan man finna, att år 1939 hade vi en statsskuld slutande på 2,264 miljoner kronor, och att den uppgår den 30 september i år till den för våra

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

förhållanden svindlande summan av 9,324 miljoner kronor. Den ökas ju för varje år, och vi kunna självfallet icke fortsätta hur länge som helst på den vägen. Då återkommer jag till frågan huruvida det skall bli möjligt att övergå till en balanserad budget. Vi kunna naturligtvis icke efter mitt förmenande ytterligare höja skatterna. Jag ifrågasätter, om vi en gång efter freden ens kunna bibehålla alla de skatter som vi i olika former infört under kriget för att skaffa pengar till olika ändamål. Detta är givetvis ett område, som man enligt mitt förmenande bör inrikta sig på, när det gäller att undersöka på vilket sätt man skall kunna övergå till en balanserad budget och vid vilken tidpunkt man kan vara färdig för detta.

Detta är några allmänna reflexioner som jag gjort i samband med denna proposition. Jag har tidigare sagt, att de innebära intet som helst klander mot det förslag som här föreligger, men det kan icke hjälpas att man måste göra de reflexioner som här framförts.

Vad sedan gäller den andra delen av denna proposition, bidrag till internationellt återuppbyggnadsarbete, är såsom det här yttrats tidigare den allmänna meningen, tror jag, att vi här i Sverige äro villiga att göra allt vad i vår förmåga står för att hjälpa till i detta återuppbyggnadsarbete. Denna vilja — och i detta fall vill jag understryka vad herr statsrådet sagt — riktar sig närmast till de nordiska länderna. Jag har vid genomläsandet av denna proposition fäst mig vid en passus på sid. 7, och jag undrar, om man icke gått väl långt, då man givit löften av sådan art, att man kanske icke kan infria dem. Visserligen är det alltid gott och väl att ge löften för att uppväcka förhoppningar, men det är ännu bättre att kunna infria dessa löften. Jag hoppas, att utskottet vid behandlingen av denna proposition skall fästa sig vid det uttalande som det här är fråga om, och som jag här skall citera — det står nerderst på sid. 7: »Likaledes läser frågan om villkoren för de svenska hjälp prestationerna tills vidare få lämnas öppen. Det torde emellertid redan nu böra konstateras, att vi äro beredda att i den utsträckning som kan visa sig påkallad lämna hjälpleveranser även utan vederlag.» Jag ifrågasätter emellertid, om vi verkligen äro beredda att infria ett sådant löfte. Jag är rädd för att det kommer att överstiga vår förmåga. Jag tror, att det vore lyckligt om denna passus icke tagits med i propositionen, och jag är icke säker på att denna passus förbättrar dess sakliga innehåll.

Det var närmast dessa reflexioner, herr talman, som jag begärde ordet för att framföra. Jag skall icke blanda mig i den utrikespolitiska debatt, som här har förts, och ännu mindre i den fråga, som den siste ärade talaren behandlade. Detta innebär emellertid icke, att icke också vi inom vår grupp med mycken noggrannhet och stort intresse följa utvecklingen på det utrikespolitiska området. Jag är emellertid icke säker på att det gagnar vårt land, att vi alltför mycket utbreda oss kritiskt om de vidtagna åtgärderna. Det vill också förefalla mig, som om de förklaringar, som ha lämnats av vederbörande statsråd i dag, ha givit det intrycket, att fortsatt klander efter denna debatt får mindre saklig innebörd, och vid sådant förhållande har det måhända vart lämpligt, att det givits tillfälle att lämna dessa förklaringar.

Det skall i detta sammanhang självfallet konstateras med tillfredsställelse, att regeringen har lyckats avveckla permittenttrafiken och transiteringen. Många, ja, jag vågar säga flertalet av svenska folket, drogo en verklig suck av lättnad, när denna avveckling bekantgjordes i pressen. Denna tillfredsställelse ökades ytterligare därav, att man hade lyckats komma därhän genom överenskommelse och utan att några friktioner inträdde i anledning av de uppsagda avtalen.

Vad sedan gäller händelserna i våra grannländer har det ju varit med djupt

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

beklagande, som vi följt utvecklingen. Det vore ju omänskligt att ifrågasätta, att vi icke skulle bli upprörda över dessa händelser. Vi kunna tyvärr emellertid icke göra annat än uttrycka vårt beklagande. Regeringen har ju gjort vad på den ankommer, och jag undrar, om det vare sig i ena eller andra fallet finns något mera att göra för oss i detta hänseende.

Vad gäller Finland är det uppenbart, att vi önska, att man där skall kunna komma till ett lyckligt slut — med bevarad frihet och självständighet — på det försvarskrig, som föres, och att detta skall kunna ske så snart som möjligt. Det råder ingen som helst tvekan om att icke det överväldigande flertalet av svenska folket hyser en sådan önskan. Det kan i varje fall ifrågasättas, huruvida Sverige i detta sammanhang har möjlighet att öva inverkan i sådan riktning, som blir till fördel för Finland. Därom vill jag icke uttala mig. Jag vill endast säga, att jag tror det råder en enhällig önskan, att Finland snart skall lyckas få ett slut på kriget med bevarad självständighet, och jag vill särskilt understryka, att vi hoppas att detta skall kunna ske så snart som möjligt.

Herr Vougt talade om neutraliteten och framhöll, att den socialdemokratiska gruppen stöder regeringen i dess neutralitetspolitik. Det var väl denna hans förklaring, som föranledde allmänt instämmande från de i kammaren närvarande ledamöterna av denna grupp. Hans uttalande berodde väl därpå, att man på något håll yppat tvivel på den punkten. För vår del ha vi hela tiden lojalt stött den politik för neutralitetens vidmakthållande, som regeringen har följt. Det har icke funnits någon anledning till tvekan på den punkten, och jag behöver därför icke säga, att vi äro fullständigt eniga härutinnan.

Det är dessa reflexioner, herr talman, som jag vid detta tillfälle har velat framföra.

Herr Vougt erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag begärde ordet för att tillrättalägga ett yttrande, som herr Hagberg i Luleå obegripligt nog har tillskrivit mig. Det gäller den nordiska frågan och särskilt Finland. Jag utvecklade i mitt anförande ungefär följande tankegång, nämligen att jag hyser starka tvivel på möjligheten att skapa ett enat Norden, därest icke detta krig slutar med ett försök från alla sidor att bygga upp ett internationellt samarbete. Jag tillfogade, att om detta är möjligt och om Nordens länder fastare kunna förenas, så blir det en framtidsuppgift i händelse det internationella samarbetet skulle störta samman att vi gemensamt försvara de nordiska ländernas frihet.

Detta har nu herr Hagberg i Luleå enligt vad som berättats mig omtolkat så — i varje fall gav han sin tolkning de ordalagen — att de svenska soldaterna när som helst kunna kallas ut för att offra liv och blod för det Finland, som befinner sig i krig på det nazistiska Tysklands sida.

Jag har här endast velat klargöra vilken grov misstolkning detta är. Jag skulle angripa herr Hagberg i Luleå skarpare, om han icke hade upplyst om att han fått yttrandet i andra hand. Jag anhåller emellertid, att han ser till att denna vantolkning icke får spridning utanför denna kammare.

Vidare anförde:

Herr Hammarlund: Herr talman! Jag begärde ordet i anledning av vad herr Paulsen yttrade om oljeväxtodlingen. Då jag har sett denna oljeväxtodling på ganska nära håll skall jag be att få säga några ord om densamma. Innan jag ingår härpå skall jag emellertid be att också få säga ett par ord i anledning av remissen av arrendelagen, Kungl. Maj:ts proposition nr 346.

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

Jag vill till regeringen och särskilt till föredragande departementschefen uttala mitt varma tack för detta lagförslag. Det är säkerligen många arrendatorer i vårt land, som de senaste dagarna ha känt liksom en tyngd lyftas från sina bröst. Nu vill jag icke påstå, att alla arrendatorer ha suttit trångt. Tvärtom är det ju många av våra arrendatorer här i landet — jag tänker därvid särskilt på kronoarrendatorerna — som ha suttit lika bra på sina arrendegårdar som de, som sitta på egna gårdar. Det finns emellertid, som vi veta, undantag från alla regler, och så är det också här.

Jag är särskilt tacksam för att lagen föreslagits skola träda i kraft den 1 januari 1944, och jag vill hos det särskilda utskott, som vi i dag ha beslutat tillsätta för att behandla denna fråga, understryka vikten av att följa departementschefens förslag om ikraftträdandet, ty härigenom förhindrar man vissa jordägares spekulationer att förnya arrenden, som förfallit de senaste åren, på så kort tid, att arrendet upphör den 14 mars 1944, varigenom man avser att slippa ifrån den nya lagens följder.

Jag har här i min bänk ett arrendekontrakt, som har fortsatts i nära 40 år och beträffande vilket man på detta sätt försökt komma förbi den nya arrendelagen. Det förnyades nämligen sista gången på ett år, således till den 14 mars 1944. Det gäller ett gods i nordvästra Skåne, där en arrendator blivit uppsagd till avflyttning den 14 mars 1944, en arrendator, vars förfäder innehaft denna arrendegård i cirka 250 år. Orsaken till uppsägningen är, att man vill använda denna arrendegårds prima byggnader, vilka delvis ha uppförts av arrendatorn, för en intilliggande arrendegård under samma gods med hus, som tarva ombyggnad. På så vis skulle jordägaren slå två flugor i en smäll, nämligen dels slippa bygga på den andra gården, dels få övertaga vad den förut nämnda släkten under slit och släp lyckats åstadkomma under 250 år. Nu är det ju klart, att orsaken delvis ligger i de dyra byggnadskostnaderna, men det är ju icke dyrare byggnadskostnader för dessa stora jordägare än det är för oss mindre jordbrukare med egna gårdar. Det förstå vi ju allesammans, även de som icke äro jordbrukare, att detta jordbruk, som jag nyss nämnde, såg icke ut på det sättet för 250 år sedan, som det ser ut nu. I arrendekontraktets 7 § har arrendatorn fränhänt sig eller rättare sagt tvingats att fränhända sig allt som förbättrats, förändrats eller förskönats å egendomen, vilket liksom allt annat skall höra fastigheten, således jordägaren till.

En sak, som man på senaste tiden talat ganska mycket om i vår tidningspress, har ju varit släktgårdsforskning. Många jordbrukare ha ju fått diplom i detta sammanhang. Det finns ju släkter, som innehaft sina gårdar i 200 år, och jag såg häromdagen i en tidning, att det fanns en släktgård uppe i Jämtland, som samma släkt hade innehaft i över 600 år. Det är ju klart att särskilt i dessa tider, när vi så att säga ha behövt allt vad som har växt på den svenska jorden, ha vi ansett dessa människor som mycket nyttiga samhällsmedlemmar, och det kan ju därför ligga något i denna premiering. Därför upprör det vårt innersta, när en jordägare premierar en släkt, som odlat, svettats och släpat på en arrendegård i 250 år, med att den 14 mars 1944 kasta ut arrendatorn och hans barn i den yttersta förtvivlan. Så blir det nämligen för oss jordbundna varelser, med oss som ha fått så att säga kärleken till jorden i blodet, att vi älska och värda den torva, där vi ha fötts, och vi bli liksom rotlösa, när vi skola drivas bort från våra hem.

Om jag icke visste, att lagförslaget vore skrivet så bra som det är, om jag icke visste, att de bönder och de arbetare här i kamrarna, som komma in i det särskilda utskottet, nog skola se till att lagförslaget blir antaget i det skick, som det nu föreligger, eller om jag trodde, att det föreligger någon risk för den familj, som jag nyss nämnde, så skulle jag till riksdagens protokoll foga

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

ett brev, som jag har fått från en liten flicka på denna arrendegård. Hon riktigt faller ihop inför det som hon tror vara det oundvikliga hårda ödet att den 14 mars 1944 drivas bort från sina fäders hem, hon tror att all mänsklig hjälp nu är borta och att endast den Allsmäktige kan hjälpa. Jag hoppas, att det särskilda utskottet skall bli redskapet i den Allsmäktiges hand, som visar dessa osolidariska jordägare, att man får icke år 1943 eller 1944 behandla arrendatorer hur som helst.

Vad sedan beträffar herr Paulsens anförande vill jag säga, att det verkar ju ganska bestickande, om man icke kände till odlingen av dessa oljeväxter. Det är visserligen sant, att det finns jordbrukare, som säga att de ha fått 2,000 kilogram raps per tunnland, men som vi veta skall rapsen levereras med 10 procents fuktighet, och det blir i allmänhet icke några 2,000 kilogram per tunnland utan blir betydligt mindre. I min nordskånska bygd ha jordbrukarna fått 1,200 à 1,300 kilogram torkad raps. Det är emellertid icke alla, som ha odlat vinterraps. Det förhåller sig nämligen så, att vinterrapsen har gått ut två vintrar förut och man har icke fått någon vinterraps förrän det sista året. De flesta jordbrukare i våra bygder ha därför sått sommarraps och vitsenap. Hemma på min egen gård har jag fått 700 kilogram sommarraps per tunnland. Jag får lov att säga, att under växttiden såg jag knappast något vackrare fält än detta, och det finns därför troligen jordbrukare i min hembygd, som ha fått under dessa 700 kilogram per tunnland. Intill min gård ligger de nordskånska bygdernas allra främsta herrgårdar, som i år haft mycket stora vitsenapsodlingar. Dessa ha gett mellan 100 och 200 kilogram per tunnland. Det är ju ganska lätt för oss allesammans att räkna ut hur mycket dessa odlingar då ha gett per tunnland, när priset är cirka 80 öre per kilogram.

Det kan emellertid varken jordbruksministern eller den svenska riksdagen veta 1 1/2 år innan denna raps såldes, att det skulle bli en så fin rapsskörd i år. Hade vi vetat det, hade vi naturligtvis satt priset kanske något lägre. I varje fall tycker jag icke man skall lasta jordbruksministern för detta. Man har ibland särskilt i de socialdemokratiska tidningarna nere hos oss brukat säga, att de skånska bönderna begära rent för mycket av sin jordbruksminister, och det kan kanske också vara riktigt, men hur mycket vi begära av vår jordbruksminister, så ha vi ändå aldrig begärt, att han skulle var allvetande.

En annan omständighet att taga hänsyn till i fråga om vinterrapsen är, att vad man skördar är mer än ett års skörd. Man kan nämligen icke så vinterraps efter någon annan gröda, därför att vinterrapsen som vi veta skall sås i juli månad. Man får därför så den antingen på ett vallbrott eller på en helträda. Det är alltså i verkligheten 1 1/2 eller 2 års skörd, som herr Paulsen i Arlov här talar om.

För övrigt skulle jag vilja säga, att om man hade sått vinterraps på de åkrar, som jag såg i somras och som tillhöra herr Paulsen i Arlov — jag såg att man hade blandsäd på dem — så är jag förvissad om att herr Paulsen i Arlov varit ännu avundsjukare på de jordbrukare, som fått 2,000 kilogram raps per tunnland, än vad han var nu.

Det kan ju var möjligt, att fel ha begåtts, men jag kan ändå icke säga, att felet har varit, att man satt ett för högt pris på oljeväxterna. Vi veta ju, att när vi satte igång oljeväxtodling här i landet var det meningen, att vi skulle lära oss att odla oljeväxter, och det var liksom för att uppmuntra denna odling som man satte priserna kanske något i överkant. Vi försökte ju med soja-bönor och en hel del andra saker, som det visade sig icke bli något med utan som förorsakade jordbrukarna endast förlust.

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

Jag tycker inte om att man på detta sätt fortsätter att söka driva in en kil mellan stora och små jordbrukare — jag kan inte kalla detta för något annat än politik.

Herr Paulsen talar om att de små jordbrukarna inte kunna odla raps, därför att de inte ha möjlighet att få den tröskad. Vad är det för resonemang? Visst kan man få rapsen tröskad bara man har betalt sin tröskräkning för föregående år. Jag är själv småbrukare och vet, att hos oss har det gått mycket bra att få rapsen tröskad hemma på fälten. Det är bara prat att påstå någonting annat.

Vi skola inte låta den kungliga svenska avundsjukan regera oss rent för mycket, utan vi böra i stället tacka Gud för att vi fått en utomordentligt bra skörd där nere i Skåne. Jag har rest runt om i vårt avlånga land i år och sett, att skörden mångenstädes är mycket dålig, och då kan det väl vara bra att vi på något håll ha fått en bra skörd.

Inte heller böra väl vi jordbrukare vara avundsjuka på varandra. Om t. ex. en jordbrukare, som bor i ett centrum, låt mig säga vid en järnvägsstation, kan sälja tomter och få bra betalt för dem, så är det inte någon som är avundsjuk på honom för detta, utan vi tycka bara att det är bra. Jag tycker, att vi bönder böra lära litet grand av arbetarna och inte alltid här i kammaren försöka smutsa i eget bo. Såsom jag nämnde under en diskussion i fjol, finns det vid vissa industrier hemma i mina bygder småpojkar, som kunna tjäna upp till 175 kronor i veckan, samtidigt som många gamla arbetare vid andra industrier fortfarande ha bara 50—60 kronor i veckan, trots att de ha en ganska stor familj att underhålla. Men jag har inte hört några organiserade arbetare stå upp här i kammaren och tala om för oss att dessa pojkar ha för mycket betalt. Nej, de socialdemokratiska ledamöterna tiga stilla i stället för att tala om sådana saker för oss.

Det är riktigt att jordbrukarna nere i mina bygder fått mycket god skörd och att många av dem tjänat mycket pengar. Men det är då framförallt fråga om dem, som hållit på rätt häst, d. v. s. satt i gång med dessa fröodlingar, som gett så stort utbyte. Men hur kommer det att gå med de stora inkomster, som dessa jordbrukare haft? Jo, vår finansminister kommer att hämta hem det mesta därav. Det är nog allmänt bekant, att många av dessa stora fröodlare under det sista året fått betala mycket stora skatter och komma att få göra det även nästa år. Ja, en del av de stora fröodlare, som herr Paulsen talade om, ha betalat ut i skatt nästan alltsammans som de tjänat under fjolåret, och då tycker man inte, att det är så farligt med dessa stora inkomster.

Herr talmannen återtog nu ledningen av förhandlingarna.

Herr **Johansson** i Öckerö: Herr talman! Vad som föranlett mig att begära ordet är de svårigheter, som vi på Västkusten ha att dragas med för fiskets vidkommande. Jag ämnar då inte gå in på det, som vållar oss de största svårigheterna, nämligen de övergrepp, som vi utsätts för av krigförande makt — herr Skoglund i Doverstorp har redan sagt sitt ord om den saken — och jag kan nöja mig med att understryka vad han sagt.

Vad jag vill framhålla är, att i samband med de övergrepp, som begåtts emot de svenska fiskarena på Västkusten, ha vi också blivit bortjagade från de fiskeplatser, som vi utnyttjat under många år. Man måste verkligen ställa den frågan: är det förenligt med vårt lands suveränitet, att de fiskeplatser, som de svenska fiskarena använt under årtal, inte längre skola kunna utnyttjas av dem, utan att i stället de, som drivit oss därifrån, skola utnyttja dem? I mycket få fall ha tyskarna tidigare fiskat där, utan det har i regel endast varit danskar och norrmän, som fiskat där samtidigt med svenskarna, varvid dessa dock inte bedrivit något bottenfiske.

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

För oss fiskare äro naturligtvis fiskeplatserna detsamma som fälten för jordbrukarna; det är där som vi få våra skördar och vår utkomst. Men nu äro vi, som sagt, bortjagade från de mest givande fiskeplatserna. Vi äro i stället hänvisade till de mindre givande fiskeplatserna, vilket betyder att våra kostnader för fiskets bedrivande ökats betydligt.

När jag kommer in på frågan om dessa kostnader, är det också en annan sak, som jag inte kan underlåta att här beröra. Vi äro ju när det gäller drivmedlen i regel hänvisade till en krisprodukt, nämligen tjära. I juni månad i år hade vi en överläggning med livsmedelskommissionen och bränslekommissionen om fiskpriserna, varvid vi gingo med på en sänkning av dessa, då bränslekommissionen ställde i utsikt en sänkning av drivmedelspriset. Nu ha vi emellertid märkt, att den sänkning av drivmedelspriset, som därefter skedde, inte varit till någon nytta för oss, då tjärens bränslevärde samtidigt också sänkts. Jag måste säga, att vi på Västkusten anse detta vara ett mycket fult — jag ber om ursäkt för att jag begagnar ett så starkt uttryck — tillvägagångssätt.

Nu vet jag ju inte, om bränslekommissionen har fastställt någon viss viskositet eller bränslevärde för tjäran, men det är klart, att när det sker en pris-sänkning på tjäran, baserad på motsvarande sänkning av fiskpriserna, skall också den vara, som vi fiskare köpa, ha samma värde som den hade tidigare.

Jag skall inte längre upptaga kammarens tid, men jag har, som sagt, inte kunnat underlåta att framhålla, att vi fiskare böra få rätt att begagna våra gamla fiskeplatser, och att vi böra kunna kräva, att de överenskommelser, som träffas med kommissionerna, hållas i det långa loppet.

Herr statsrådet **Domö**: Herr talman! I anledning av vad den föregående talaren anförde om kvaliteten på tjära vill jag säga, att varken från livsmedelskommissionens eller bränslekommissionens sida har prisregleringen på fisk satts i något samband med kvaliteten på tjära. Det har hela tiden varit kommissionernas avsikt, att den tjära som levererades skulle vara så bra som möjligt, och det påstående, som den föregående talaren gjorde, nämligen att man skulle söka uppväga prissänkningen genom att sänka kvaliteten, är alldeles oberättigat.

Det är självfallet ibland svårt att kunna kontrollera kvaliteten på tjäran, och hittills har det kanske också framför allt ansetts viktigt att få fram så mycket tjära som möjligt, som vore användbar för motordrift. Tidigare gällde i varje fall de anmärkningar, som framställdes, att man inte fick tillräcklig mängd tjära. Ansträngningarna ha därför inriktats på att öka tjärproduktionen, och man har också lyckats därvidlag, ty såvitt jag vet få fiskarena nu den kvantitet, som de ville ha. I fråga om kvaliteten hos tjäran ha emellertid inga sådana anmärkningar framförts från fiskarens sida till bränslekommissionen, som den ärade talaren gjorde sig till tolk för, förrän vid ett möte, som hölls för något mer än vecka sedan. Dessförinnan hade jag själv vid ett personligt sammanträffande med en representant för västkustborna, som är mycket intresserad av tjärtillverkningen, erfarit, att det funnes vissa anmärkningar mot en del av de levererade kvantiteterna. Jag lät därför genast efter min återkomst till Stockholm göra en förfrågan hos bränslekommissionen, hur det förhöll sig med saken. Från kommissionens sida svarades, att man inte fått några direkta klagomål, men att man givetvis försökte följa tillverkningen av tjära i syfte att hålla kvaliteten uppe. Man skulle emellertid nu närmare kontrollera även de sist framställda, utökade kvantiteterna. Denna undersökning har, efter vad jag erfarit, givit till resultat, att den allra största delen av tjäran är av samma fullgoda beskaffenhet som tidigare, men att beträffande en leverans bränslevärdet var något lägre än kommissionen ansåg att det

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

borde vara. Denna kvantitet beräknades omfatta ungefär en fjärdedel av den kvantitet, som levereras per månad. Det gäller således här endast en mindre del, men bränslekommissionen kommer dock givetvis att på allt sätt söka sörja för att all den tjära, som i fortsättningen levereras, blir av fullgod beskaffenhet.

Viskositeten eller trögflutenheten, som den ärade talaren berörde, har givetvis en viss betydelse för tjärens kvalitet, men den sammanhänger dock inte med själva bränslevärdet. Även därvidlag har man satt i gång med en undersökning för att rätta till de missförhållanden, som eventuellt kunna föreligga.

Herr **Johansson** i Öckerö erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Jag ber att få tacka statsrådet Domö för det tillrättaliggande som han gjort. Men av vad han sade framgick, att det var riktigt vad jag konstaterat, nämligen att vi fiskare blivit lurade, när det gäller den prissänkning på tjära, som skulle företagas i samband med att vi gingo med på en sänkning av fiskpriserna, låt vara att detta endast skett beträffande 25 procent av den levererade kvantiteten, men det räcker dock.

Härpå anförde:

Herr statsrådet **Domö**: Herr talman! Jag ber än en gång att få understryka, att prissättningen på fisk och tjära inte står i det direkta samband, som den föregående talaren vill göra gällande. Som det nu är ordnat få fabrikanterna ett visst pris för tjäran, och det är staten, som genom en clearing bestämmer ett visst över- eller underpris i förhållande därtill. Det bör ligga i fabrikanternas intresse att leverera god tjära, men om mindre ansvarskännande fabrikanter blanda in s. k. B-tjära i den fullgoda motortjäran, få de leverera ökad kvantitet. Då priset ej är satt i direkt förhållande till bränslevärdet — en sådan prisdifferentiering är svår att anordna — kunna de möjligen därigenom göra sig oberättigad vinst. Skärpt kontroll över tjärleveranserna är i anledning av vad förut nämnts igångsatt. Och, jag upprepar, från statens sida har inte förelegat någon som helst avsikt att med den ena handen ta igen vad man givit med den andra.

Prissänkningen på fisk skedde ju för rätt länge sedan — det var i somras. Varför har man då inte redan tidigare direkt till vederbörande myndigheter framställt de anmärkningar, som herr Johansson i Öckerö här framfört? Det är kanske så, att man vill göra gällande, att man har förlorat så mycket genom att få sämre tjära att prissänkningen å tjäran uppvägdes därav och att sänkning av fiskpriserna inte skulle vara motiverad genom det lägre priset på drivmedel. Men det var inte meningen att så skulle bli fallet, och det har inte heller varit på det sättet.

Herr **Fröderberg**: Herr talman! Krigets hårda ansikte har när det gäller den del, som vändes mot oss, under den sista tiden blivit något mildare, men förhållandena äro dock sådana, att det när som helst åter kan stramas åt. Det må därför tillåtas mig att med några ord beröra vår militära beredskap för att se, om den inte på vissa punkter eventuellt skulle kunna göras litet bättre utan att landet därför skulle behöva vidkännas några större kostnader.

Sedan riksdagen sist var samlad har genom informationsstyrelsens försorg utgivits en liten skrift, som vi nog alla känna till. Man skulle kunna kalla den för svenska folkets katekes under krigstider. I denna skrift toges upp till diskussion den möjligheten, att vid ett blixtanfall mot vårt land vissa fältdepåer ockuperas av fienden, innan de mobiliserade trupperna hunnit utnyttja dessa depåer. Många av våra fältdepåer, framför allt när det gäller

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

tygmaterielen, ligga ju nära kusterna, och man får därför givetvis lov att räkna med en sådan möjlighet. Det har då i informationsstyrelsens skrift såsom ett första alternativ förordats, att de som inte hinna fram till sina depåer och bli utrustade där skola ansluta sig till närmaste hemvärnsavdelning. Denna tanke är alldeles riktig, men man frågar sig, om våra hemvärnsavdelningar verkligen ha möjlighet att utrusta någon större mängd av dem, som skulle söka sig dit. Tidigare har det varit rätt knappt med både vapen och ammunition inom hemvärnsavdelningarna, och även om det under sista tiden skett vissa förbättringar härvidlag, tror jag dock inte att dessa förbättringar äro så stora.

Såsom ett andra alternativ förordas i skriften, att om anslutning till hemvärdnet inte kan ske, skola de mobiliserade sluta sig samman i vissa andra stridsgrupper. Man förordar således partisankriget, och det är naturligtvis en utväg som kan och måste tillgripas. Det säges därvid också någonting om att det borde finnas vissa enhetliga märken för dem, som strida på detta sätt, så att de kunde räkna på att bli behandlade såsom reguljära soldater. Vidare heter det, att man numera måste räkna med att en fiende, oberoende av krigets lagar, tillgriper hänsynslösa åtgärder mot stridande civila. Ja, vi måste nog ganska säkert räkna med att den, som inte bär ett av staten godkänt märke, helt enkelt kommer att betraktas som en franc-tireur och utan vidare ställas mot väggen och skjutas. Jag anser därför, att även om inte hemvärdnet har vapen att ge alla dem, som söka sig dit, måste där åtminstone finnas tillräckligt med armbindlar med hemvärdnets märke, vilka kunde delas ut till dem som vilja sammansluta sig till stridande partisangrupper. Detta skulle inte behöva draga några större kostnader, men det skulle dock betyda en viss garanti för att dessa grupper skulle bli betraktade såsom reguljära trupper.

Det är givet, att vid ett blixtanfall är det inte endast värnpliktiga och sådana, som inte hinna fram till sina fältdepåer, om dessa ligga illa till, utan detta kommer att bli fallet även med en hel del officerare och underofficerare i reserven, som vid tillfället i fråga inte äro inkallade till tjänstgöring. Dessa officerare och underofficerare behövas emellertid givetvis såsom ledare för de fria stridande grupperna. Men då uppställer sig frågan: ha de vapen för att kunna framträda på detta sätt? Nej, det ha de inte. Det är egendomligt, att alla de tusentals officerare och underofficerare i reserven, som äro hempermitterade eller hemförlovade, inte skola få ha sina vapen hemma, när alla, som tillhöra hemvärdnet, ha både vapen och ammunition hemma.

När man 1941 såg, att de tyska permittenterna, officerare och underofficerare, fingo fara genom landet beväpnade, tyckte jag, att våra officerare och underofficerare som lågo hemma skulle kunna tillerkännas samma förmån. Jag skrev på sommaren 1941 till chefen för försvarsdepartementet och begärde, att åtgärder skulle vidtagas för att officerare och underofficerare i reserven medgäves rätt att vid hempermittering medföra vapen jämte erforderlig ammunition. Detta förslag behandlades av arméförvaltningen den 2 juli och av ställföreträdaren för chefen för försvarsstaben den 12 juli och blev avstyrkt. Det behandlades av Kungl. Maj:t den 15 augusti 1941, och i Kungl. Maj:ts skrivelse heter det: »Kungl. Maj:t finner ansökningen icke föranleda någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Vilket jag, på nädigste befallning, får härigenom meddela.» Det förhåller sig alltså fortfarande på samma sätt, och alla dessa tusen, som äro hemma men som kanske skola behöva hastigt rycka in, de ha uniformer men icke vapen och ammunition. Jag tror, att det skulle betyda en väsentlig förstärkning av den vilande beredskapen, om det skulle kunna ordnas så som jag i detta fall har föreslagit.

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

Sedan vill jag säga några ord i dagens stora stridsfråga. Man får ju uttrycka sin tacksamhet för att det äntligen avgivits ett klart och uttömmande svar i saken. Av svaret har klart framgått, att både när det gäller kurirflygplan och stridsplan har Tyskland haft förmånen att betraktas som mest gynnad nation. Det är bara att beklaga, att svaret inte har kommit tidigare. Jag tänker därvidlag inte så mycket på riksdagen utan på det militära befäl av lägre grader som under denna långa tid av pressen och allmänheten utpekats såsom felande. Nu ha de ju blivit i hög grad rehabiliterade.

I samband härmed kan jag inte underlåta att peka på den hemlighetsfullhet som alltid råder, när det gäller militära order. Den går ju ibland så långt, att det nästan blir löjligt. Jag tänker på denna order om kurirflygplanens behandling, duplicerad och spridd ända ned till gruppcheferna inom hemvärnet. Det betyder, att många tusen pojkar i 16- och 17-årsåldern har denna order i sin hand. Men den får ändå icke betraktas som offentlig. Hade detta fått ske, hade mycken diskussion och mycket prat kunnat undvikas.

Herr Hagberg berörde här något desertörerna från den finska armén. Det gick för en tid sedan igenom tidningspressen en notis om vissa förhållanden vid vår norska gräns, bland annat vid Storlien. Man påpekade där den noggranna visitation som måste företagas av järnvägsvagnar och fordon som kommo från Norge, och man berättade, hurusom desertörerna gömde sig bland godset och t. o. m. liksom amerikanska globtrotters lågo under vagnarna. Man letade då fram dem och skickade dem omedelbart tillbaka. Kan det inte tänkas, att många av dessa desertörer från Norge, tjecker, ungrare, österrikare, voro sådana som tvingats att strida på Tysklands sida och som måste betraktas som politiska flyktingar? Det skulle vara intressant att veta, om någon verklig undersökning företagits i detta fall, innan man skickade dem tillbaka. Det har om denna sak stått i tidningspressen, att det inte finns några internationella bestämmelser som göra, att Sverige är skyldigt att skicka dem tillbaka. Sverige har alltså frihet att skicka dem tillbaka eller låta dem stanna inom våra gränser. Jag tycker, att den humanitet, som från vårt lands sida eljest alltid har visats, skulle ha kunnat få taga sig ett sådant uttryck, att ifrågavarande desertörer fått stanna här i landet. Jag har velat draga fram även detta förhållande för att få det antecknat till protokollet.

Chefen för försvarsdepartementet, herr statsrådet **Sköld**: Herr talman! I fråga om de anföranden som hållits här i dag med anledning av mitt yttrande på förmiddagen har jag icke funnit anledning till något genmäle utöver det statsministern här tidigare framfört. Det har ju mestadels varit påståenden och meningar som man givit uttryck åt. Man har en annan mening än jag, och diskussionen härom kunna vi ju fortsätta till världens ända, utan att den når något slut. Jag säger detta särskilt till herr Svensson i Ljungskile, som ju uppehöll sig en mycket lång stund vid de demokratiska metoderna. Det finns emellertid en sak, som här förekommit och som givit mig anledning att komma med en replik.

Det har sagts här, att den kompanichef som i våras tjänstgjorde vid Lekvattnet skulle, som herr von Friesen uttryckte saken, blivit föremål för en orättvis behandling på grund av mina åtgöranden. Herr von Friesen sade ungefär så här: det duger inte, att man stillatigande finner sig i, att personer i underordnad ställning inom krigsmakten få löpa gatlopp i pressen, när högsta ledningen är medveten om deras oskuld. Herr Svensson i Ljungskile yttrade någonting om att jag tillätit, att månad efter månad en felaktig uppfattning om dessa befälspersoners ansvar fått befästa sig hos allmänheten. Jag kan inte

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

finna annat, än att varken herr von Friesen eller herr Svensson i Ljungskile brytt sig ett dugg om de fakta som av mig framhållits. Det är ju dock så — det står att läsa i riksdagens protokoll — att jag i mitt interpellationsvar den 24 mars uttryckligen förklarade, att enligt min uppfattning anledning till klander icke förelåg mot kompanichefen. Jag förklarade vidare, att någon väsentlig erinran inte kunde göras mot plutonchefen. Jag har alltså klart och tydligt sagt ifrån att jag icke ville lägga något ansvar på dessa befälspersoner. Denna uppfattning bestyrktes i krigsrättens utslag. Den står alltså fast.

I interpellationssvaret klargjorde jag ytterligare en sak, nämligen att detta befäl icke hade fått del av ordena, varken dem som gällde tidigare eller dem som senare kommo att tillämpas. De hade inga order. Följaktligen kunde icke deras ansvar bli beroende på om den ena eller andra ordern gällde. Att en ny order kom, var fullkomligt ligkiltigt ur denna synpunkt, eftersom dessa befälspersoner varken fått den ena eller den andra ordern. Följaktligen kan den olycka som då hände mig icke på något sätt ha berört dessa befälspersoners ansvarsställning. De äro friade och komma att förbli friade. Jag kan därför inte annat än säga, att nog har jag väl gjort vad jag kunnat för att icke oskyldiga skola få lida. Jag måste ju säga, att om pressen och allmänheten fortsatt att rikta anklagelser mot dem, så kan det inte bero på bristande kunskap om det verkliga förhållandet, utan det måste vara i trots av detta. Jag vet mycket väl, att när det gäller en dom, som uttalats av pressen och allmänheten, är det oerhört svårt att få rätt. Det är ju möjligt, herr von Friesen, att man kan till vissa tidningsorgan och till en del av allmänheten rikta den anklagelsen, att det här skapats någonting som liknar en Dreyfusaffär, men från de statliga myndigheternas sida har här ingenting gjorts som kunnat vålla, att någon orättvisa vederfarits de människor det här är fråga om, liksom ej heller något underlätits för att hindra detta. Jag finner det vara angeläget att understryka detta.

Herr **Svensson** i Ljungskile erhöll på begäran ordet för kort genmäle och yttrade: Herr talman! Herr statsrådet och chefen för försvarsdepartementet säger, att de demokratiska metoderna kan man diskutera hur länge som helst, och att frågan står öppen. Jag tycker ju, att det förhållandet, att en ofullständig eller oriktig uppgift har lämnats i departementet och sedan inte rättats till på ett halvt år, dock är en sak som från demokratisk synpunkt inte behöver diskuteras. Vidare tror jag, att man kan säga, att militärbefälet i olika grader och de militära instanserna på olika håll skulle ha stått sig bättre inför den allmänna opinionens omdöme, om en sådan rättelse hade kommit, så fort försvarsministern fått kännedom om det rätta förhållandet.

Vidare anförde:

Herr **Hedlund** i Rådomb: Herr talman! I den allmänna debatt som här förs, där utrikespolitiken visserligen varit huvudämnet men likväl även åtskilliga inrikespolitiska frågor dragits fram, må det vara på sin plats att vidröra några problem i fråga om skogsbruket.

Situationen på bränslemarknaden är ju som bekant tämligen gynnsam. Fjolårets blida vinter medgav vissa besparingar av bränslet. Myndigheternas i stort sett kloka och psykologiskt väl avvägda beslut ha skapat förutsättningar för att man i huvudsak kunnat få fram de kvantiteter ved som man önskat. Det är väl i detta sammanhang inte förmätet att erinra om skogsägarnas beredvillighet och skogsägarföreningarnas medverkan vid avverkningsprogram-

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)
mets utförande. Inför den i sinom tid ofrånkomliga avvecklingen av vedavverkningarna i nuvarande omfattning uppställer sig emellertid frågan om vem som skall få bära de förluster, som uppkomma genom att all den ved som avverkats inte behöver förbrukas, medan krisen varar. Skall det bli skogsägarnas sak att bära den förlusten eller skall staten ta den?

Skogsägarna äro ingalunda skyddade från förluster om betalningen utgår med garantipris. Det är normalpriset som överensstämmer med marknadspriset. Det är detta pris som ligger till grund i skogsägarnas kalkyler om bärigheten av avverkningsföretag, det är det priset som man räknar med att kunna få ut, när man igångsätter sin avverkning. Det är också möjligt att få ut dessa normalpris, försåvitt skogsägarna träffa försäljningsavtal, innan staten stoppar upp sin inköpsverksamhet. Under sådana förhållanden kan man tycka, att skogsägarna böra se till, att de träffa sådana avtal i tid och på sådant sätt undgå förluster vid det blivande priset. Fullt så enkelt ligger saken icke till. Ett flertal, särskilt av de små skogsägarna, hyser betänkligheter mot att träffa försäljningsavtal beträffande veden, innan den avverkats. Möjligheten att få arbetskraft är för osäker. Tidigare framhölls det ju, att om det var möjligt för skogsägarna att behålla sin ved och ligga och vänta på eventuella högre priser, så skulle framforslandet och avsättningen av veden därigenom betydligt fördröjas. Den synpunkten var naturligtvis riktig på den tid, då vi hade en fortgående prisstegring. Nu, sedan prisläget blivit mera stabilt, har ju detta motiv för skogsägarna att dröja med sin försäljning bortfallit. Några andra ändamålsenlighetskäl för att betala den ved, som är huggen på grund av statsmakternas ålägganden och framkörd till leveransplatsen inom föreskriven tid, med ett lägre pris än normalpriset kan jag för min del icke finna. Under sådana förhållanden bör det vara statsmakternas moraliska plikt att se till, att all denna ved betalas till normalpris.

Beträffande produktionen av träkol ligga förhållandena något annorlunda till. Någon produktionsplikt i fråga om detta varuslag föreligger ju inte alls. Jag skall därför nöja mig med att påtala en åtgärd ifrån statens sida, som synes förhindra avsättningen av träkol.

Man har ifrån Västerbotten berättat, att det träffats försäljningsavtal om träkol med vissa köpare i mellersta Sverige, men att man från statens järnvägars sida — huruvida på järnvägens eget initiativ eller på tillskyndan av de myndigheter som ha ansvaret för träkolsförbrukningen, vet jag icke — vägrat frakta dessa kol, med påföljd att köparna åberopande force majeure begärt att få häva köpekontrakten i fråga om träkolen. Det förefaller, som om kolproducenterna skulle få behålla sina kol, ty kolmarknaden lär för dagen vara tämligen mättad.

Det helt nyligen fastställda priset på sågtimmer har åtminstone av de norrlandska skogsägarna mottagits med minst sagt blandade känslor. Det är inte på det sättet, att man har anspråk på att det icke skall bli normalpris på sågtimmer. Är det så, att myndigheterna finna, att det bör vara normalpris på sågtimmer, så ha skogsägarna den uppfattningen, att det få de finna sig i. Vad man reagerat emot är prisnivån eller, rättare sagt, förhållandet mellan priserna på rundvirke och priserna på de sågade varorna. En av skogsägarorganisationerna anlitad opartisk sakkunnig har ådagalagt, att det är en betydande disproportion mellan dessa priser. Den är så stor, att priset på sågtimret borde vara 20 à 25 procent högre än det satta normalpriset.

Jag tillåter mig slutligen att nämna något om situationen inom norra delerna av landet beträffande bränsleavverkningens omfattning samt angående arbetsmarknaden för skogsbruket i dessa trakter. Vissa större skogsägare synas ha

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

upphört med sina vedavverkningar, vilket skälet nu må vara. I en trakt har enligt uppgifter som jag inhämtat från vederbörande länsarbetsnämnd, arbetsstyrkan gått ned från att i fjol ha varit cirka 4,000 man till att för närvarande vara 1,000. Länsarbetsnämnden i ifrågavarande län befarar arbetslöshet och har till och med nyligen haft en konferens för den sakens skull. Det är möjligt, att det är en enstaka företeelse, men det är dock en företeelse som kunnat konstateras. Samtidigt varslas det om att värnpliktiga av årsklass 1944 eventuellt skola komma att kallas in för skogsarbete. Det ligger uppenbarligen i statens intresse, att vedförråden vid bränslekrisisens slut skola vara så små som möjligt, men det är också ett statens intresse, att vi skola ha bränsle i så stor omfattning som är görligt, medan krisen varar. Mellan dessa två intressen måste naturligtvis en viss skälig avvägning företagas. Vilken vedkvantitet som kan komma att behövas hädanefter är naturligtvis omöjligt att avgöra. Det beror till stor del på krisens varaktighet, och därom kan man icke göra annat än mer eller mindre välgrundade antaganden. Däremot kan man enligt min mening göra det påståendet, att det är bättre, om vi vid bränslekrisisens slut råka få ett överskott av ved, än om det, medan krisen pågår, kommer att saknas ved. Enligt min uppfattning borde det icke heller vara några delade meningar om att vi skola göra vad som göras kan för att utnyttja all tillgänglig, kunnig arbetskraft i vedproduktionen, även om vi skulle få ett vedöverskott vid krisens slut, hellre än att taga risken av att behöva kalla in dessa ovana 44-or och bli nödsakade att bränna den dyra ved, som de hugga.

Herr **Hagberg** i Luleå: Herr talman! Jag begärde ordet närmast med anledning av herr Vougts replik. I denna replik tog herr Vougt upp en annan del av sitt anförande än den som jag närmast apostroferat. Det var följande ord, som jag fann anmärkningsvärda i hans anförande, nämligen att när avgörandet nalkas för Finland, måste våra soldater vara beredda på att offra det dyrbaraste. Jag har underställt det herr Vougt själv, och han har medgivit, att orden föllo ungefär på det sättet. Jag citerade honom ju icke första gången, utan jag närmast refererade tankegången. Han ville emellertid i sin replik klargöra, att detta uttalande icke får tolkas så, att den svenska socialdemokratien skulle umgås med tankar på en intervention i Finland. Jag vill bara uttrycka min stora tillfredsställelse med att detta tillrättaläggande har kommit till stånd. Även om det icke var herr Vougts avsikt att uttrycka sig dunkelt, så måste en formulering, som kan fattas på nyss antytt sätt och som sedan kan »valsa ut», vara ägnad att skapa betydande missförstånd, vilket kan skada vårt land, eftersom han talar i namn av landets största parti.

Herr Fröderberg påpekade, att det icke finns några internationella bestämmelser om desertörers behandling. Nej, formellt sett finns det icke några helt klara sådana bestämmelser, men i Haagkonventionen stadgas uttryckligen, att främmande krigsfolk, som kommer in på ett neutralt lands område, skall avväpnas och interneras. Att tillse att så sker är för det neutrala landet en skyldighet, som åligger detsamma gentemot de krigförande länderna. Man kan ju mycket väl tänka sig, att från ett krigförande land skickas hit ett antal soldater för att utöva femte kolonnverksamhet. Med den praxis, som för närvarande tillämpas i vårt land, bli de automatiskt utlämnade till sitt hemland. Med nuvarande system ha femtekolonnare en viss möjlighet att skaffa sig de uppgifter, som de skickats att hämta, och utföra det arbete, de skickats att utföra och sedan bli återsända. Det krigförande landet har full garanti för att få sina utsända femtekolonnare tillbaka, eftersom Sverige är så hyggligt, att det återsänder dem.

Det är den ena sidan av saken. Å andra sidan händer det, att soldater, som

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)
icke längre vilja kämpa för det mål, för vilket deras land gått i krig, söka sig en asyl i Sverige. Härvidlag finner jag det vara fullständigt självklart, och det står också i överensstämmelse med Haagkonventionen och med allmänna humanitära grundsatser, att sådana flyktingar skola erhålla asyl. De äro att betrakta som politiska flyktingar: de ha tagit sin tillflykt till vårt land därför att de icke gilla sitt eget lands politik.

Herr **Vougt**, som nu erhöll ordet för kort genmäle, yttrade: Herr talman! Det är uppriktigt sagt ganska pinsamt för mig att ånyo nödgas begära ordet för att försöka upplysa herr Hagberg i Luleå om vad jag sagt. Det var således slutet av mitt anförande, som han misstolkade. Jag nämnde där, att kriget lider mot sitt slut, och jag framhöll, att man i detta skede av kriget finge vara beredd på överraskningar och plötsliga politiska vindkast. Två av Sveriges grannländer marteras av främmande förtryckare, medan vårt tredje grannland ännu icke fått sitt öde avgjort. I ett sådant läge måste man räkna med, att de svenska soldaterna kunna komma att kallas ut. Jag kan icke förstå, hur herr Hagberg i Luleå kunde tolka mitt anförande så, att jag skulle förordat en intervention från Sveriges sida. Jag föreslår, att herr Hagberg i Luleå läser igenom vad jag sagt.

Härefter anförde:

Herr **Thorell**: Herr talman! Till det anförande, herr Hedlund i Rådombesittning höll, skall jag be att få foga några synpunkter. Jag är i huvudsak överens med honom, och detta särskilt när han framhöll, att det vore en moralisk skyldighet för staten att till gällande normalpris lösa in den ved, som skogsägarna ålagts att hugga. Det är alldeles klart, att det måste vara något, som ligger bakom, då skogsägarföreningarna nu skicka ut sina kontrakt med den bestämmelsen, att den ved, som inköpes enligt detta kontrakt, skall vara huggen före den 1 januari 1944. För att skydda sig mot den förlust, de skulle komma att lida, om de icke finge veden såld till normalpriser, ha många skogsägare tecknat under sådana kontrakt. Men såvitt jag kan se finns det, åtminstone i våra trakter, ingen möjlighet, att vi till den 1 januari kunna hinna hugga den kvantitet, som staten ålagt oss att hugga under innevarande bränslesäsong. Följaktligen komma vi att den 1 januari ha en hel del ved kvar att hugga. Någon garanti för att få denna ved såld till normalpris kunna vi emellertid icke få. Jag tycker icke, att staten härvidlag handlat riktigt. Å ena sidan har staten tvingat oss att hugga, å andra sidan iakttagit en viss försiktighet eller visat prov på en viss knipslughet, då det gällt att skydda sig och att på skogsägarna överflytta en befarad förlust. Jag håller som sagt före, att rättigheten att få veden inköpt till gällande normalpris borde utsträckas till all ved, som under hösten och vintern hugges av skogsägarna enligt statens åläggande.

Sedan bara några ord om det normalpris, som nu satts på timmer. Jag ifrågasätter, om det var alldeles nödvändigt att sätta detta normalpris nu. Vi ha för närvarande fallande pris på trävaror. Det är nätt och jämnt att köparna vilja betala de normalpriser, som gälla för det sågade virket. Följaktligen komma naturligtvis sågverksägarna att nödgas taga hänsyn till de priser, som det överhuvud taget kan vara möjligt att få för den sågade varan. Men det kanske icke är detta som jag skall vända mig mot så mycket nu. Svårigheterna bli värst, när det gäller att klara rotköpen. Jag har talat med priskontrollnämndens ordförande, som är närvarande i kammaren, vilken meddelat att det skall utfärdas bestämmelser nu, icke i meddelandet från pris-

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)

kontrollnämnden, ty där står ingenting om rotpriserna, men i villkoren för köp, som vi skola få från bränslekommissionen. Enligt dessa bestämmelser skola köparna förbinda sig att icke betala högre rotpriser än vad som kommer att svara mot kostnaden, när det gäller färdighugget och framkört timmer. Jag är rädd för, att detta kommer att vålla svårigheter, och att många frivilliga eller ofrivilliga överträdelser komma att ske av de bestämmelser, som det är meningen att utfärda. Det är för övrigt icke så lätt, alldeles särskilt om timret skall klassificeras, att räkna ut vid en fristående, enstaka post, hur mycket som faller ut vid huggningen. Det skall vara en mycket tränad man som skall kunna klara detta. Sådana personer ha vi icke stor tillgång på.

Jag skulle vilja vädja till priskontrollnämnden att mera uppträda med hjälpande hand gentemot de köpare av rotposter, som icke äro fullt på det klara med hur detta skall gå till, än att söka hålla dem alltför hårt. Ty de komma kanske på grund av misstag att icke helt kunna följa de bestämmelser, som enligt vad vi redan hört skola tillämpas.

Jag hoppas, att det icke blir för mycket besvikelser genom den åtgärd som här påtalats.

Herr von Friesen: Herr talman! Det är ej min avsikt att lämna något svar till vad statsrådet Sköld yttrade i sin replik till mig. Anledningen är att jag icke anser, att denna form av munhuggande i slutet av en debatt tjänar något högre syfte. Jag skall därför icke alls ingå i något svaromål.

Jag ber emellertid ännu en gång att få uttala den förhoppningen, att det skall bli möjligt, helst snart, för riksdagen att inför ett annat forum än detta stora rum ytterligare debattera hela historien, och att riksdagen alltså på det sättet får tillfälle att i lugn och ro taga ställning till hela denna fråga, som i så hög grad tycks ha upprört sinnen.

Jag slutar med att endast uttala den förhoppningen, att den debatt, som har varit här, skall ha bidragit till att lätta det tryck, som otvivelaktigt har funnits.

Herr Hansson i Skediga: Herr talman! Jag hade icke tänkt begära ordet i dag, men jag nödgas göra det med anledning av propositionen nr 346, där lagrådet säger, att universitet, akademier, högsolor, vetenskapliga samfund och ägare av jord av publik natur böra stå utanför lagen. Vi ha hemma i min hemtrakt ofantligt mycket akademigårdar. Det skulle säkert vara en mycket stor besvikelse, om icke dessa inbegreps i det nya arrendelagförslaget. Det har hälsats med mycket stor tillfredsställelse, att statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet har framlagt detta ärende.

Jag är icke säker i fråga om antalet akademigårdar, men jag tror att det är ett 400-tal, delvis i Västmanland och delvis i Uppland. Bryter man ut dessa gårdar, skulle arrendatorerna känna sig kolossalt besvikna över att de skulle ställas utanför den förbättring i arrendeavtalen, som avses med denna lag.

Jag lyssnade på herr Svensson i Ljungskile, när han var inne på producentbidraget och beklagade sig över, att det icke gav så mycket till småbrukarna som man kanske väntat. Jag vill svara herr Svensson, att han får vara mycket tacksam, att icke riksdagen upptog den tanke, som han hade i sin motion, att man skulle sänka värdet å mjölkfettet och att man på så sätt skulle kunna inbespara från jordbruket 900,000 kronor, som han sade. Då skulle läget ha blivit ändå sämre.

I denna fråga hade jag en motion i fjol, däri jag ansåg, att man borde bibehålla det hittillsvarande systemet men höja producentbidraget 1—2 öre. Då

Remiss av Kungl. Maj:ts proposition nr 344. (Forts.)
 skulle man ha hjälpt åtminstone småbrukarna. Med det förslag, som antogs av riksdagen förra gången, blir det ingen hjälp. Det finnes ofantligt många småbrukare, som icke få någonting, därför att de ha denna lilla mjölmängd för mycket; då få de ingenting. Tidigare hade de fått någon smula.

Jag hoppas, att när riksdagen nästkommande år kommer att diskutera mjölkfrågan på nytt, man får ett enkelt system som ger någonting. Jag är fullt ense med herr Svensson, att det nuvarande icke är tillfredsställande.

Jag har bara velat säga detta. Jag vill vädja till det särskilda utskott, som skall tillsättas för att behandla den nya arrendelagen, att det icke stöter ut de arrendatorer jag nämnt, utan att alla, som arrendera jord av i lagen angiven storleksordning, också bli behandlade lika. I annat fall skulle en hel del arrendatorer känna sig mycket besvikna.

Överläggningen förklarades härmed avslutad. Propositionen hänvisades, i vad angick jordbruksärenden, till jordbruksutskottet och i övrigt till statsutskottet.

Till utskotten skulle jämväl överlämnas de i anledning av propositionen inom kammaren avgivna yttrandena.

Härefter föredrogos följande Kungl. Maj:ts på kammarens bord liggande propositioner; och hänvisades därvid

till jordbruksutskottet propositionerna:

nr 328, angående ändring i villkoren för vissa tomtupplåtelser;

nr 329, angående överlåtelse av visst område till Fredrika kommun i Västerbottens län;

nr 330, angående befrielse från betalningsskyldighet till kronan på grund av virkesköp; och

nr 331, angående beviljande av bidrag ur domänfonden till föreningen för växtförädling av skogsträd; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 332, angående statsbidrag till social hemhjälpsverksamhet;

nr 333, angående inrättande av statens geotekniska institut m. m.;

nr 334, angående förvärv för statens järnvägars räkning av aktierna i svenska rederiaktiebolaget Öresund m. m.;

nr 335, angående godkännande av avtal i fråga om vissa markbyten mellan statens järnvägar och Borås stad m. m.;

nr 336, angående överlåtelse till Stockholms stad av visst område å Ladugårdsgärdet;

nr 337, angående försäljning av en postverket tillhörig fastighet i Stockholm;

nr 338, angående försäljning av ett statens järnvägar tillhörigt markområde i Morastrands köping;

nr 339, angående statsbidrag till daghem och lekskolor m. m.;

nr 340, angående godkännande av utvidgad byggnadsplan för svenska träforskningsinstitutet;

nr 341, angående statsverkets övertagande av staden Strömstads förpliktelser beträffande innehavare av befattningar, vilka vid upphörande av rådhusrätten i samma stad komma att indragas;

nr 342, angående bidrag till utlandssvenskarnas förening; och

nr 343, angående reglering av räntan å lån från statens utlåningsfonder.

Vid härpå skedd föredragning av Kungl. Maj:ts proposition, nr 345, med förslag till förordning om ändring i vissa delar av taxeringsförordningen den

28 september 1928 (nr 379), m. m. hänvisades propositionen, i vad angick godkännande av det av Kungl. Maj:t framlagda förslaget till förstärkning av personalen vid länsstyrelserna och överståthållarämbetet, till statsutskottet, i vad angick förslagen till ändringar i kommunallagarna, till konstitutionsutskottet och i övrigt till bevillningsutskottet.

Slutligen föredrogos övriga å bordet vilande propositioner; och hänvisades därvid

till tredje särskilda utskottet propositionen, nr 346, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 14 juni 1907 (nr 36 s. 1) om nyttjanderätt till fast egendom m. m.;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 347, med förslag till lag om polisens ställning under krig; och

nr 348, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 4 § lagen den 1 mars 1940 (nr 119) om skyldighet för ägare av anläggningar och byggnader att anordna skyddsrum m. m.;

till bevillningsutskottet propositionerna:

nr 349, med förslag till förordning om tillfällig nedsättning av skatten för vissa automobiler;

nr 350, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 14 juni 1940 (nr 478) om nöjesskatt; och

nr 351, med förslag till förordning angående ändring i vissa delar av förordningen den 13 december 1940 (nr 1000) om allmän omsättningsskatt, m. m.;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 352, med förslag till lag om ändring i utlänningslagen den 11 juni 1937 (nr 344):

till bankoutskottet propositionen, nr 353, med förslag till vissa ändringar i den till allmänna tjänstepensionsreglementet hörande pensionsåldersförteckningen, m. m.;

till statsutskottet propositionen, nr 354, angående den militära väderleks-tjänstens organisation;

till bevillningsutskottet propositionen, nr 355, angående bemyndigande för Kungl. Maj:t att i vissa fall medgiva skattskyldig rätt att vid taxering till statlig inkomst- och förmögenhetsskatt m. m. åtnjuta avdrag för gåva, avsedd för internationellt hjälparbete;

till statsutskottet propositionerna:

nr 356, angående anslag för befrämjande av frivillig skyddsympning mot difteri; och

nr 358, angående vissa ersättningar åt arbetare vid Salsåkers sågverk m. fl.;

till behandling av lagutskott propositionen, nr 359, med förslag till lag angående ändrad lydelse av 1 § lagen den 16 oktober 1914 (nr 349) om tillsyn å fartyg;

till statsutskottet propositionen, nr 360, med förslag rörande höjning av övertidsersättningen till statstjänstemän;

till behandling av lagutskott propositionerna:

nr 361, med förslag till lag angående ändring i vissa delar av lagen den 21 juni 1940 (nr 540) om krigsskadeersättning;

nr 362, med förslag till lag om ändrad lydelse av 4 § lagen den 20 juni 1918 (nr 460) angående åtgärder mot utbredning av könssjukdomar, m. m.; och

nr 363, angående försäkring av vissa tjänstepliktiga män, födda år 1924, för olycksfall i arbete m. m.; samt

till statsutskottet propositionerna:

nr 364, angående finansstatistikens effektivisering;

nr 365, angående allmän beredskapsstat för budgetåret 1943/44; och

nr 366, angående inrättande av en statens organisationsnämnd, m. m.

§ 3.

Interpellation. Herr talmannen lämnade på begäran ordet till

Herr **Persson** i Falla, som anförde: Herr talman! Under en följd av år har riksdagen haft svårigheter att inom normal eller rimlig tid behandla förekommande ärenden och slutföra sitt arbete. Det har dragit om innan riksdagsarbetet kommit i gång, det har sedermera vissa tider varit tomgång i utskott och kamrar, för att vid riksdagens slutskede bli en oerhörd anhopning av ärenden, varav följt dels att frågorna ej alltid kunnat få den noggranna behandling i utskott och kamrar, som grundlagen föreskriver, och dels att riksdagsarbetets avslutning förskjutits till långt fram på sommaren till betydande olägenhet för riksdagsmän, som ha krävande enskild verksamhet. Dessa svårigheter ha föranlett olika men resultatlösa förslag till riksdagsarbetets mera rationella ordnande, under det att besvärligheterna ökats för varje år.

Helt visst finnes en del svagheter i riksdagsarbetets organisation, som borde och kunde avlägsnas, men de väsentliga orsakerna till nuvarande högst otillfredställande förhållanden höra ej samman med riksdagsarbetets organisation utan bero på tidpunkten för de kungliga propositionernas avlämnande. Enligt 54 § i riksdagsordningen böra propositionerna vid lagtima riksdag avlämnas inom sextio dagar från dess öppnande, och må proposition ej senare avlätas, utan så är att Konungen finner någon under riksdagen inträffad händelse därtill föranleda eller prövar uppskov med framställningen lända riket till men. Denna bestämmelse har dock mer och mer åsidosatts, och är nu föga mer än en död bokstav. Stora travar med propositioner däribland många av de större och viktigare komma på riksdagens bord långt efter propositionstidens utgång. Särskilt har detta varit fallet under de senare riksdagarna och alldeles särskilt den senaste. Av senaste vårsessions propositioner kommo 151 efter den angivna propositionstidens utgång den 13 mars. Ännu så sent som månaderna maj och juni kommo 105 propositioner, därav efter den 15 maj 60 stycken och i juni 16 stycken. När dessa senkomna propositioner hinna till resp. utskott, ha de där att trängas med många tidigare propositioner och motioner, som måste ligga i avbidan på infordrade yttranden eller utredningar. I en del utskott kan utrymmet vara någorlunda tillfredsställande, i andra omöjliggör anhopningen av ärenden en sådan noggrann granskning, som varit en av den svenska riksdagens bästa traditioner. Hur stark ambition än finnes i utskotten att utan försinkning lämna kamrarna sitt arbetsresultat, så måste det draga ut på tiden, innan allt blir klart i utskotten. De sista arbetsdagarna av sessionen störta massor av betänkanden genom utskotten och fram till kamrarna. Kamrarnas ledamöter skola då orientera sig i pappersfloden, sätta sig in i frågorna och taga ståndpunkt till olika divergerande linjer. Att kunna göra detta på en så begränsad tid och under oavlätliga förhandlingar i kamrarna är dock uppenbarligen omöjligt. Under trycket av översvämningen pressas också behandlingen i kamrarna så, att knappast något klagörande av frågorna där kan förekomma. Så som riksdagens arbetsförhållanden nu blivit, är riksdagen i realiteten urständssatt att, på sätt som grundlagen föreskriver, fylla sin funktion i statslivet. Detta tillstånd är oförenligt med en demokratisk ordning och i längden ohållbart. Det synes därför nödvändigt att finna utvägar till en annan och bättre ordning.

Interpellation. (Forts.)

Att kristidens särskilda förhållanden kunna framtvinga regeringspropositioner mycket sent under riksdagens gång är obestriddigt, och till någon del torde väl orsaken till förseningarna ligga häri. Men huvudparten av de propositioner, som lämnats efter den stadgade propositionstidens utgång, ha innefattat framställningar, som kommit oberoende av krisläget. Det vill synas, att här föreligger ett missförhållande, som bör rättas till. Statsverksamhetens växande omfattning måste naturligen mer och mer om också i olika grad belasta de olika departementen. Men en sådan ansvällning måste rimligtvis mötas med förstärkning av arbetskrafterna i kanslierna. Om den nuvarande departementsindelningen gör vissa sektioner för trånga bör en omreglering där kunna ske. Slutligen måste det ligga synnerlig vikt uppå att innehavarna av departements-tjänster, som äro nyckelpositioner i departementsarbetet, icke belastas med andra krävande uppdrag, som måste taga tid och krafter i anspråk till förfång för de centrala arbetsuppgifterna. Att riksdagen i sådan ordning erhåller sitt arbetsmaterial, att den kan på ett ordentligt sätt arbeta och i rimlig tid slutföra sitt arbete, är så angeläget, att det problemet måste lösas organisatoriskt och arbetstekniskt.

Men lösningen därav ligger väsentligen hos regeringen. Riksdagen kan för sin del se till att dess arbete går sin riktiga gång, men förutsättningen härför är, att arbetsmaterialet kommer på dess bord i rätt tid och det är beroende av regeringen. Skall en bättre ordning i nu berörda hänseende kunna ernås, krävas allvarliga bemödanden från departementscheferna och från regeringen i dess helhet.

I anledning av vad jag sålunda anfört ber jag att till hans excellens statsministern få framställa följande frågor:

1. Anser statsministern, att den praxis, som allt mer blivit rådande beträffande tiden för propositionernas avlämnande till riksdagen, innebär sådana olägenheter i olika avseenden, att en bättre ordning är önskvärd och nödvändig?

2. Är statsministern beredd att oförtövat låta undersöka olika möjligheter till ett sådant ordnande av departementsarbetet att regeringens framställningar må komma på riksdagens bord inom den tid, som angives i paragraf 54 i riksdagsordningen?

Denna anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 4.

Herr **Svensson** i Ljungskile erhöll på begäran ordet och yttrade: Herr tal-*Interpellation.* man! Vid årets riksdag väcktes ett flertal motioner från olika partier, i vilka yrkades på att småbrukets möjligheter att bedriva animalisk produktion måtte beaktas. Inom jordbruksutskottet underströkos dessa synpunkter från olika håll, vilket ledde till att utskottet på två ställen i sitt betänkande nr 54 berörde denna sak. Sålunda heter det på sidan 22:

»Vad angår yrkande i motionerna I: 37 och II: 59 samt I: 143 och II: 206 rörande det mindre jordbrukets intressen i fråga om den animaliska livsmedelsproduktionen samt fördelningen av vissa produktionsmedel vill utskottet erinra, att det i nuvarande läge ur folkförsörjningssynpunkt torde vara nödvändigt att i allt väsentligt inrikta produktionen på att största möjliga totala livsmedelsutbyte erhålles. Givetvis bör därvid även, där så kan ske utan egentlig olägenhet för folkförsörjningen, eftersträvas, att småbrukets berättigade intressen att kunna bedriva en lönande animalieproduktion bliva tillgodosedda.»

På sidan 30 heter det om samma sak:

Interpellation. (Forts.)

»I de likalydande motionerna I:298 och II:421 har framförts det önskemålet, att de mindre jordbrukarna i första hand skulle tillgodoses vid fördelningen av oljekraftfoder och andra tillgängliga kraftfodermedel. Som utskottet redan framhållit torde det i nuvarande försörjningsläge vara ofrånkomligt att vid fördelningen av fodermedel i första hand tillämpa den av departementschefen angivna regeln. I den mån det emellertid visar sig möjligt att tillgodose småbrukarnas intressen i förevarande hänseende, finner utskottet naturligt att så sker.»

Riksdagen, som godkänt dessa uttalanden, har alltså som sin mening uttalat, att småbrukets intressen böra beaktas i hela den utsträckning, som ske kan, utan att detta medför egentlig olägenhet för folkförsörjningen.

Det system, som livsmedelskommissionen nu beslutat för fördelningen av oljekraftfoder och kli, innebär emellertid att det mindre jordbruket till största delen helt avstänges från tilldelningen av dessa kraftfodermedel. Detta beroende på att för viss mängd mjölk per ko, som växlar från högst 2,000 till lägst 1,200 kg, gives ingen tilldelning av kraftfoder.

Enligt propositionen nr 246 till årets riksdag beräknades den totala mjölkproduktionen till 2,190 kg per ko under produktionsåret 1941—42. Under den nu valda basperioden ligger den något högre. Då detta är medeltal för hela riket, och då slättbygdernas storbruk med sina stora besättningar och sin jämnare utfodring ligga betydligt över denna medelsiffra följer därav, att det mindre jordbruket måste ha en medelmjölksiffra, som i varje fall ligger under 2,000 kg per ko.

Det av livsmedelskommissionen fastställda redovisningsförfarandet för producerad mängd mjölk leder emellertid till, att hela mjölmängden varken kan eller får redovisas. Följande fakta må i detta sammanhang påpekas:

I hushållet förbrukad mjölk får ej upptagas till mera än 300 kg per familjemedlem. Då det varit ont om andra födoämnen och jordbrukarna och deras barn fått arbeta hårt under kristiden för att överhuvud taget kunna sköta sina gårdar samt vidare mjölkkonsumtionen i princip varit fri, är det underligt, att en lantbrukarfamilj inte skall tillerkännas rätten att förbruka 1 kg mjölk per person och dag. Mjölk måste ofta användas även för tillfällig arbetskraft. Det har även ansetts tillåtet att tillverka ost i begränsad omfattning för familjens behov. Även om det finns många småbrukare, som inte ha råd att använda 300 kg helmjök på person, så borde det dock vara tillåtet att använda mera utan att produktionshämmande restriktioner för den skall sättas in mot småbruket.

Det större jordbruket träffas inte nämnvärt av denna bestämmelse, dels därför att hemmaförbrukningen vid dessa gårdar huvudsakligen har formen av statmjölk, vilken i sin helhet får redovisas även i de fall, då den går upp till mera än 300 kg på person, och dels därför, att hemmaförbrukningen överhuvud taget betyder mindre vid ett större jordbruk.

Förbrukningen till kalvar och smågrisar får ej tagas med i redovisningen. Under torkåren sattes djurstammen ned hårt. Pålägget av kalvar har därför varit stort under den nu använda basperioden. I vissa fall har det varit så svårt att få tillbaka skummjök från mejeriet, att man nödgats giva kalvar och smågrisar mera helmjök än som annars varit nödvändigt.

För de småbrukare, som inte kunna nå fram till mejeriet med sin mjölk utan uppföda gödkalvar, innebär denna bestämmelse att de under alla omständigheter utestängas. Härom skriver en småbrukare från Kalmar län bl. a. följande:

»Vi småbrukare och torpare, som bo inne i skogsbygderna, och inte kan komma till något mejeri med vår mjölk, har som bekant uppfött kalvar och

Interpellation. (Forts.)

i inte ringa mån bidragit till vårt lands köttförsörjning, mötas nu av den upplysningen, att denna mjölk, som kalvarna druckit ur, får ej räknas vid foder-tilldelningen. Hur skall man nu räkna för att komma med? Avslag är det enda man får från myndigheterna.

Samma var förhållandet för en tid sedan, då tillskottsfoder skulle begäras. Ett blankt nej var resultatet för vår strävan även denna gång.

Nu står vi utan något som helst kraftfoder och ser med bekymmer fram-tiden an. Hötillgången är ringa här i Kalmar län. Man är färdig att släppa taget och låta 'avrättningen' av oss skogsbor ha sin gång. Det talas så myc-ket i dessa tider om likställighet och att ingen samhällsgrupp skall förskjutas, men hur gör våra svenska myndigheter anno 1943?

Det hade väl varit rimligt att nämnda tilldelning skett efter mjölktil-lgången, oavsett den varit stor eller liten, då har rättvisa varit rådande, och ingen bli-vit förbisedd. En del år är ju mjölktil-lgången som bekant mindre på grund av kalvställningen, och ibland får man ej korna dräktiga i lämplig tid. Allt detta gör att den tillämpade metoden är fel och har ingen som helst motivering eller kan av vederbörande försvaras.»

Avslutningsvis heter det i brevet, att »missnöjet växer sig allt starkare, och en upplösning på detta område gör sig allt mera kännbar. Det större jordbru-cket gynnas på de smås bekostnad».

Enligt livsmedelskommissionens nu fastställda regler torde det även för mejerileverantörer i genomsnitt taget vara omöjligt att redovisa mera än 80 % av den faktiska mjölmängden. Om nu småbrukets medelmjölmängd per ko varit under 2,000 kg, så blir resultatet, att man i genomsnitt taget inte kan redovisa mera än 1,500 à 1,600 kg. Det blir därför i stort sett intet underlag för tilldelning av kraftfoder till jordbruket.

Jag ber att i detta sammanhang få återgiva några uppgifter, som återfin-nas i en skrivelse till livsmedelskommissionen från kristidsstyrelsen i Krono-bergs län. Det heter däri:

»Grundproduktionen mjölk per ko är bestämd till 1,600 kg. Inom Krono-bergs län är den övervägande delen jordbruk småbruk med några få kor på varje brukningsdel och med produktionen till stor del inriktad på uppföd-ning av livdjur, gödkalvar och smågrisar. Då den mjölk som användes för utfodring ej får medräknas, kommer dessa små jordbrukare, även om de inne-har kor med tillfredsställande mjölkavkastning, ej upp i så hög redovisad mjölkproduktion, att de kan få någon tilldelning, och om sådan lämnas, blir den så liten, att den saknar praktisk betydelse.

Såsom typiskt exempel vill styrelsen anföra ett fall, som genom spannmåls-ombudet kontrollerats. En lantbrukare hade den 1 november 1942 5 stycken mjölkkor, för vilka han redovisar försäld och i hushållet använd mjölk med 8,000 kg. Enligt föreliggande bestämmelser får denne lantbrukare ingen till-delning. Den verkliga mjölmängden har emellertid enligt företedd provmjök-ningsjournal uppgått till 10,922 kg, men hade 2,922 kg använts till uppföd-ning av kalvar och smågrisar. Mjölkavkastningen per ko blev här 2,184 kg och skulle innebära en tilldelning av 29 kg oljekraftfoder och 23 kg kli per mjök-ko, såvida hela mjölmängden finge påräknas.

Ett flertal kristidsnämnder har meddelat styrelsen, att det endast blir ett fåtal jordbrukare, som äro berättigade erhålla tilldelning. Sälunda meddelar kristidsnämnden i Hovmantorp, att inom nämndens område endast 4 lantbru-kare får tilldelning, och kristidsnämnden i Södra Sandsjö rapporterar, att knappt en tredjedel av kommunens lantbrukare kan få någon som helst tilldel-ning.»

Så långt kristidsstyrelsen i Kronobergs län. Liknande vittnesbörd ha kom-
Andra kammarens protokoll 1943. Nr 28.

Interpellation. (Forts.)

mit även från andra håll. I många bygder blir flertalet mindre jordbrukare utan kraftfoder.

Det bör i detta sammanhang också observeras, att medeltalsberäkningen verkar mycket irrationellt om hänsyn tages till de olika djuren. Efter torkåret har det i många delar av landet varit svårt att få korna dräktiga. Konsekvensen härav har i stor utsträckning gjort sig gällande under den nu använda basperioden. I mindre besättningar behövs det bara, att en eller två kor gå några månader över normal kalvningstid för att medelavkastningen skall sjunka starkt. Vidare har förstakalvskvigor i viss utsträckning satts in i stället för tidigare utslagna djur. Även detta drar ner medeltalet.

Behovet av kraftfoder är vid många jordbruk så mycket större som den egna fodersädsskörden inte räcker till de normalstater för utfodring, som ligga till grund för behållningen av fodersäd hemma vid gården. Tilldelningen av fodersäd sker som bekant efter en snävare skala än den, som tillämpas vid uträkningen av leveransplikten. Här till kommer att cirka hälften av fodersädstilldelningen i år utbytts mot betför, som har avsevärt lägre äggvitehalt än havren. Anmärkas bör även, att det från både ekonomisk och teknisk synpunkt är svårare att lägga in A.I.V.-foder vid småbruk än vid större gårdar.

För den införda ordningen anföras folkförsörjningssynpunkter. Man vill fördela kraftfodret så, att effekten blir den största möjliga. Principiellt sett kan detta vara riktigt. I tillämpningen av denna princip har man emellertid skjutit så långt över målet, att resultatet torde bli en försämring av mjölkproduktionen. Det effektivaste sättet att använda begränsade mängder kraftfoder är utan tvivel att giva de kor, som kalva under vintern, en ordentlig utfodring under de första 3 à 4 månaderna efter kalvningen. De flesta småbrukare ha väl också under krisåren fått ordna utfodringen så, att man koncentrerat de små mängder oljekraftfoder man haft på den eller de kor, som varit nykalvade, under det att de andra fått mjölka, vad de kunnat, på hö och halm.

Oberoende av besättningarnas medelmjölkning bör det därför ordnas så, att vinterkalvade kor kunna utnyttjas ordentligt under laktationsperiodens första del. Detta borde enligt all både teoretisk och praktisk kunskap vara ett folkförsörjningsintresse. Den nu införda fördelningsmetoden innebär att många enskilda kor, som med ordentlig utfodring kunna mjölka 4 à 5,000 kg per år, inte ens som nykalvade kunna tillföras något oljekraftfoder.

Småbrukarnas riksförbund har i skrivelse till livsmedelskommissionen påpekat dessa missförhållanden och begärt, »att Statens livsmedelskommission måtte vidtaga sådana förändringar i fördelningen av oljekraftfoder och kli, att ovan anförda synpunkter bliva tillgodosedda».

Förslagsvis nämndes, att man för att i någon mån rätta till orättvisorna kunde oberoende av mjölk mängden lämna en tilldelning av 25 kg kraftfoder per ko eller motsvarande mängd kli.

Sveriges lantbruksförbund har i skrivelse till livsmedelskommissionen framhållit, att »visst fog föreligger för de gjorda erinringarna», ehuru förbundet ställt sig tvekan till det av Småbrukarnas riksförbund antydda förslaget. Avslutningsvis heter det:

»Lantbruksförbundet tror emellertid, att det kan bli möjligt för livsmedelskommissionen att, liksom tidigare år, ställa ytterligare någon tillskotts kvantitet till disposition för fördelning. Om så blir möjligt, förordar lantbruksförbundet, att särskild hänsyn tages till småbrukets förhållanden vid fördelningen och att de av småbrukareförbundet anförda synpunkterna härvid beaktas.»

Statens livsmedelskommission har emellertid avvisat framställningen utan att i något avseende beakta den. I svarsskrivelsen relateras en del medeltalsberäkningar beträffande produktion och förbrukning av mjölk, som man en-

Interpellation. (Forts.)

ligt min mening inte kan bygga på, om man inte låter slutsatserna modifieras av hänsyn till de mångskiftande praktiska förhållandena.

»Att giva 25 kraftfoderenheter per ko skulle betyda, att en mycket väsentlig del, i runt tal hälften av det för den allmänna tilldelningen disponibla kraftfodret, plottrades bort till föga nytta för landets mjölkproduktion», heter det i livsmedelskommissionens skrivelse.

Det är ingen större förståelse för de svenska småbrukarnas strävan att trygga sin egen och landets försörjning, som lyser fram ur detta skrivsätt.

Då jag inte kan tänka mig att detta får bli myndigheternas sista ord i denna fråga, anhåller jag om kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för jordbruksdepartementet få rikta följande fråga:

Vill herr statsrådet medverka till att fördelningen av oljekraftfoder och kli modifieras så, att större rättvisa vederfares det mindre jordbruket?

Denna anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 5.

Ordet lämnades på begäran till

Herr **Hansson** i Skediga, som anförde: Herr talman! Under den gångna *Interpellation.* sommaren har väderleken i vissa trakter varit mindre gynnsam för jordbruket. På våren och försommaren rådde en intensiv torka, som allvarligt äventyrade vallskörden och vårsäden. Under bärgningen av höstsäden kom en lång regnperiod, som vållade groddskador. Mältningsgraden varierade emellertid i hög grad från fall till fall.

Vid försäljning av brödspannmål får halten av grodda kärnor icke överstiga 5 procent för vete och 6 procent för råg, för att det av staten fastställda priset på 26 kr. per 100 kg skall gälla. Om mältningsgraden blir högre, göres avdrag med 2:25 kr. för vete och 2:75 kr. för råg räknat per 100 kg, *oavsett* hur pass groddskadad säden är. Det är tydligt, att detta förfaringssätt innebär en stor orättvisa. Avdraget borde i stället vara rörligt allt efter mältningsgraden.

Vid tröskning med de moderna tröskverken avrensas alla långt utgrodda korn. Kvar blir vad vi bruka kalla »lönnmältade» korn, som i regel icke kunna urskiljas med blotta ögat utan endast med tillhjälp av förstöringsglas. Den groddskadade säden blir under sådana förhållanden ej alldeles oduglig att malas till mjöl. Brödsädesskörden behöver i sin helhet säkerligen komma till användning på grund av det ansträngda försörjningsläget. Ett bättre avvägt system än det som nu användes borde därför tillämpas med avseende på den groddskadade säden.

Om avdrag skall ske för groddskadad säd, bör den kvarndugliga delen av spannmålen betalas efter det fastställda priset. Om det visar sig, att halten grodda kärnor är t. ex. 10 procent, bör 90 procent av spannmålen betalas efter 26 öre per kg och 10 procent med ett pris, som är 2.25 öre lägre för vete och 2.75 öre lägre för råg (det nu använda avdraget). Det gör, att för 100 kg vete med en mältningsgrad av 10 procent skulle betalas ett pris av 25:78 kr.; avdraget blir således endast 22 öre mot 2:25 kr. enligt gällande bestämmelser.

Stora delar av vårt land ha haft ett ganska gynnsamt skördeväder, och höstsäden kunde därför bärgas fullt tillfredsställande. Det torde därför vara lätt att inblanda oskadad säd i den groddskadade och på så sätt erhålla kvarnduglig vara. Möjligheter härtill föreligger onekligen vad beträffar kvarnarna. Om det nu praktiseras i större skala, blir det betydande vinster, som inhös-

Interpellation. (Forts.)

tas på jordbrukarnas bekostnad efter de avdrag som nu sker. Jordbrukarna få ju i alla fall vidkännas stora förluster genom att den svårt groddskadade säden rensas bort vid tröskningen.

Med anledning av vad jag ovan anfört får jag anhålla om andra kammarens tillstånd att till herr statsrådet och chefen för folkhushållningsdepartementet få framställa följande frågor:

1) Komma sådana åtgärder att vidtagas, att de vid försäljning av groddskadad spannmål av köparna gjorda avdragen bli rimliga i proportion till mältningsgraden?

2) Och om så blir fallet, kan det förväntas, att de, som redan sålt sin säd och fått vidkännas dessa oskäligen avdrag, erhålla gottgörelse för de lidna förlusterna i form av efterreglering?

Denna anhållan blev av kammaren bifallen.

§ 6.

Justerades protokollsutdrag.

Kammarens ledamöter åtskildes härefter kl. 4,57 e. m.

In fidem
Sune Norrman.